

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YETİM ÇOCUKLARA UYGULANAN SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK
BAĞLAMINDA “BAYRAMPAŞA HAMİ-YET PROJESİ ÖRNEĞİ”**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Yeter Aksa ERTEM**

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

ARALIK 2017

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YETİM ÇOCUKLARA UYGULANAN SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK
BAĞLAMINDA “BAYRAMPAŞA HAMİ-YET PROJESİ ÖRNEĞİ”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yeter Aksa ERTEM (147203019)

**Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET**

Bu tez 26/12/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)		☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi		☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yeter Aksa ERTEM

26/12/2017

ÖNSÖZ

Yetim çocuklara yönelik yapılan çalışmalar göstermektedir ki sadece yetim çocuğun kendisine yönelik çalışmalar yapmak yeterli olmamakta,yetim çocuğun sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi için kendisi için yapılacak çalışmalara ilave olarak başta yetim çocuğun ailesi, yakın çevresi ve yaşadığı toplumun bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Hazırlamış Olduğumuz “Yetim Çocuklara Uygulanan Sosyal ve Ekonomik Destek Bağlamında Bayrampaşa Hami-yet Projesi Örneği” tezi ile 2009-2014 yılları arasında Bayrampaşa ilçesinde uygulanan Hami-yet Projesi incelenerek yetim çocuklara yönelik çalışmaların neler olabileceği uygulanmış bir proje üzerinden temellendirilmeye çalışılmıştır. Bu cümleden hareketle tezi hazırlamamda bana öncülük eden ve Hami-yet Projesinin tez haline gelmesinde bana ilham olan Hami-yet çocuklarına ve onların değerli annelerine teşekkürü bir borç bilirim. Bana bu projede çalışma fırsatı vererek yetim çocuklar için bir şeyler yapabilmeme fırsatı veren Sayın Valim Abdulkadir Yazıcı’ya ve birlikte çalıştığım mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim. Bu tezi hazırlarken konunun en doğru biçimde hazırlamasında bana destek olan muhterem hocam Prof. Dr. Ali Rıza Abay’a şükranlarımı sunarım.

Tez yazım aşamasında beni hiç yalnız bırakmayan ablam Tuba Acar’a, eğitim hayatım boyunca bana en büyük desteği sunan annem ve babama şükranlarımı sunarım.

Ayrıca hazırlamış olduğum tezin tüm aşamalarında bana maddi manevi her yönden desteğini esirgemeyen eşim Yunus Ertem’e çok teşekkür ederim.

Yeter Aksa Ertem

26/12/2017

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	4
YETİM ÇOCUK OLGUSU VE TARİHSEL SÜREÇ.....	4
1.1. Tanımlar ve Bakış Açıları	4
1.1.2. Dünya’da Yetim Çocuk Kavramı ve Tarihsel Süreç	5
1.1.3. Eski Türk Devletlerinde Yetim Çocuklar	6
1.1.4. Osmanlıda Yetim Çocuk Çalışmaları	7
1.1.5. Darüşşafaka	8
1.1.6.Darülaceze.....	9
1.1.7.Darülhayr-i Alî	9
1.1.8. Darüleytamlar	9
1.1.9. Kurtuluş Savaşı Yıllarında Yapılan Çalışmalar	10
1.2. Sosyal Yardımlaşma Ve Sosyal Destek Bağlamında Hayır Kurumları	11
1.2.1. Osmanlıda Tanzimat Öncesindeki Hayır Kurumları.....	13
1.2.2. Osmanlıda Tanzimat Sonrası Hayır Kurumları	14
1.2.3. Cumhuriyet Dönemi Hayır Kurumları.....	16
2. BÖLÜM.....	20
GÜNÜMÜZDE KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK UYGULAMALAR	20
2.1 Dünya’da Korunmaya Muhtaç Çocuklarla İlgili Modern Uygulamalar.....	21
2.2. Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar İle İlgili Modern Uygulamalar ve Sosyal Hizmet (Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı).....	23

2.3.Sivil Toplum Kuruluşlarının Yetim Çocuklar ile ilgili Uygulamaları (Hizmetleri)	25
2.3.1. AHDER (Ahlaki Değerlerimizi Koruma Ve Gençlerimizi Topluma Kazandırma Derneği)	25
2.3.2.Dost Eller Derneği.....	26
2.3.3.Geleceğimizin Çocukları Vakfı.....	26
2.3.4. (HAYVakfı) Hoca Ahmed Yesevi İlim Ve İrfan Vakfı.....	26
2.3.5.İHH (İnsani Yardım Vakfı) Yetim Çocuk Çalışmaları	28
2.3.6.İstanbul Çocukları Vakfı.....	29
2.3.7.İyilik-Der.....	30
2.3.8.KIMSEV - Kimsesiz Ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı.....	30
2.3.9.Mutlu Yuva Mutlu Yaşam Derneği.....	30
2.3.10 Rahmet Eli Derneği.....	31
2.3.11.Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı	31
2.3.12.Yardım Eli Derneği	32
2.3.13. Yetim Vakfı.....	32
2.3.14.Yöceyder–Yetim–Öksüz Çocukları Eğitim Ve Araştırma Derneği	32
2.3.15.Vuslat Derneği	33
3. BÖLÜM.....	34
ARAŞTIRMANIN TANIMI KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ.....	34
3.1. Araştırmanın Problemi.....	34
3.2.Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	35
3.3.Araştırmanın Hipotezleri	35
3.4.Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	36
3.5. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgi	36
Yetim Çocuklar İçin Yapılan Bir Çalışma “Bayrampaşa Örneği” Hami-yet (Koruyucu Yetim Destek) Projesi.....	36
3.7. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	44
3.8 Araştırmanın Bulguları ve Yorumları	44
Projeye Dahil Olan Ailelere Yapılan Mülakat Sonuçları:.....	44
SONUÇ.....	53

ÖNERİLER	56
KAYNAKÇA	58
İNTERNET KAYNAKLARI	61
EKLER.....	62
MÜLAKAT SORULARI.....	68
ÖZGEÇMİŞ.....	69

KISALTMALAR

A.G.E	: Adı Geçen Eser
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
UNICEF	: United Nations Children's Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
M.S	: Milattan sonra
M.Ö	: Milattan Önce
BM	: Birleşmiş Milletler
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
BSYBS	: Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
ÖYAÇ	: Öksüz/Yetim ve Asker Çocuğu Yardım Programı
ÖYP	: Öksüz Yardım Programı
AÇP	: Asker Çocuğu Yardım Programı
SOS	: Uluslararası Çocuk Köyü
SAV	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
YTS	: Yetim Takip Sistemi
İ.B.B.	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1.YAŞ DURUMU?	45
ŞEKİL 2 EĞİTİM DURUMU?	45
ŞEKİL 3. ÇOCUK SAYISI?	45
ŞEKİL 4 EŞİN VEFAT TARİHİ ?	46
ŞEKİL 5 EV SAHİBİMİSİNİZ. KİRACIMISINIZ?.....	46
ŞEKİL 6 EŞİNİZİN KAYBINDAN DOLAYI EN ÇOK KAYGILANDIĞINIZ DURUM NEDİR?	47
ŞEKİL 7 EŞİNİZİN AİLESİNDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?	47
ŞEKİL 8.KENDİ AİLENİZDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?	48
ŞEKİL 9.SOSYAL ÇEVRENİZDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?	48
ŞEKİL 10.EŞİNİZİN VEFATINDAN SONRA ARKADAŞLIKLARINIZDA BİR BOZULMA OLDU MU?	49
ŞEKİL 11.YARDIM ALDIĞINIZ KURUM VE KURULUŞLAR HANGİLERİDİR?	49
ŞEKİL 12.DESTEĞE İHTİYAÇ DUYDUĞUNUZ DURUMLAR NELERDİR?	50
ŞEKİL 13.PROJEDEN NASIL HABERDAR OLDUNUZ?	50
ŞEKİL 14.PROJENİN SİZİN VE ÇOCUKLARINIZIN HAYATINA KATTIĞI OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLER NELERDİR?	51
ŞEKİL 15.SOSYAL ÇEVRENİZDEN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?	51
ŞEKİL16.KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDAN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?	52

ÖZET

YAÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans/~~Doktora~~-Tez Özeti

Tezin Başlığı: YETİM ÇOCUKLARA UYGULANAN SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK BAĞLAMINDA “BAYRAMPAŞA HAMİ-YET PROJESİ ÖRNEĞİ”

Tezin Yazarı: Yeter Aksa Ertem

Danışman: Prof.Dr. Ali Rıza ABAY

Kabul Tarihi:26/12/2017

Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 61 (tez) + (ekler)+7

Anabilim dalı: Sosyal Hizmet

Bilim dalı: Sosyal Hizmet

İnsan ömrünün ilk evresi çocukluk dönemi olarak kabul edilir. Bu dönem sadece çocuğun değil aynı zamanda bir toplumun da hayatının şekillenip geleceğe dair şifrelerin kurgulandığı önemli bir zaman dilimi olmaktadır. Her çocuk güvenli bir aile içerisinde psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı bir hayatı yaşama hakkına sahiptir. Çocuk için beklenmeyen kayıpların olduğu durumlarda ise bu durumun oluşturduğu dezavantajları en aza indirmek hem sosyal çevrenin hem de kamu kurumlarının üzerine düşen bir görev olarak görülmektedir.

Tezin amacı; anne veya babasını kaybeden çocukların yaşadıkları psikolojik ve sosyal problemlerin çözümünde yer alan aktörlerin geçmişten günümüze uzanan bakış açısı ve konumlanışlarını belirlemek ve günümüzde farklılaşan sosyal yardım ve sosyal destek konusunu uygulanmış bir örnek üzerinden çok yönlü olarak incelemektir. Bu amaçtan hareketle konuyla ilgili kavramlar ve tarihsel arka plana yer verilerek ardından konuyla ilgili sosyal politikalar bağlamında oluşan sosyal yardımlaşma ve sosyal destek konularının günümüzde algılanış ve uygulanış şekillerine yer verilmiştir.

Bu çalışmada toplum temelli çalışmaların yapısı gereği herhangi bir sosyal problemin çözümünde konunun tüm tarafları tarafından ihtiyaca ve insani değerlere göre planlanmış alternatif uygulamalara örnek teşkil edeceğini düşündüğümüz “Hami-yet Projesi” incelenerek değerlendirilmeler yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Yardımlaşma, Sosyal Destek, Yetim Çocuk, Korunmaya Muhtaç Çocuk, Hami-yet Projesi

SUMMARY

Yalova University Insitute of Social Sciences Master/PhD Thesis Summary

Thesis Title: “BAYRAMPAŞA HAMİYET PROJECT” IS AN EXAMPLE OF THE CONTEXT OF SOCIAL AND ECONOMICAL SUPPORT FOR AN ORPHAN CHILDREN”

Thesis Author: Yeter Aksa ERTEM

Advisor: Assist Prof.Dr. Ali Rıza ABAY

Date of Acceptan :26/12/2017

Total Number of Pages: ix (pre text) +61
(main body)+7 (appendices)

Department : Social Services

Field of Study: Social Services

The first period of human life is considered childhood. This period is an important time frame not only for the child, but also for a society in which the passwords for the life of the future will be fictionalised. Every child has the right to live a life in a safe family that meets their psychological and social needs. When unexpected losses for the child happen, it seems as the duty to minimize the disadvantages of this situation for both social environment and governmental institutions.

The aim of the thesis; Determining the positioning and the point of view of the actors from past to present who are participated in solving the psychological and social problems of children who lost either their mother or father, this thesis also examines today's divergent social assistance and social support in a multifaceted way through an applied example. From this point of view, the concepts related to the subject and the historical background are given. After that todays social assistance and social support are taken into consideration in the context of social policies.

In this study, “Hami-yet Project” which we thought as an example of alternative practices planned by all parties involved in the solution of any social problem, in accordance with the structure of community based work, according to the needs and human values are examined and evaluated

Keywords: Social help, Social support, Orphan child, child in need of protection, hami-yet project

GİRİŞ

Ülkemizde ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda yoğun olarak tartışılan modernleşme kavramını ve günümüze olan etkilerini ele aldığımızda; köklü bir değişimi beraberinde getirdiğini ve bu değişimin sadece felsefi bir değişim ve dönüşüm olmayıp günlük yaşam pratikleri ve bunlara şekil veren zihin dünyasına etki ettiğini de belirtmek gerekir. Toplumsal yaşamın her alanını kapsayan; siyasetten ekonomiye, bilimden eğitime, dini yapıdan sosyal yapıya vb. her alanda bu değişimin izlerini okumak mümkündür. Zihni düzlemde başlayan değişimler; kelimeler, kavramlar ve bunların içeriğini dolduran bakış açıları, yeni yapıları ve uygulamaları meydana getirmektedir. Devlet, aile, çocuk, tabiat vb. kavramların Aydınlanma Çağı öncesi ve modern düşüncenin etkin olmadığı zaman aralığında günümüz algılayışından farklı olarak anlamlar içerdiğini ve konumlandırıldığını görmek mümkündür. Cemaat esasına dayalı bir toplum ve nakli bilgidен; cemiyet hayatı ve akli bilgilerin esas olduğu bir yapıya geçildiğinde konunun öznesi, nesnesi, sorunları ve çözümleri de doğal olarak değişmektedir.

Her toplumun geleceği için önemli kabul edilen çocuklar konusunda zamansal olarak ilerlemeci bakışın handikaplarını göz önünde bulundurarak farklı zamanlarda ve toplumlarda çocuğa yaklaşım konusunda farklı uygulamaların olduğunu ve aynı zaman dilimi içerisinde hem olumlu hem olumsuz örneklerin mevcudiyetini de görmek mümkündür. Konu ile ilgili esas alınan husus ise “Çocuk”, “İyi Uygulamalar”, “Yetim Çocuk” kavramından “Korunmaya Muhtaç Çocuk” kavramına geçiş ve her iki adlandırmaya temel teşkil eden korumacı yaklaşımın olumlu ve olumsuz yönlerini belirterek geçmiş ve günümüz örneklerinden geleceğe yönelik iyi örnekleri buluşturmadır.

Günümüzde yetim çocuklarla ilgili olarak halen toplumun duyarlı ve hassas olduğu ancak yetim çocuk kavramının, korunmaya muhtaç çocuk kavramı altında yer alan alt bir başlık haline geldiği ve kurum bakımının ağırlık kazandığı görülmektedir. Annesi babası vefat eden çocukların yanı sıra şiddete maruz kalan, ebeveynlerin ayrılması sonucu ortada kalan, şiddete veya istismara uğrayan çocuk sayısının fazlalaşması konuyla ilgili kurum desteğini ve farklılaşan hizmet çeşidini arttırmıştır.

Bu çalışmada yetim çocuklara ailelerinin yanında, ihtiyaçlarına göre destek vermeyi amaçlayan ve yardımı sadece maddi yardım olarak görmeyip taleplerine ve çocuk psikolojisine uygun destekler veren iyi örneklerle yer verilmiş ve öncesinde tanımlar ve kavramlarla ilgili farklı görüşler ele alınmıştır.

Toplumları meydana getiren, onları bir arada tutan, canlı kılan ve değişimini sağlayan dinamikler; zamana, mekâna, topluma göre farklılık gösterebilir ve önem dereceleri değişebilir. Bahsedilen farklılıklar; insandan doğaya, eşyadan canlıya, bilgidен hikmete tüm bakış açıları ve yaklaşımları yansıtan bir medeniyet ve zihniyet dünyasını oluşturur. Bu açıdan baktığımızda toplumların veya devletlerin; insana, kadına, çocuğa, engelli bireylere, cansız varlıklara vb. kendini ve çevresini oluşturan her şeye karşı yaklaşımı ve davranışları bu zihniyet dünyasının şekillendirdiği kalıpla hareket eder.

Eğer bir toplumda güçlü olmak esas ve adalet sistemi zayıf ise orada kadın haklarından, çocuklara karşı korumacı yaklaşımdan bahsetmek de mümkün

olmamaktadır. Bu durumun tersine bilgiye önem veren, doğadaki canlılara ihtimamla yaklaşan bireylerin oluşturduğu bir toplumda hak ve hukuk çevresinde şekillenen uygulamalara kolayca şahit olunabilir.

Aile kurumu herhangi bir kayba uğradığında: annenin veya babanın vefat etmesi durumunda aileyi oluşturan tüm fertler bu kayıptan etkilenir. Bu durumun dezavantajını yaşayan çocuklar ise yetim veya öksüz olarak adlandırılır. Çocukların ilerleyen süreçte sağlıklı bireyler olup kendini gerçekleştirmesi ise bu kayıp durumundan mümkün olduğu kadar az etkilenmeleri ve ihtiyaç duydukları alanda desteklenmeleri ile mümkündür.

Babası vefat eden bir çocuk, zihinsel ve psikolojik olarak ölüm olayını anlamakta ve kavramakta zorluklar yaşar. Bu durumu kendi zihinsel düzleminde anlamlandırmaya çalışır. Ancak babanın vefatından dolayı değişen aile yapısı ve bunun getirdiği psikolojik ve maddi yoksunluklar babanın kaybını hissettirir ve yetim çocuğun üzülmeye sebep olan nedenlerin başında gelir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde yetim çocuk algısı ve tarihsel süreç incelendikten sonra ikinci bölümde modern uygulamalarda korunmaya muhtaç çocuk kavramları dünyada, Türkiye’de ve sivil toplum kuruluşlarında temel başlıklar halinde ele alınmıştır. Bu aşamaların oluşmasına sebebiyet veren bakış açıları ve zihin dönüşümleri; modern öncesi ve sonrası değişen şartlar, sosyal yapılar ve ihtiyaçlar bağlamında açıklanmaya çalışılmıştır.

Korunmaya muhtaç çocuk kavramının sanayileşme ve köyden kente göçün sonucunda geleneksel büyük aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru geçilmesiyle daha çok gündeme gelen bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. (Altan, 2004: 271) Bu noktada ülkemizde kanunlar tarafından yapılan tanımlara baktığımızda ağırlıklı olarak SHÇEK 2828 olarak adlandırılan kanun çerçevesindeki tanım karşımıza çıkmaktadır: “Beden, ruh ve ahlâk gelişimleri veya kişisel güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan; ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen; ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız ve başı boşluğa sürüklenen çocuk” şeklinde bir tanım yapılmıştır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 3. maddesine göre ise “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuk korunmaya ihtiyacı olan çocuk” olarak tanımlanır. Koruma kararı çıkarılan çocuklar ve aileler için verilen hizmetleri sosyal devlet ilkesi gereğince kamu otoritesinin kişilerin ihtiyacına göre hizmet sunumu şeklinde görmek mümkündür ve bu hizmetler güvenlik, adalet, sağlık, beslenme, barınma gibi beş temel korunma tedbiri bir dizi başlıklar olarak sıralanır.

Geçmişte bu hizmetler vakıflar üzerinden sağlanırken günümüzde resmî kurumlar üzerinden sağlanmaktadır. Tezde önemli görülen nokta ise “Sosyal Yardım” ve “Sosyal Destek” konularının sadece kamu kurumları üzerinden sağlanıp maddi yardım merkezli görülmesinin eksik bir bakış açısı olduğunu ifade etmektedir. Bu durumu açıklamak ve

çözüm önerisi sunabilmek amacıyla “Sosyal Destek” kavramına değinilmiştir.

Yetim çocukların, korunmaya muhtaç hale gelmesinde önemli etken; babanın kaybında ailenin maddi sebepler yüzünden dağılmaya başlaması, annenin çalışması ile çocuğun bakımı sorunu karşısında yeterli kurum desteği alınmadığında ya annenin çalışmayıp ekonomik olarak çevreye bağımlı olması veya çalışmayı tercih edip çocukların bakımını başkasına devretmesiyle sorunlu bir yapı haline gelme durumudur. Ekonomik olarak aileyi etkileyen bu problem çevrenin veya kamu kurumlarının sağlayacağı destekle ortadan kaldırılabilecek bir problemdir. Ancak anne ve çocukların babanın yokluğu sebebiyle ihtiyaç duyduğu güvenlik ve kendini güvende hissetme durumu, koruyucu sosyal destekle sağlanabilecek bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın karşılanmadığı durumlarda aileler çok daha derin sorunlar yaşamaktadırlar.

Tezin üçüncü bölümünde ise modern uygulamalar üzerine bir alan araştırmasına örnek teşkil edebileceği düşünülen Hami-yet (Koruyucu Yetim Destek) projesine yer verilmiştir. Proje Bayrampaşa Kaymakamlığının yürüttüğü bir proje olarak ilçedeki diğer kurumların eşgüdümlü çalışması ile ortaya çıkarılıp uygulanmış olan bir projedir.

Nüfus Müdürlüğü’nden alınan yetim çocuk kayıtları ile aileler ziyaret edilmiş ve anket uygulanarak demografik özellikleri ve ihtiyaçları belirlenmiştir. İhtiyaçlar doğrultusunda; eğitim, sağlık, psikolojik, maddi destek başlıklarında sosyal yardım birimleri oluşturulmuş ve her çocuğun ihtiyacına göre ağırlıklı olarak talep edilen hizmet sunulmuştur. Çocuklara psikolojik destek sağlanırken anneler için istihdamlarını kolaylaştıracak mesleki programlar hazırlanmıştır.

Projenin aileler üzerinde oluşturduğu olumlu-olumsuz etkileri öğrenebilmek amacıyla Bayrampaşa ilçesinde projeden hizmet alan 830 aileden tesadüfî örneklem metodu ile seçilmiş ve görüşmeyi kabul eden 23 aile ile mülakat tekniği ile görüşülmüş ve projenin değerlendirilmesi ailelerin dilinden aktarılmıştır.

Sonuç bölümünde ise genel anlamda çocuk ve sosyal yardımlaşma kavramını özelde ise yetim çocuklara uygulanan sosyal yardımların alanın uygulama alanlarını daraltan tek bir yaklaşımla değil multidisipliner bakış açısıyla ele alınmasının önemine vurgu yapılmıştır. Bu yaklaşımla uygulanan hizmetlerin geçmiş ve günümüz uygulamaları ile harmanlandığı, toplum yapısına ve insani değerlere uygun örneklerin önemine dikkat çekilmiştir.

1.BÖLÜM

YETİM ÇOCUK OLGUSU VE TARİHSEL SÜREÇ

1.1. Tanımlar ve Bakış Açıları

Tezin bu bölümünde “Yetim” kelimesi ve “Yetim Çocuk” olgusu tarihsel bir biçimde anlatılmaya çalışılmıştır. Yetim çocuk olgusunun farklı toplumlar için ne ifade ettiği ve yetim çocuğa yaklaşımların neler olduğu tezin birinci bölümünü oluşturmaktadır.

Yetim çocuklara yapılan sosyal hizmetlerin ve ilk uygulamaların neler olduğundan bahsedilirken özellikle Türk devletleri başta olmak üzere dünya üzerindeki farklı toplumlardaki yetim çocukların durumu tarihsel bir bakış açısı içerisinde incelenmiştir.

"Yetim" kelimesi her şeyin tek ve yalnız halini ifade etmek için kullanılan bir kelimedir. Bu hal, küçüğün babasız kalmasındaki yalnızlığını ifade etmektedir.

Türklerin İslamiyete girmesiyle yaygınlık kazanmış olan yetim kelimesi Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde: “Babası ölmüş olan (çocuk) babasız” olarak geçmektedir. Tek kalmak, yalnız kalmak ve tek başına kalmak gibi anlamlara da gelen yetim sözcüğü babası olmayan küçük çocuk (yetim) anlamını ifade eder.

Farklı bir alandan yapılan bakış açısıyla: “Anne ya da babanın kaybı çocuğu terk etmesi, boşanma sebebiyle çocuktan uzaklaşması gibi durumlar hükmi yetimlik” (DİA,43:501) olarak tanımlandığı görülebilmektedir. Hukuki bakış açısını temsil eden başka bir tanım olarak: “Özellikle babası tarafından hukuken temsil edilme durumu olmayan ve bu sebeple babası dışındaki yakınları (veli/vası) ya da yargı tarafından hukuken temsil edilmesi gereken küçük çocuk” (Eski,2007:2). şeklinde veli/vasi kavramlarını vurgulayan hukuki tanımlama ile karşılaşırız. Alanda hukuki olarak esas alınan SHÇEK 2828 3. maddede: “Korunmaya Muhtaç Çocuk: Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; Ana veya babasız, ana ve babasız, Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, Ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen, Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen, çocuğu ifade eder ” şeklinde tanımlanır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesinin a bendine göre ise “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuk ‘korunmaya ihtiyacı olan’ çocuk” olarak belirtilmiştir. Bu tanımların, konunun sıkça konuşulan sosyal, psikolojik ve ekonomik tarafının yanısıra hukuki tarafının da önemli olduğunu ortaya çıkaran vurguları içerdiğini söylemek gerekir.

Konuya dini açıdan baktığımızda ise; yetim kelimesinin Kuran-ı Kerimde 23 yerde geçtiği görülmektedir. Ayetlerde geçen yetim çocuklara yapılacak muameleler şu şekilde özetlenebilir; yetim çocuğa iyi muamele etmek, iyi davranmaya teşvik etmek, ıslah etmek, çocukların istikbalini düşünmek, malını korumak, ganimetten gelen payı vermek, fethedilen yerlerden gelen vergi gelirinden payı vermek, miras taksimlerinde payı vermek ve yetim çocukların nafakasını vermek.

Hadis-i şeriflerde ise yetim çocuklar ile ilgili geçen bazı konu başlıkları şu şekildedir; yetim çocuklara iyi muamele etmek, ıslah etmek, ilgilenmek, malından tasarruf etmek, malından yememek, malından zekât vermek ve yetim çocuklara sadaka vermek olarak geçmektedir.

1.1.2. Dünya’da Yetim Çocuk Kavramı ve Tarihsel Süreç

Yetim çocuklarla ilgili olarak genel bir bakış açısı ve ülke ayrımı yapmaksızın küresel bazda sunulan hizmetler incelendiğinde bir dönüşüm sürecinin yaşanmış olduğunu görmek mümkündür. Ulaşılabilen en eski kaynaklarda gönüllü olmadan başlayarak sivil toplum çalışmaları, kamu hizmetleri ve kurum hizmetlerinin profesyonelleşmesi ile günümüze kadar ulaşan bir yapının varlığından söz edilebilir. Yetim çocuklara sunulan hizmetlerden en eski, en yaygın olanı kurum bakımı hizmetidir.

Batı toplumları incelendiğinde gönüllü hizmetler, kilise çalışmaları ve devlet kurumlarına ait yapılar temel başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Konunun hukuki tarafı ile ilgili ise diğer toplumlara göre farklılık arz edecek ayrıntılar bulunmaktadır. Roma Hukuku’nda evlatlık alma ailenin devamını ve aile kültürünün sürekliliğine katkı sağlamak amacını güder ve evlat edinen kişi ile evlatlık alınan çocuk arasında karşılıklı bir miras hakkı doğardı.

“Roma Hukukunda her birey hak ehliyetine sahip olmakla birlikte, tam fiil ehliyetine sahip olmuyordu. Yaş, cinsiyet, akıl hastalığı vb. durumlardan dolayı vasi veya veliye ihtiyaç duyulurdu. Vesayetten kasıt ise, yaşından dolayı kendisini koruyamayan kimsenin himaye edilmesi şeklinde oluyordu. Eski Yunanistan’da ise Roma’daki aile reisinin hâkimiyetinden farklı olarak çocuk devlet himayesi altında korunuyordu” (Eski,2007:16).

19 yy. kurumsallaşmanın diğer alanlarda olduğu gibi çocuklara yönelik olarak verilen hizmetlerde de başat rol üstlenmeye başladığı yüzyıl olmuştur. Dönem hikayelerine bakıldığında dramatik yaşamların büyük çoğunluğunu yetimhanelerde büyüyen çocuklar ve bu çocukların sonraki yaşamlarına yansıyan olaylar üzerinden okumak mümkündür. Özellikle savaşlar ve toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı pek çok çocuk yurtdışında büyümüştür. Bu çocuklar çocuk pedagojisine uygun olmayan yaşam alanlarında kalmak zorunda kalmışlardır. Genellikle toplu şekilde kalınan yatakhane sisteminin bulunduğu kurumlar, kalabalık, karanlık ve bir çok sağlık sorununun bir arada olduğu barınma yerleridir.

19.yy ve 20. yy boyunca yetimhaneler hızlı bir şekilde gelişirken diğer taraftan bu kurumların çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri ve sosyal ve hukuki alana yansıyan problemleri fark edilerek 19. yy ve sonrasında ihmal edilmiş çocuklara koruyucu bakım hizmeti verecek yardım toplulukları kurulmaya başlamıştır (Çiftçi, 2009:55).

19. yy’ın sonuna doğru, yetim ve muhtaç çocuklara hizmet veren kurumlardaki eksiklikler fark edilerek “kulübe tipi ev-cottage plan” modeline geçilmiştir. Bu süreçte pek çok çocuk büyük zararlar görmüş ve yaşanan bu zorlu ve sıkıntılı dönem sonrasında korunmaya muhtaç çocuklar için asıl olanın kendi ebeveynleri yanında büyümesinin daha doğru bir yaklaşım olduğu belirtilmiştir.

1909'da yılında ilk kez yapılan Beyaz Saray Konferansı'nda asıl ve çocuklar için önemli olan yaklaşımın aileyi korumak olduğu vurgusu yapılarak yetim çocukların annelerine maddi yardım yapılması üzerinde görüşler bildirilmiştir (Çiftçi,2009:56).

İngiltere'de korunmaya muhtaç olan çocuklara yönelik hizmetlerdeki gelişmeler I. Dünya Savaşı'ndan sonra ivme kazanmıştır. Savaş yıllarında korunmaya muhtaç olan çocuklar için verilen hizmetler belli bir düzen olmadan devam etmiştir. Korunma kararı çıkarılan çocuklar fakir ailelerin çocuklarıdır. İngilterede genel kanı fakir ailelerin kendi çocuklarına bakamayacaklarıdır (Boss,1971:12).

“1930 yılında gözden geçirilen I. Elizabeth Yasasına göre; yetim, istismar edilmiş, zarar görmüş veya psikolojik rahatsızlığı olan ailelerin çocukları ile aileleri tarafından bakılmak istenmeyen çocukları da kapsam içine almıştır. Devlet tarafından bakım altına alınan çocuklar ve suça yönelen çocuklar, bölgesel otoritelerin bakımına verilmiş veya ıslahhane, şartlı öğrenci evleri denen tedavi kurumlarına gönderilmiştir. 9 yaşın altındaki korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ise aile bakımına karşılık olan koruyucu aileler (foster family) tarafından bakılmış veya evlat edindirilmiştir.” (Çiftçi,2009:57)

1948 Çocuk Hakları Sözleşmesiyle yasal olarak onay verilen bu yönetsel tavsiyeler, hükümet tarafından kabul edilmiştir.İngiltere'de ise korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili kurum bakım hizmetleri 5 ana başlık altında toplanmıştır:

“Aile Grup Evleri (Family Group Homes), Grup Evleri (Grouped Cottage Homes),Büyük Evler (Large Homes),Çocuk Bakım Evleri (Residential Nurseries),Kabul Merkezleri (Reception Centers).Aile evleri şeklinde olan evler genellikle 12 çocuktan daha az çocuğun kaldığı evler şeklinde planlanmış özellikle aile ortamına benzer bir yapının oluşturulması sağlanmaya çalışılmıştır. Grup evleri olarak dizayn edilen evler ise birbirine bitişik, her evde 10 veya 20 çocuğun kaldığı, ev annesi ve bir yardımcısının yada evli bir çiftin görev yaptığı evlerdir büyük evler ise çocuk köyleri kadar organize şekilde yönetilmeyen ancak aile grup evlerinden daha geniş olan çeşitli büyüklüklerde evlerdir. Bu evlerin en büyüğünde yaklaşık 1950 çocuk bakılmaktadır. Ortalama 480 çocuk bakılabilmekteydi. Burada eşit sayıda personel ve personelin başında şef veya özellikle evli olan orta yaşlı bir kadın ya da başvuru olduğu takdirde evli bir çift bulunmaktaydı. Çocuk bakım evleri ise 5 yaş altındaki çocukların kaldığı ev tipini oluşturmaktadır. Birçok çocuğun kaldığı en geniş evlerden biridir ve 185 çocuğa aynı anda bakılabilmektedir.Kabul merkezleri ise Çocukların kurumlara alınmadan önce tedavilerinin yapıldığı ve kuruluşa uyum sağlayabilmesi için oluşturulan kısa süreli merkezleridir (Çiftçi,2009:59).

1.1.3. Eski Türk Devletlerinde Yetim Çocuklar

İslamiyet'in kabulünden sonra Türk devletlerinin büyük çoğunluğunda özellikle İlhanlılar ve Selçuklu İmparatorluğu'nda yetim çocukları himaye etmek ve onların mallarını korumak amacıyla yaptırılan vakfiyeler büyük önem arz etmektedir. Bu vakıflara verilebilecek ilk örnek Gazan Mahmut Han 1295-1304 (H.695-704) tarafından yaptırılan Gazan Mahmut Han Vakfiyesi'dir. Bir diğeri ise Selçuklular dönemimde yapılmış olan Gökbörü Vakfiyesi'dir. Erbil Atabeyi olan Muzaferüddin Ebu Said Gökbörü tarafından yapılan vakfiyede hastalar ve körler için bir yetimhane, sokaklarda

kalan çocukların bakımlarının yapıldığı yurtlar mevcuttur. Sümerlere ait kazılarında ve Milattan iki yüz yıl evvel Çin'in kuzeyinde ve Moğolistan'da yaşayan Hunlar'a ait yazıtlardan çocuk himayesi ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Doğu Türkistan'da Turfan kesiminde kazılar yaptıran Von Le Coq, bulduğu vesikalarda çocuk korunması ile ilgili kayıtlar ele geçirilmiştir (Eski,2007:16).

Türklerin kurmuş olduğu ilk sosyal hizmet merkezleri örneklerine ise M.S.II. asırda İlhanlılar döneminde rastlanmıştır. Bu asırda Anadolu şehirleri Hristiyanlar tarafından işgal edilmiş ve bu işgal sonucunda taşradan gelen Türkler ise köy ve yaylalarda yaşamaya başlamışlar, ilk gelip şehre yerleşenler ise yeni gelenler için misafirhaneler, aşevleri kurmuşlardır(Eski,2007:17).

1.1.4. Osmanlıda Yetim Çocuk Çalışmaları

Osmanlı İmparatorluğu'nda da diğer bütün Türk devletlerinde olduğu gibi eşi vefat eden kadınlara ve onların yetim çocuklarına sağlanan haklarının korunması büyük önem arz etmektedir. Yetim çocukların haklarının gözetilmesi ve diğer yardıma muhtaç insanların toplum içerisindeki hayatlarını sürdürebilmelerini sağlamak amacıyla sosyal yardım teşkilatları kurulmuş ve sosyal haklarla ilgili işlemler genellikle vakıflar üzerinden yürütülmüştür. 1470 tarihinde hazırlanan Fatih Vakfiyesi'nde yetim çocukların okutulması ve meslek sahibi olmaları hakkında birçok kanun çıkarılmıştır.

Osmanlı'nın ilk vilayet gazetesi Tuna'nın 17 Ekim 1866 Çarşamba günü çıkmış olan 114. Sayısında Niş Islahhaneleri hakkında geniş bir habere yer verilmiştir.Haberde: Tuna Vilayeti Valisi olarak görev yapmakta olan Mithat Paşa tarafından, açılan Niş Islahhanelerinin kuruluş aşamalarından bahsederek bölgedeki hamiyet perver insanların maddi katkılarından ve merkezde bakılacak çocuklarda aranan şartların neler olduğu anlatılmıştır. Bu merkezde ayırım yapılmaksızın gerek Müslüman ve gerekse Hristiyan Nişli ailelerle muhacir (Çerkez) çocuklarından yetim ve öksüz olup kendilerine bakacak kimsesi bulunmayanlarla, yakınları olmakla birlikte burada kalınması ve yetiştirilmesi için dilekçe ile müracaat edilenlerin kabul edildiği bir Islahhane kurulduğundan bahsetmektedir (Soydan,2003:251).

Bu Islahhanede görev yapan kişiler hakkında ise şu bilgiler verilmiştir, bir müdür ile İslam ve Hristiyan ayırımı yapmadan çocukların yetişmesinde katkı sağlayacak öğretmen ve çocuklara meslek öğretecek ustalar görevlendirildiğinden bahsetmektedir.4 ile 15 yaş aralığında bulunan Müslüman ya da Hristiyan ayırımı yapılmaksızın 201 öğrenciye hizmet veren Islahhanede okuma-yazma eğitiminin yanı sıra sanat eğitimlerinde verilmiştir. 1863 yılının ilk aylarında kurulan Niş Islahhanesi açılışından iki buçuk senelik bir zaman geçtikten sonra burada kalan çocuklar okuma-yazmanın yanında terzilik öğrenmiş, jandarma, askeri kıyafetleriyle, “kundura, çizme ve potin” dikip hazırlamayı öğrenmişlerdir(Soydan,2003:251).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yetim çocuklar için sadece vakıfların yapmış olduğu hizmetlerin yeterli olmaması ve tarihin içine düşmüş olduğu savaşlar ve siyasi kargaşaların sonrasında yetim çocuklar için farklı bir çok kurum açılmıştır. Bunlardan bazıları ise şu şekildedir;

1872 yılında yetim öksüz çocukların okutulması için kurulmuş olan Darüşşafaka, II Abdülhamit tarafından Darül-hayr-ı Ali, Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında babaları şehit olan çocukların korunması amacıyla Darüleytamlar ve son olarak 1917 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur (İnanç,2003:21).

Osmanlı toplumunda yetim çocukların korunmaları ile ilgili önceliklerin başında yetim çocuğun aile içinde korunmasının gerekliliği gelmekteydi, aynı şekilde çocukların özel durumlardan dolayı koruma altına alınmasına ihtiyaç duyulduğu zaman ise geniş aile çevresine öncelik verilmiştir.Tanzimat'ın ilanıyla birlikte ise yetim çocukların haklarının korunması ve mallarının güvence altına alınmasını sağlamak amacıyla yeni kurumlar oluşturulmuştur. Kurulan ilk birim ise 1851'de kurulan Eytam Nazırlığıdır.

Osmanlı'da yetim çocukların korunması ve yetiştirilmesi için kurulan vakıflar ve yapılan hizmetler yanında bir diğer önemli başlık olarak yetim çocukların vasilerinden kalan mallarının korunması ve kendi malını idare edeceği yaşa gelinceye kadar vasilik görevinin bir sistem haline getirilmesinde etkili olan eytam keselerinden bahsetmek gerekir.Bu sistem şu şekilde işlemektedir; Yetim çocuklara miras olarak kalan paraların ve bu paraların işletilmesine dair evrakların, anne babadan kalan gayrimenkullere ait tapu vb. belgelerin kumaştan yapılmış bir torba veya bir kesenin içine konması ve yetim çocuklar reşit olduklarında yani kendi malını mülkünü idare edebilecek yaşa geldiklerinde bu keselerin feshedilerek yetim çocuğa miras olarak kalan malların şahitler huzurunda teslim edilmesidir(Çitçi,“Osmanlı Devleti'nde Yetim Keseleri” Kültür Dergisi,Sayı:12,Sonbahar 2008).

1.1.5. Darüşşafaka

Günümüzde hala öğrenci yetiştirmeye devam eden Darüşşafaka, Osmanlı Devleti döneminde yetim çocuklar için açılmış olan en önemli kurumlarının başında gelmektedir. Kurulduğu zamanki tam adı Darüşşafakatü'l- İslâmiyye olan okul Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kurulmuş olan ilk parasız okul olma özelliğini taşımaktadır. Adı “Şefkat Yurdu” anlamına gelen okulun temelleri ise Cemiyet-i Tedrîsiyye-i İslâmiyye'nin kurulmasıyla birlikte atılmıştır. Devlet desteğini de arkasına alan okul gayesini nizannemesinde şu şekilde açıklamaktadır: “Özellikle öksüz, yetim ve kimsesiz çocuklar başta olmak üzere, ayırt etmeksizin bütün çocukların dinî bilgiler, her türlü belgeyi kısa zamanda okuyup yazmayı öğrenmesi için eğitim verilmesi (Koç,2003:183).

Eğitimlerden her hangi bir ücret alınmaması ihtiyaç sahibi olan yetim çocukların eğitim için harcanacak paranın ise cemiyet tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. İlk eğitim öğretim döneminde 54 öğrencisi olan okulda eğitim süresi 8 yıl olarak belirlenmiştir. Bugün hala bir çok yetim çocuğun eğitim hayatına devam ettiği Darüşşafaka ülke genelinde her yıl en az 120 öğrenciyi okula kabul etmektedir.

2012 yılında öksüz çocukların da eğitime alınmasına karar verilmesi ile yeni bir vizyona kavuşan Darüşşafaka kurulduğu ilk günden itibaren Türk ve Osmanlı tarihinin yetim çocuklar için en önemli eğitim kurumu olma özelliğini taşımaktadır.

Bugüne gelindiğinde ise vermiş olduğu eğitimler, yapmış olduğu sosyal projeler ve öğrencilerine sağlamış olduğu imkanlar ile Türk eğitim hayatına büyük katkılar sağlamaktadır.

1.1.6.Darülaceze

I. Meşrutiyet (1876-1908) dönemi şehir nüfusun savaşlar nedeniyle denetimsiz ve orantısız bir şekilde artması, yoksul nüfusun tahmin edilemez ve devlet organlarının da hazır olmadığı bir biçimde “güvenlik” sorunu olarak ortaya çıkması ile genel olarak yoksullara yönelik ve özel olarak muhtaç ve kimsesiz çocuklara yönelik kurumsal yardım yapılanmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Yıldırım,1996:8).

Osmanlı’dan günümüze kalan ve hala aktif olarak yaşlı ve bakıma muhtaç kişilerin kaldığı Darülaceze 19. yüzyılda yaşanan savaşlar, göçler ve bunların sebep olduğu yoksulluk nedeniye açılmıştır. Özellikle kaybedilen topraklarda yaşayan kişilerin İstanbul’a göç etmeleri ile birlikte bir yere yerleştirilemeyen pek çok kişi evsiz barksız kalmıştır.

Darülaceze kapsamış olduğu alan ve yapmış olduğu hizmetler açısından ilk defa devlet tarafından planlanmış ve hizmete açılmış bir kurum olma özelliğini taşımaktadır.Sokaklarda yaşayan muhtaç kişiler, kimsesiz çocuklar ve dilencilerin bir çatı altında toplanarak rehabilitasyon sürecinden geçirilmesi ve toplum için yararlı kişiler olmalarının sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ayrıca kuruma alınan kişilerin rehabilite sürecinden sonra kendi hayatlarını idame ettirmelerine destek olmak ve meslek sahibi olabilmelerini sağlamak adına bir çok alanda eğitimler verilmiştir. Diğer bir amacı ise ihtiyarların son ömürlerini daha huzurlu ve rahat geçirmeleri sağlamaktır.

Bu maksatla II. Abdülhamit tarafından Sadrazam Halil Rıfat Paşa’ya 31 Ocak 1896 yılında yaptırılan darülaceze. 6 aceze, 1 erkek, 1 kadın hamamı, 2 hastane birimi ile mutfak, imalathane, çocuk yuvası, yetimhane, cami, kilise, fırın ve memurlar için yapılan binalardan oluşturulmuştur. (<http://www.darulaceze.gov.tr/bpi.asp?caid=368&cid=603>)

İ.B.B bünyesinde faaliyetlerine devam eden kurum bakıma muhtaç kişilerin bakımı ile ilgilenmekte ve onlara hizmet vermektedir.

1.1.7.Darülhayr-i Ali

Darülhayr-i Ali, II. Abdülhamid tarafından (kuruluşunda Ermeni çocukların korunması gayesi de yer almaktaydı) müslüman yetim ve kimsesiz çocuklar için kurulan ilk kurum olmakla birlikte, çeşitli vilayetlere dağılan ıslahhanelerin de birer darüleytam işlevleri olduğu bilinmektedir (Yıldırım,1996:8).

1.1.8. Darüleytamlar

Osmanlı İmparatorluğu bir taraftan savaşlar ile uğraşırken öte taraftan sosyal hayatın içine düşmüş olduğu kargaşalar ile baş etmeye çalışmaktaydı. Balkan Savaşları’ndan sonra yaşanan göç dalgası ile birlikte İstanbul’a göç eden aileler birçok zorluk ve sorunla karşılaşmışlardır. Bunların başında kalacak bir yer, iş ve ailenin gıda sıkıntısı ile ilgili sorunlarının yanında en önemli sorunun başında çocukların eğitimi gelmekteydi. Ülke her alanda bir dar boğazdan geçmekteydi. Balkan Savaşları sonucunda yaşanan kayıplardan

ötürü ülkede her alanda olduğu gibi nitelikli eğitim almış kişi sayısında da büyük kayıplar yaşanmıştı. Ülkenin geleceği için acil olarak birşeyler yapmak gerekiyordu. Bu sorunun çözümü için İskân-i Asayiş ve Muhacirin Müdüriyeti duruma el atmış ve çözümler üretmek üzere çalışmalar başlatmıştır. Yetim çocukların eğitim hayatına kısa sürede dahil olabilmeleri adına bütün sanayi okullarına yazı gönderilerek sanayi okullarının ne kadar yetim öğrenciyi alabilecekleri sorulmuştur. Kabul edilmesi istenen şehit yetimlerinin, sanayi mekteplerinin toplam öğrenci sayısının %30'undan az olmaması şartını da belirterek birçok çocuğun eğitime devamları sağlanabilmesini sağlamıştır (Sofuoğlu,2003:49).

Yaşanılan savaşıardan sonra yetim çocukların yaşamış olduğu bir diğér önemli sorun barınma ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliğiydi. Ancak savaşıar sonucu başta İstanbul olmak üzere şehirlere göç eden nüfusun barındırılması ciddi bir sorun teşkil etmiştir. Yaşanılan bu ve benzeri sorunlar zamanla ciddi bir asayiş sorunu haline de dönüşmeye başlamıştır.

Bu sorunun üstesinden gelebilmek ve yaşanan asayiş sıkıntısına bir çözüm bulmak adına açılan Darüleytamlar'ın sayısı savaşıar neticesinde yetim kalan çocukların barındırılması için yeterli olmasa da 10.000'e yakın çocuk buralarda barındırılmaktaydı. 100.000'i bulan yetim sayısının yanında bu rakam çok az olsa da o dönemin şartlarında bu rakamlar büyük şeyler ifade etmekteydi.

Yetim çocuk sayısının fazla olmasına rağmen devletin yetim çocukları barındarabileceği 65 yetimhanesi mevcuttu ve bu kurumlarda barınan çocuk sayısı 11.680 civarındaydı (Sofuoğlu,2003:54). Darüleytamlar'a şehit çocukları, anne veya babasını kaybetmiş çocuklar kabul ediliyordu. Burada okuyan çocuklar ilgi ve yeteneklerine göre değerlendirilip kabiliyetli oldukları branşılarda eğitim almaları sağlanırdı (Karatay:138).

Bugün gelinen noktada yetim çocuklar için bir dönüm noktası olan Darüleytam'lar yerini yeni hayat düzeni içerisinde yetim çocukların kendi ebeveynleri veya daha az çocuğun bi arada kalabildiği çocuk bakım merkezlerine bırakmıştır.

Özellikle Trablusgarp ve Balkan Savaşıları sonucunda şehit olan askerlerin çocuklarını korumak maksadıyla kurulan Darüleytam'lar kurum ilköğrenimden sonra tarım ve sanat eğitimi vermiş, yükseköğrenime devam edecekleri de ona göre yönlendirmiştir. Darüleytamlar 1926 yılında kapatılmıştır (Seyyar,2002:111).

1.1.9. Kurtuluş Savaşı Yıllarında Yapılan Çalışmalar

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılda birçok savaş yaşamış ve Avrupa'da, Balkanlar'da, Kafkaslar'da, Ortadoğu ve Afrika'da büyük topraklar kaybetmiştir. Savaşıar nedeniyle birçok çocuk yetim ve öksüz kalmıştı. Başta İstanbul olmak üzere Rumeli ve Anadolu'ya büyük göçler yaşanmıştır. Şehirlere gelen göçmenler, ikamet, iae, sıhhat gibi birçok problemlerle karşılaşmışlardır. Bu durum da dilencililiğin ve suç oranlarının artmasına neden olmuştur. Özellikle çocukların korunmaya muhtaç duruma gelmesi devletin bu alanda birçok önlem almasını zorunlu hale getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve gelişme dönemlerinde hayırseverler ve gönüllü kimseler tarafından kurulan vakıflar sayesinde yürütölen hizmetler yetersiz

kalınca kurumsal yapılanmanın gerekliliği ortaya çıkmış bunun üzerine devlet yöneticileri de şartların daha uygun hale gelebilmesi için birçok kuruluşun açılmasına öncülük etmişlerdir.

Kazım Karabekir 15. Kolordu komutanı olduğu dönemde bu bölgedeki yetim çocuklara sahip çıkmak için büyük çabalar sarf etmiş ve bu amaçla İstanbul Hükümeti ile yazışmalar yaparak yetim ve kimsesiz çocukları kolordu himayesine almıştır. Doğu’da cephesindeki bütün alay garnizonlarına çocuk yuvası açtırmıştır.

Kazım Karabekir Paşa açmış olduğu okulların dışında birçok alanda kurslar açarak savaş mağduru çocukların eğitilmesine katkıda bulunmuştur. Şimendifer, Tayyare, Dişçilik, Elektrikçilik, Matbaacılık, Ebelik, Foto Sinema, sıhhiye vb. kurslar ile yetim ve kimsesiz çocukların eğitimine katkıda bulunmuş ve birçok yetim çocuğun hayatını değiştirmiştir” (www.kazimkarabekirvakfi.org.tr/).

1.2. Sosyal Yardımlaşma Ve Sosyal Destek Bağlamında Hayır Kurumları

Sosyal yardım ve hizmetler; kişiye insan onuruna yakışır, en az asgari geçim düzeyini gerçekleştirecek şekilde destek olmak ve bu kişilerin çevreye uyumlarını sağlamak için devlet ve gönüllü özel kuruluşların sosyal, ekonomik, yardım ve hizmetler sunulmasını arzu eder.

Sosyal yardım ve hizmet anlayışının ortaya çıkışı ve işlevselliği “Sosyal Devlet” ve devletin “Sosyal Politika” üretimi konusundaki bakış açıları ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda sosyal politika: devletin kişilerin ekonomik durumlarının toplumun yaşam seviyesine uygun hale getirme, kişinin bireysel gelişimini ve refah düzeyini artırma yönündeki politikalar olarak ele alınabilir (Öksüz,2007:80).

“Sosyal Devlet” ya da “Sosyal Refah Devleti” ise sosyal görev ve sorumluluklarının bilincinde, halkına insan onuruna yaraşır, maddi, manevi ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah düzeyini sağlamayı hedef almış, sosyal güvenlik müesseselerini kurmuş ve sosyal politika uygulayan çağdaş devletler olarak tanımlanabilir (Ersöz,2003:119).

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın temelini ilk kez 1808 tarihli Sened-i İttifak’ta düzenlendiği kabul edilmektedir.Padişah ve ayanlar arasında imzalanan Sened-i İttifak ile birlikte hüküm altına alınan “Yoksullar ve müslüman Olmayan Halkın Gözetilmelerinin Esas Olduğuna İlişkin Düzenleme” sebebiyle bu belge sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın ilk resmi örneği olarak kabul edilmektedir (Ballar, 2008: 669).

İslam Hukuku’nun diğer kısımlarında olduğu gibi vakıf müessesinin de hukuki temelleri Hazreti Muhammed (as) tarafından atıldığı bilinmektedir.Vakıf müessesinin İslam dini ile birlikte ortaya çıktığı ve geliştiği kabul edilmektedir.Emevi Devleti’nde halkın refah seviyesinin artması ile birlikte birçok vakıf ve hayır kurumu açılmıştır. Bu vakıflar daha sonra kurulan devletler tarafından geliştirilerek vakıf medeniyetinin gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır.

Abbasiler dönemine gelindiğinde ise kurulan vakıfların sayı ve türleri artarken, bir taraftan da İslam usul ve esaslarına göre şekillendirilen vakıf müessesinin temel ilkeleri

ve hukuki esasları tespit edilmiş ve vakıf müessesesi İslam dünyasının her tarafına süratle yayılmıştır (Öztürk,1983:56).

Selçuklu İmparatorluğu'nun kurulması ile birlikte Vakıf müessesesi farklı bir değişim ve dönüşüm geçirmiş ve çok büyük ilerleme kaydetmiştir. Vakıflar toplumda yüklendikleri işlevler bakımından hukuksal ve yönetsel yönden büyük ilerleme göstermiştir (Saran,1990:8; Ballar, 2008:26).

Osmanlı Devleti bugünkü anlamı ile sosyal yardımlaşma, sosyal güvenlik ve sosyal refahı kapsayan hizmetlerin birçoğunu vakıflar üzerinden yapmıştır.

Bu hizmetler eğitim-öğretimden sanat ve kültüre, sosyal hizmetlerden sağlık ve spora, hayır müesseselerinin tamir ve bakımı gibi birçok farklı alanda yapılanları kapsamaktadır. Ayrıca vakıflar yolu ile yapılan camiler, hanlar, hamamlar, mescidler, medreseler, kütüphaneler, hastaneler, aşevleri, kervansaraylar, çeşmeler, su yolları ve tesisleri, yollar, köprüler, dul ve yetim çocukların barına bileceği evler şeklinde sıralamaktadır.

Osmanlı'dan günümüze kadar gelen uygulamaları incelediğimde karşımıza çıkan örnekler sosyal yardımlaşmanın toplumun her kesimine hitap edecek şekilde dizayn edildiğidir.

Sosyal yardımlaşmanın vakıflar üzerinden yapıldığı Osmanlı İmparatorluğunda vakıfların işleyiş ve hizmetleri bakımından ise iki açıdan ele alınmaktadır.

Bunlardan ilki “Müessesat-ı Hayriye” (Hayır Kurumları) olarak adlandırılan vakıflardır. Camiler, medreseler, hanlar, zaviyeler, imaretler, bimarhaneler bu türden hayır kurumlarıdır. İkincisi ise “Müstegıllat-ı Vakfiye” (Vakıf İşletmeleri) olarak bilinen ve Müessesat-ı Hayriye kurumlarının işlemesini sağlayan vakıflardır. Bunlar “Asl-ı Vakıf” da denilen arazi, para ve binalardır. Bu vakıflar içinde Avarız Vakıfları olarak bilinen ve sosyal yardımlaşma amacıyla, ihtiyaç sahibi olanlara gerekli miktarda giyecek ve para yardımı yapan vakıflar da yer almaktadır (Türkmen,2005:33-34).

Cumhuriyet döneminde ise “Şer’iye ve Evkaf Nezareti” ismini alan bu teşkilat 3 Mart 1924 tarihli ve 429 sayılı Şer’iye ve Evkaf ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekaletlerinin İlmasına Dair Kanun’un 2 nci maddesi ile kaldırılarak, görevleri “şimdilik” kaydıyla Başbakanlığa bağlı olarak teşkil edilen Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne devredilmiş; daha sonraki gelişmeler neticesinde “şimdilik” kaydı kaldırılarak Genel Müdürlük devamlılık kazanmıştır (Çeltik,1988:31).

Diğer taraftan, Türk Medeni Kanunu’nun kabulü ile Osmanlıdan gelen vakıf anlayışı yeni bir boyut kazanmıştır.

Türk Medeni Kanunu ile oluşturulan yeni hukuki düzende vakıf yerine “tesis” adı kullanılmaya başlanmıştır. Medeni Kanun’un uygulama şeklini gösteren 864 sayılı Uygulama Kanunu ile Medeni Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce kurulan vakıflar hakkında yeni bir düzenleme yapılmış ve bu çerçevede 05/06/1935 tarihli ve 2762 sayılı “Vakıflar Kanunu” çıkartılmıştır (Özsunay,ty.314).

Medeni Kanun'a göre kurulan ve yönetilen vakıflar "Yeni Vakıflar" Vakıflar Kanunu'na göre yönetilen ve denetlenen vakıflar ise "Eski Vakıflar" olarak kabul edilmiştir.

Vakıflar kuruluşundan günümüze kadar Türk sosyal hayatının en önemli kurumları arasında yer almıştır. Hz. Muhammed (sa) döneminde "sadaka-i cariye" olarak başlayan bu gelenek, sonraki dönemlerde sistemli hale getirilerek İslâm medeniyetinden ayrı düşünülemez bir sitem haline gelmiştir. En parlak ve en güçlü dönemini Osmanlı Devleti ile yaşamış dini ve kültürel hizmetler, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, altyapı ve bayındırlık hizmetleri, sosyal güvenlik dayanışma hizmetleri, hayır hizmetleri vakıflar sayesinde sürdürülmüştür.

1.2.1. Osmanlıda Tanzimat Öncesindeki Hayır Kurumları

Tanzimat'ın ilanından önce vakıfları incelediğimizde vakıfların ikiye ayrıldığı görülür. Bunlardan ilki Hayır Kurumları şeklinde olan vakıflar, ikincisi ise Avarız Vakıfları olmuştur. Genel itibari ile fakir fukaraya yolda kalmışa düşkünlere yönelik yapılan yardımları kapsayan hayır kurumlarının göze çarptığı görülür. Bu vakıfları kısaca inceleyecek olursak;

Müessesat-ı Hayriye Vakıfları (Hayır Kurumları)

Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak amacıyla kurulan vakıf müessesesi ile pek çok sosyal hizmet kurumu oluşturulmuştur. Bu kurumların en önemlileri arasında imaretler, bimarhaneler, tabhaneler, kervansaraylar ve zaviyeler sayılabilir. Her biri toplumsal alanda çok önemli bir amaç üstlenmiş olan bu kurumlar genel anlamda şu görevleri yerine getirmişlerdir(Abay,11).

İmaret (Aşevi)

Osmanlı Devleti'nin sınırları genişledikçe açılan müesseselerin sayısında artışlar görülmüştür. İmarethaneler yoksulların yeme içme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan merkezlerdir. İlk imarethaneler medreselerde okuyan öğrencilere ve korunmaya muhtaç kişilere destek olmak amacıyla kurulmuştur (Kesgin,2013:164).İmaretler aynı zamanda dönemin önemli bir istihdam merkezi niteliğindeydi ve birçok kişi bu kurumlarda çalışarak geçimini sağlamakta idi.

Bimarhane (Darüşşifa)

Bimarhaneler, günümüz tıp fakültesi ve hastanesine karşılık gelen sosyal hizmet kurumlarıdır. Osmanlı Devleti'nde ilk hastane Yıldırım Bayezid döneminde Bursa'da yapılmıştır. Ardından fethedilen her bölgede mutlaka bir hastane yapılmaya başlanmıştır. Osmanlı'dan günümüze ulaşan en önemli darüşşifa Edirne'de bulunan II. Beyazıd Bimarhanesi'dir. Bir çok alanda tedavinin yapıldığı bimarhanede özellikle akıl hastalarının iyiliştirilmesine yönelik olarak bir çok tedavi yapılmıştır.

Tabhane (Dinlenme Yeri)

Osmanlı külliyelerinin bir çoğunda bulunan ve bakıma muhtaç olanlar ile taşradan gelenlerin ilk günlerinde ücretsiz olarak kalabilecekleri yerler olarak kurgulanan sosyal hizmet merkezleridir (Seyyar,2002:582).

Tabhanede kalan kişiler yeme içme ihtiyaçlarını yine aynı şekilde imarethanenin mutfağında pişen yemeklerden gideriyorlardı. Geçici olarak gelen konuklar için günlük yemeklerden farklı yemekler yapılmaktaydı, bunun için vakfiyeden özel ödenek ayrılırdı. Genellikle yoksulların istifade ettiği bu kurumlardan yoksul olmayanlar ve yabancılar da istifade edebilmiştir

Zaviye

Genellikle yerleşim yerlerinin dışında ve kervan yollarında bulunan küçük tekelerdir. Tüccar ve yolcuların kalabildikleri, belirli bir müddet dinlendikleri, üç günlük ihtiyaçlarının ücretsiz karşılandığı yerlerdir (Seyyar, 2002: 680).

Kervansaray

Kervansaraylar, Osmanlı Devleti'nde şehir dışı hanları olarak anılan ve savunma görevini de yerine getirecek şekilde planlanmış ticaret ve konaklama yeri olarak kullanılmıştır. Ticaret yapan kişilerin her türlü ihtiyacının ve güvenliğinin sağlandığı, yaklaşık her 40 -50 km de bir inşa edilen kervansaraylar insanların rahatça seyahat ve ticaret yapabilmeleri için düşünülmüş merkezlerdir (Seyyar,2002:310).

Yoldan geçen herkesi kapsayacak şekilde dizayn edilen Kervansaraylar, ticaretin güvenliğini sağlamak, yolcuların her türlü ihtiyacını karşılamak, bölgeyi canlandırmak gibi çok önemli sosyal hizmetlerin yerine getirilmesinde önemli rol oynamış kurumlardır (Seyyar,2002:310).

Avarız Vakıfları

Avarız Vakıfları ise Osmanlı döneminde yaşayan zenginlerin bir şekilde malından vergi olarak vermesi gereken miktarı hayır kurumları şeklinde kullanmalarına verilen bir yapılanma şeklidir.

Vakıflar bünyesinde oluşturulan ve mahalle halkı tarafından biriktirilmeye oluşturulan Avarız Akçeleri mahallede bulunan ve en yetkili kişi olan imamlara veriliirdi (Kengin,2013:165).

Avarız, Osmanlının özellikle savaş zamanlarında, vergi ödemesi gereken hanelerden (avarız hanesi), yani bir kazancı olan aile reisinden alınan vergidir (Seyyar, 2002: 38). Bu vergiden; çalışamayanlar, engelliler, fakirler, hastalar acizler muaf tutulmuştur.

Bakıma muhtaç olan kişiler, fakir cenazelerinin kaldırılması, cami, mescit, okulların bakımı ve tamiri, ısıtılması, aydınlatılması, kaldırımların ve su yollarının bakım ve onarımı, imam, müezzin ve muallim ücretleri vb. hizmetler bu vakfin gelirleri ile karşılanırdı (Özbilgen,2004: 341).

1.2.2. Osmanlıda Tanzimat Sonrası Hayır Kurumları

Tanzimat Fermanı sonrası Osmanlı İmparatorluğu birçok değişimler yaşamış, geleneksel sosyal yapıda derin sarsıntılar geçirmiştir

Toplumsal yapı ve kurumlarda meydana gelen bu köklü değişiklik sonucunda, gönüllük esasına göre yönetilen vakıflar yerini devletin de içinde yer aldığı sosyal hizmet kurumları haline dönüşmüş ve devlet memurlarınca yönetilmeye başlamıştır. Bu

bağlamda merkezi planlamanın hayata geçirilmesinin en somut adımlarından birisi olarak; Evkaf-ı Hümayun'un kurulması olmuştur.

Evkaf-ı Hümayun (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

1826 tarihinde Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurulmadan vakıfları denetleme görevini, kadılar ve özel olarak atanan müfettişler yapılmakta idi. Vakıf kurucusu, vakfı kurduğu zaman vakfın nasıl yönetileceği ve vakıf görevlilerinin kimler olacağına ilişkin hususları bir nizamnameyle düzenlerdi.

19. yy'a kadar merkezi otoritenin yönetsel müdahalesine maruz kalmayan vakıflar, II. Mahmut döneminde 1826 yılında kurulan Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne bağlanarak farklı bir statüye geçmiştir. Bu dönemden sonra sonra vakıfların idareleri memurlara bırakılmış ve özellikle yoksullara yönelik hizmetler devlet kanalıyla yürütülmüştür (Alkan,1998:62).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay)

11 Haziran 1868'de "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti"ni adı ile kurulan cemiyet 1877 yılında "Osmanlı Hilali Ahmer Cemiyeti" adını alarak hizmetlerine devam etmiştir. Diğer sosyal hizmet kurumlarından farklı olarak Hilal-i Ahmer Cemiyeti daha genel ve kapsayıcı hizmetler verebilmek amacıyla kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından kuruluşun adı da 1923 yılında "Türkiye Hilali Ahmer Cemiyeti" olarak değişmiştir. 1935 yılında ise kurumun ismi "Türkiye Kızılay Cemiyeti" olmuştur.

Kurulduğundan beri toplumsal dayanışmayı sağlamak, sosyal refahın gelişmesine katkıda bulunmak, muhtaç insanlara ikame, iâşe ve sağlık yardımı ulaştırmak için önemli görevler üstlenmiştir. Türk Kızılayı; kan bağıışı, afetzede yardımı, uluslararası yardım, göç ve mültecilere yönelik hizmetler, sosyal hizmetler, sağlık, ilk yardım, eğitim, gençlik vb. alanlarda faaliyet sunmaya devam etmektedir(<http://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz>).

Himaye-i Etfal Cemiyeti

1917 yılında kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, korunmaya muhtaç çocuklara ve onların ailelerine bakım, eğitim, sağlık, hizmetleri vermek amacıyla kurulmuştur. Derneğin ulusal statü kazanması ise ve 1921 yılında gerçekleşmiştir.

Kurumun yapmış olduğu hizmetler nizamnamesinde şu şekilde belirtilmiştir;

-Çocuklara eziyet edilmemesi, anne ve babaları dahil hiç kimse tarafından çocukların bedeni ve ruhsal durumlarını tehlikeye düşürecek hizmetlerin gördürülmemesi,

- Fakir, hasta çocukların tedavilerinin sağlanması, çocukların tütün vb. bağımlılık yaratacak maddelerden korunması,

- Okulların tatil olduğu zamanlarda fakir çocukların kırlara ve yazlıklara gönderilmesinin sağlanması,

- Hizmetçi, besleme ve evlatlıklara kötü muamele edilmemesinin sağlanması,

- Himaye-i Etfal'e ilişkin bir kütüphane kurulması,

- Çocukların sağlıklı bireyler olarak yetiştirtmeleri için oyun alanlarının dizayn edilmesi,

- Anne ve babaları tarafından terbiye ve ıslah edilemeyen veya mahkûm olan çocuklar için ıslahhaneler kurulması(<http://www.shcek.gov.tr/himaye-i-etfal-cemiyetinin-kurulusu-istanbul.aspx>).

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin kurulmasındaki amaç savaşlar neticesinde eşi vefat eden kadınlar ve onların yetim kalan çocuklarının sorumluluğunun sadece devlete kalmaması bu yardımın sivil toplum kuruluşları ve hayırseverler tarafından yapılmasını sağlamak idi (Kesgin,2013:168).

Tanzimat sonrasında kurulan hayır kurumları arasında Darülaceze, Darüleytam Darüşşafaka önemli kurumlardır. Bu kurumlar Osmanlı dönemi yetim çocuk çalışmalarında detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

1.2.3. Cumhuriyet Dönemi Hayır Kurumları

Türkiye’de sosyal hizmet uygulamaları köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Sosyal hizmetin öncelikli olarak dini karakterli, hayırseverlik yönü ağır basan ve geleneksel yardımlaşma çerçevesinde vatandaşlar tarafından gönüllü bir şekilde sunulan hizmetlerden oluştuğu görülmektedir. Yapılan hizmet ve uygulamaların kurumlaşması ise vakıflar çerçevesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Milli mücadelenin kazanılmasından ardından Ankara Himaye-i Etfâl Cemiyeti Atatürk’ün desteğiyle tüm ülkede örgütlenerek çalışmalarını devam ettirmiştir (Erol ve diğerleri:26-27).

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, çocuğun korunma altına alınmasına yönelik olarak daha çok kurum bakımı hizmeti biçimini benimsemiştir. 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun’da çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamalarını etkileyecek önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Velayet ile alakalı hükümlerin çerçevesi kanunlar ile belirlenerek ana baba hak ve yükümlülüklerinin neler olduğu şu şekilde açıklanmıştır; Görevlerini yerine getirmeyen anne babalara toplum adına mahkemelerin müdahale edebileceğini ve ana babaya karşı çocukların korunabileceğini hüküm altına alınarak yeniden düzenlenmiştir. Medeni Kanun’da, ana babası olan çocukların durumu geniş olarak düzenlenerek yürürlüğe girmiştir (Yazıcı 2002,s.41).

1930 yılında 1580 sayılı Belediyeler Kanunu kabul edilmiş ve belediyelere sosyal hizmetlerle ilgili çeşitli görevler verilmiştir. Aynı yıl kabul edilen 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile sosyal yardımlarla ilgili konular düzenlenmiştir. 1949 yılında ise, 5387 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklar için çıkarılan ilk kanun olması nedeniyle de çok büyük önem arz etmektedir.1930 yılında 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile yoksulları korumak ve kollamak için bir çok kuruma görevler tevdi edilmiştir. Bu yasa ile birlikte

maddi imkansızlık yaşayan kişilerin de sağlık hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmıştır (Kesgin,2013:168). O dönemin en yoksul kesimini oluşturan dul ve yetimler bu yasa ile birlikte sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanabilmiştir.

6972 sayılı Kanun ile korunmaya muhtaç çocukların korunmasına yönelik sosyal hizmetler farklı bir bakış açısı ile ele alınmıştır.

“5387 sayılı Kanun ile korunma altına alınacak çocuklara verilecek hizmetleri merkezi idareye ait kamu kuruluşları arasında bölüştürmüşken, 6972 sayılı Kanun bu bölünmeye “Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri”ni de dâhil etmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklara yapılacak sosyal hizmetlerin, her ilde veya birkaç ilin içinde bulunduğu konsersiyum dahilinde Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birliklerinin kurulması kararlaştırılmış ve bu birliklerin direkt sorumlusu olarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığının da dolaylı sorumluluğu altında yürütülmeye başlanmasına karar verilmiştir. (Çengelci,1998:206)”

1963 yılında ise 225 sayılı kanun ile birlikte Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı merkez teşkilatı bünyesinde “Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü” kurulmuştur.

“1982 Anayasası’nın 60. maddesinde “herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu”, 61. maddesinde ise, “sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler” ile “devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar” ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca, 61. maddede: sakatların, çocukların ve yaşlıların korunacağını ve ayrıca yaşlılar için yapılacak devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıkların ise, kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Bu hükümler gereği, er ve erbaşlar ile bunların dul ve yetimlerine, harp ve vazife malulleri, şehitler ile bunların dul ve yetimlerine, muhtaç asker ailelerine, Millî Mücadele, Kore ve Kıbrıs Savaşları’na katılanlara aylık bağlanarak, sağlık hizmeti sunulmuştur.

Ayrıca, 2022 sayılı kanunla“65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”, 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu”, 4109 sayılı “Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun”, 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu”da sosyal yardımların yapılması ve korunmaya muhtaç gruplara yapılacak işlemler ile ilgili düzenlemeler planlanmıştır.

Cumhuriyetin kabulünden sonraki dönemde sosyal yardımlaşma ve dayanışma Türkiye Cumhuriyeti anayasalarından ilk olarak 1961 Anayasası’nda ifadesini bulmuştur.

1961 Anayasası’nın başlangıç hükümlerinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti: insan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmakla yükümlü kılınmıştır.

Anayasanın 10’uncu maddesinde “devletin... insanın maddî ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlayacağı”; 48 inci maddesinde “Herkesin; sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ve bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmanın devletin görevleri arasında olduğu ” hüküm

altına alınarak, herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu kabul edilerek bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatını kurmak ve kurdurmak da devletin görevlerinden biri olarak öngörülmüştür.

1961 Anayasası'nda kabul edilen maddeler ile sosyal haklara ve sosyal güvenlik hakkına anayasal bir nitelik kazandırılmıştır (Gerek,2002:76).

1961 Anayasası, devletin sosyal niteliğinin anayasal çerçeve içerisinde belirtilmesi ve buna uygun olarak sosyal hakların anayasal anlamda garanti altına alınması ve genel olarak sosyal güvenlik alanında getirmiş olduğu yeniliklerin yanında, sosyal yardımlaşma ve dayanışma alanında da önemli bir niteliğe haizdir.

1961 Anayasasının “Devletin Temel Amaç ve Görevleri” başlıklı 5 inci maddesinde “Kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak ile insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmış; “Sosyal Güvenlik Hakkı” başlıklı 60 ıncı madde hükmü ile de “herkesin, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu ve devletin bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alacağı ve teşkilatı kuracağı” hükme bağlanmıştır. (Çengelci, Ethem.“Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Mülki Amirler Düşen Başlıca Görevler” Türk idare Dergisi, Sayı: 378, 1998, ss.203-234)

Türkiye’de bugünkü anlamı ile sosyal yardım sisteminin doğuşu ise; 1971 yılında 2022 sayılı 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında kanun uyarınca muhtaç durumdaki yaşlılara ve engellilere aylık bağlanması ile gerçekleşmiştir.

Daha sonra 1982 yılında milli eğitim bakanlığınca muhtaç durumdaki öğrencilere burs ve parasız yatılılık hizmeti verme 1983 yılında ise SHÇEK’e muhtaç kişilere ayni ve nakdi yardım yapma görevi verilmiştir.

1984 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne sosyal yardım yapma yetkisi verilmiştir.

1984 yılında yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik kanunu ile yardıma muhtaç kişilere yardım faaliyetlerini yürütmek SYDV’ler tarafından yapılmaya başlanmıştır

1986 yılında 29.05.1986 tarihli 3294 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kanunu” kabul edilmiş sosyal güvenlik ve sosyal hizmet kavramları ve uygulamaları açısından yeni bir dönem başlamıştır.

Kanun, ekonomik açıdan sıkıntıda olan kişilere ve belli bir destek sağlandığında kendi kendilerine yeterli hale gelebilecek olan gruplara nakdi ve ayni sosyal yardımlar yapılmasını hüküm altına almıştır

Mart 1989 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığından ayrılarak Başbakanlığa bağlanmıştır (Ankara Sosyal Hizmetler Müdürlüğü 2008 yılı Faaliyet raporu)

Koruyucu aile hizmetine özgü olarak 1984 yılında çıkarılan Koruyucu Aile Yönetmeliği ise, 1993 yılında yeniden düzenlenmiştir.

2005 yılında ilk kez Koruyucu Aile kavramı Kanun maddesine girmiştir. 2008 yılında “Yaşlı Hizmet Merkezleri’nde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir.

“SHÇEK Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik uyarınca, hakkında korunma veya tedbir kararı bulunan çocukların toplum içinde yetiştirilmelerinin sağlanabilmesi için, Çocuk Evleri’nin açılması, bu evlerde verilen hizmetin türü, niteliği, işleyişi, personelin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarının belirlenmemiştir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili yapılan bir çok uygulamanın kanun ile düzenlendiği görülmektedir. 1917 yılında Himayi-i Etfal Cemiyeti’nin kurulması ile başlayan süreç, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması ile birlikte ve korunmaya muhtaç kişilere yönelik sosyal hizmet çalışmaları tek çatı altında toplanarak yürütülmeye başlanmıştır.

Bu süreçte koruma altına alınan çocukların bakımı için uygulanan yetimhaneler yerini geliştirilen yeni yaklaşımlar ile birlikte daha az çocuğun bir arada barındığı Sevgi Evleri benzeri kurumlara bırakmaya başlamıştır.

2. BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLARA YÖNELİK UYGULAMALAR

“Koruma” kavramı insanla ilgili olarak gözetme, esirgeme, himaye anlamlarını da içinde barındırarak kişiyi veya kişileri tehlikelerden ve yaşamını devam ettirmesine engel olacak risklerden uzaklaştırmadır. Buna göre, “koruma” ekonomik, fiziksel ve ruhsal olarak tehlikede olduğu düşünülen bir kimseyi bu tehlikelerden uzak tutmak için önlem almaktır. Ancak risklere karşı alınacak önlemlere sadece kişinin çabaları yetmemekte; devlet de kişinin bu çabalarına çeşitli sosyal koruma yöntemleri ile katkıda bulunmaktadır. Kavramla ilgili genel tanımlara baktığımızda:

“Koruma kavramı, kişinin bedensel, duygusal ve ahlaksal güvenliğinin tehlikeye düşmesini veya zarar görmesini önlemek ya da görmüş olduğu zararı gidermek amacıyla yönetsel ya da yargı mercilerince alınan önlemleri ifade etmektedir (Akyüz,2011:11).”

Kavramın kişinin kendinin dışında dışındakiler tarafından ve özellikle resmi otorite tarafından sağlanan destek kısmının vurgulandığı görülmektedir. Bu kavrama altyapı oluşturan “Korunma” kavramı ise ihtiyaç olarak tanımlanmaktadır. Korunma: insana, topluma özgü bir ihtiyaçtır (Taştekil,122).

Birbiriyle bağlantılı olan bu iki kavramın anlaşılabilmesi için birbirleriyle ilişkili oldukları alan ve neden sonuç ilişkilerinin açıklanması ile mümkün olduğu belirtilir(Yazıcı:2013:77).

Muhtaçlık; SHÇEK Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliği’nin 4. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: Muhtaçlık, kişinin kendisini, eşini ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarını, anne ve babasını, bulundukları mahallin yaşam koşullarına göre asgari seviyede geçindirmeye yetecek geliri, malı veya kazancı bulunmama halidir.

Bir diğer ifadeyle muhtaçlık; bakmaya mecbur olduğu aile üyelerini veya kendisini geçindirmeye yetecek geliri, malı, kazancı olmayanların içinde bulunduğu durumdur.

Bazı İslam ülkelerinde hükmi yetimlik olarak tanımlanan kavram günümüzde korunmaya muhtaç çocuk kavramı ile benzeşmektedir.

Ebeveynden birinin kaybolması, çocuğu terk etmesi, boşanma nedeniyle çocuktan uzaklaşması gibi durumlar hükmi yetimlik olarak görülebilmektedir (DİA:503).

Zira yetim veya öksüz olmadığı halde ebeveynlerinin korumasından mahrum kalan ve desteğe ihtiyaç duyan çok sayıda çocuk bulunmaktadır.

Anne veya babasını kaybeden öksüz ve yetim çocuklara ek olarak gerek ülkemizde gerekse dünyada anne veya babası hayatta olmasına rağmen desteğe ihtiyaç duyan çocuklar bulunmaktadır. Bu çocuklar anne veya babası belli olmayan, ebeveynlerinden biri ya da her ikisi tarafından terk edilen, anne veya babası tarafından ihmal edilip dilencilik, madde bağımlılığı, organ mafyası vb. tehlikelere açık ve savunmasız bırakılan çocuklardır. Bu çocuklar, Türkiye’de Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından “korunmaya muhtaç çocuk” şeklinde tanımlanmaktadır.

Uluslararası hukukta, çocuğun haklarının tanınması ve korunmasına ilişkin en kapsamlı düzenlemeyi içeren metin, 20 Kasım 1989’da kabul edilen “Çocuk Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”dir. Birleşmiş Milletler (BM), çocuk haklarıyla ilgili ilk adımını 26 Eylül 1924’te Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi ile atmış, ancak 2. Dünya Savaşı’nın çıkmasıyla bu sözleşme uzunca bir süreliğine ertelenerek 20 Kasım 1959’da 78 ülke tarafından kabul edilmiştir. Fakat geçen otuz yıllık süre içinde üye devletler tarafından sözleşmede bazı değişikliklerin yapılması uygun görülmüş ve yapılan çalışmalar sonucunda 20 Kasım 1989’da BM Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni oy birliği ile kabul etmiştir.

14 Şubat 1990 tarihinde Türkiye tarafından da imzalanan sözleşme, 9 Aralık 1994 tarihinde TBMM tarafından onaylanmıştır(Uluslararası sözleşmeler kanun hükmündedir.Sözleşmeye imza atan ülke, belli bir süre sonra o sözleşmenin hükümlerinin, kendi kanunları yoluyla işlerliğinin sağlanmasını taahhüt eder).

Sanayileşme ve kırdan kente göç sonucu geleneksel aileden çekirdek aileye geçilmesi ve değişen yapının hem geçiş dönemi hem de uyum sürecinde yaşanan sorunların aile üzerindeki olumsuz etkilerinin sonucu olarak korunmaya muhtaç çocuk kavramının gündeme gelen bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. (Altan,2004:271)

Korunmaya muhtaçlığın ortaya çıkması çocukların aile ortamından birçok farklı sebeple ayrılıp bağımsız birey haline gelmeleri durumunda terk edildiği, sokaklarda yaşadığı veya iş ortamının dezavantajlarından korunmasının yanında zamanla artık anne babasına karşı da korunması noktasına doğru evirilen bir süreç olma özelliği taşımaktadır (Karatay 2007,18).

Anne babanın çocuk üzerindeki yetkisinin kısıtlanması ve bu kısıtlamayı gerçekleştirecek “kamu otoritesi” olarak “sosyal hizmetin” ortaya çıkışı aynı zamanda “modern çocuk korumanın” da tarihidir. Modern çocuk koruma tarihinin en önemli noktası çocuğu koruma amacıyla kamu otoritesinin uzantısı olarak sosyal hizmetin ailenin içine müdahale edecek konuma gelmesi ve bunu düzenleyen yasal ve idari düzenlemelerle başat aktör olmasıdır (Karatay 2007,18).

2.1 Dünya’da Korunmaya Muhtaç Çocuklarla İlgili Modern Uygulamalar

Yetim çocuklara yönelik yapılan bakım yöntemleri her ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına göre değişiklik arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki çocuk refah sistemleri, çocuğun korunmasının kendi anne babasının yanında sağlanması üzerine kurulmuşken artık aile odaklı sistem hâline dönüşerek koruyucu aile ve evlat edindirme yöntemi yaygınlaşmıştır.

Genel olarak bakıldığında yetim çocuklar ile ilgili gelişimler üç aşamada gerçekleşmiştir,

1- Yetim çocukların büyük gruplar halinde bakımı,

2-Büyük grup bakımının zararlarının anlaşılması üzerine koruyucu aile hizmetlerinin ve daha küçük grup bakımı hizmetinin gelişimi ve uygulanması

3- Çocuğun öz ailesinde bakımının sağlanmasına yönelik destekleyici çalışmaların yapılması ve en kötü ailenin en iyi kurumdan daha iyi hizmet vereceğine ilişkin bakış açısının gelişmesidir.

Dünya’da yaygın olarak başlatılan ilk bakım modeli çocuk yuvası ve yetiştirme yurdu gibi isimlerle anılan kurum bakımındır. Çocukların bakım ve korunma altına alındığı yerler, bebek evleri, çocuk yurtları, çocuk köyleri, koruyucu aile ve evlat edindirme modelleridir (Erol ve diğerleri,2005:13).

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde yetim çocuklara verilen hizmetlerin olumlu ve olumsuz yanlarının değerlendirilerek yetim çocukların yaşamış olduğu sıkıntıları asgari seviyeye indirecek çalışmaların yapılması çocuk refah alanının temel amacı haline gelmiştir.Dolayısıyla, kurum bakımında, yöntem değişiklikleri kabul edilmiştir. (Yazıcı,2013:34-35).

Kabul edilen bu yöntem değişikliğine göre, kurum bakımının yanında, daha az çocuğun, bir anne ve yardımcının birlikte çalıştığı aile grup evleri, bir kaç ailenin bir arada kaldığı, anne ve yardımcı ya da evli bir çiftin denetimi altındaki grup evlerine öncelik verilmiştir. Ayrıca, bu süreçte ailelerin yoksulluk ve işsizlik durumlarında çocukların bakıldığı “geçici, yatılı yardım kurumları” ile kurum bakımına kesin yerleştirme işlemi yapılmadan önce çocukların geçici süreyle bakıldığı, “dinlenme evleri” yer almıştır.

7 milyarı aşan dünya nüfusunun 2,2 milyarını çocuklar oluşturmakta ve çocuk nüfusu içerisinde 143 ila 210 milyon arasında yetim çocuk bulunduğu tahmin edilmektedir(The State of the Worlds Children 2014” Ocak,2014,).Dünya yetim nüfusunun büyük bir kesimi az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. sadece Hindistan’da 31 milyondan fazla yetim çocuk bulunduğu tahmin edilmektedir.

Dünya üzerinde yaşayan yetim nüfusunun 400 milyonun bulduğu tahmin edilirken, bu çocukların bir çok sosyal risk ile karşı karşıya kaldıkları da bilinmektedir.Bu risklerin başında kaçakçılık, organ mafyası, madde bağımlılığı, suç örgütleri, fuhuş ve dilenci şebekeleri gelmektedir.

Günümüzde ise İngiltere ve Amerika’da korunmaya muhtaç çocuklara verilen hizmetler çeşitlilik göstermektedir. Korunmaya muhtaç çocukların ihtiyaçlarının belirlenmesi son derece önemlidir ve çocuğun mümkün olduğunca ailesinin yanında barındırılması, ancak ihmal, istismar durumlarında çocuğun aileden uzaklaştırılması çözüm yolu olarak uygulanmaktadır.

Fransada ise yetim çocuklar ile ilgili gelişmeler diğer ülkelere göre biraz daha geç olmuştur. 1902’de kurulan ilk "Çocuk Koruma Kurumu"daha çok tıbbi bir kimlikle kurulmuş ve çocuk ölümlerini azaltmayı amaçlamıştır.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra diğer birçok ülkede olduğu gibi Fransa’da da yetim ve öksüz çocukların sayısında büyük artışlar olmuştur. 1902 yılında kurulan Çocuk Koruma kurumu 1947 ve 1958 yılında çıkarılan yasalarla kurumsal bir çerçeveye kavuşmuştur.

1960 yıllardan sonra ise korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili uygulamalarda yeni bir yaklaşım tarzı seçilerek çocukların gönüllü ailler tarafından bakılması sağlanmıştır.

Diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak Fransa’da çocuklar 21 yaşına kadar devlet koruması altında kalabiliyor, özellikle ailesi sorunlu gençler devletin imkan sağlamış olduğu evlerde kalabilmektedir.

2000’li yıllara gelindiğinde ise Fransa korunmaya muhtaç çocuklar için bir çok farklı düzenleme ve iyileştirmeler gerçekleştiriyor. Bunun için öncelikli olarak çocuğun kendi ailesinin yanında yetişebilmesi adına anne babaya maddi ve sosyal anlamda büyük destekler sağlıyor. Çocuklarına kendi yanında bakamayacak aileler için sosyal hizmet uzmanlarından ve psikologlardan destek alarak aile ile çocuk arasındaki bağın bir şekilde devam ettirilmesinin sağlanması amaçlanıyor.(<https://bianet.org/bianet/cocuk/69904-1900lerden-bugune-fransada-shcek>)

2.2. Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar İle İlgili Modern Uygulamalar ve Sosyal Hizmet (Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulması ile Korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili yapılan bütün hizmetler tek bir çatı altında toplanmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın korunmaya muhtaç çocuklar için yapmış olduğu hizmetler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

Çocuk Yuvaları

Korunmaya ihtiyaç duyan çocukların toplu halde bakıldığı kurumlardır. 0-12 yaş arası çocuklara hizmet veren yuvalar çocukların bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini desteklemek ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını destek olmakla görevli yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Gerekli durumlarda 12 yaşını bitirmiş korunmaya muhtaç kız çocukları da yuvalarda bakılabilmektedir.

Yetiştirme Yurtları

Bakanlığın 13–18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak ve bakmak için açmış olduğu kurumlar ise yetiştirme yurtlarıdır. Burada kalan çocukların bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamak kurumun görev tanımları arasında yer almaktadır.

Çocuk Evleri (Sevgi Evleri Sitesi)

Değişen şartlar ve zamanın gereklilikleri doğrultusunda kurum bakımındaki vizyonda değişmiş ve daha az çocuğun bir arada bakıldığı modeller geliştirilmeye çalışılmıştır. Sevgi Evleri Modeli de bu uygulamaların başında gelmektedir. Çocuğun kendi ailesinin yanında bakımı bu mümkün değilse Koruyucu Aile, Evlat Edindirme ve Sosyal Ekonomik Destek Hizmeti’nden yararlandırılması diğer uygulama sahasını belirlemektedir.

Çocuk Evleri Sitesi 10-12 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, temel gereksinimlerinin karşılanabileceği, toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları yaşamadan yetiştirilebilecekleri, aile ortamına benzer yapılar ve ilişki sistemi içinde çocukların

yetişebileceği kuruluşların yaygınlaştırılmasına y6nelik çalışmaların yapıldığı merkezlerdir (ASPB).

ocuk Evleri

Korunmaya muhtaç çocuklar için açılan Sevgi Evleri'nin kuruma kazadırmış olduğu bilgi ve birikim sonrasında, korunmaya ihtiyaı olan çocukların en fazla 6-8 çocuğun kalabileceği evler şeklinde dizayn edilmesine başlanmıştır. Çocukların sosyal hayatta daha aktif yer alabileceği, arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi kavramları daha iyi 6đrenebilecekleri, toplumla i içe ve toplumun gerçeklerini bilerek ayakları yeni bir bakım modeli yaygınlaştırılmaya başlanmıştır.Bu anlamda hayata geçirilen ocuk evleri projesi ile çocuğun y6ksek yararı g6zetilmiştir.

ocuk Evleri' ile toplumun en ideal yaşam alanlarına yakın sosyal-k6lt6rel ve fiziksel yapısı, ocuk yetiştirmeye uygun b6lgelerinde, tercihen il merkezinde kurulmuştur.Bu evler çocuklara uygun hale getirilirken çocuğun yaşam standartlarının en 6st seviyede olmasına gayret g6sterilmiştir. Bu evler okullara ve hastanelere yakın hayır sever vatandaşların bağışladığı yerler ve devletin lojman olarak kullandığı yerler tercih edilmiştir. Bu evlerde 0-18 yaş grubu 6-8 ocuk birlikte yaşamaktadır.

Bu hizmetlerin yanından bakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışa Vakfı 6zerinden maddi yardımlar sağlamaktadır;

Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Y6nelik D6zenli Nakdi Yardım Programı

2012 yılı itibarıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından başvuruları alınmaya başlananan d6zenli nakdi yardım programının hedef kitlesi 3294 sayılı kanun kapsamında olan eşi vefat etmiş kadınlar olarak belirlenmiştir.

Yardımanın hedef kitlesi eşi vefat etmiş kadınlar, resmi ikametgâhlarının bulunduğu il/ilçe sınırları içinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na başvuru yapmakta ve bunun 6zerine s6re başlamaktadır. Başvuru s6recinden yardımın 6denmesine yardım programına ilişkin t6m işlemler B6t6nleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS) 6zerinden y6r6t6lmektedir.

6ks6z/Yetim Yardım Programı Kapsamında Sağlanan Yardımlar

“6ks6z/yetim ve asker çocuğu yardım programı (6YA); 6ks6z/yetim yardım programı (6YP) ve asker çocuğu yardım programı (AP) olmak 6zere iki alt bileşenden oluşur.

“3294 sayılı yasa kapsamında 6ks6z/yetim yardım programından yararlanan 18 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocuğu, bu yardım programı kapsamında olan yetim/6ks6z çocukla birlikte aynı hanede yaşayan annesi, babası veya yetim/6ks6z çocukla aynı hanede yaşayan kanuni vasisi, bu da yoksa çocukla birlikte aynı hanede yaşayan 18 yaş 6st6 akrabasını kapsamaktadır. 6ks6z/yetim yardım programında, şartları sağlayan hak sahibi kişilere, ocuk başına aylık 120 TL olmak 6zere her iki ayda bir d6zenli nakdi 6deme yapılır. Bu yardım programı kapsamında yapılan 6demelerin aralıkları ve artış miktarları Fon Kurulu kararıyla belirlenir. 6demeler, programın hak sahibinin banka/PTT hesabına yapılır. Hanede birden fazla

öksüz/yetim bulunması durumunda, her bir öksüz/yetim için yardım başvurusu alınır ve şartları sağlaması halinde her bir çocuğa ayrı ödeme oluşturulur (Öyaç kılavuzu)”

2.3.Sivil Toplum Kuruluşlarının Yetim Çocuklar ile ilgili Uygulamaları (Hizmetleri)

Sivil toplum kuruluşlarının yapmış olduğu hizmetler incelenirken yetim çocuklar ve ailelerine yönelik faaliyete bulunan STK'lara yer verilmeye çalışılmıştır. Ülke genelinde faaliyet gösteren bütün dernek ve vakıflara tez içerisinde yer verilmeyeceğinden örnek teşkil etmesi amacıyla aşağıdaki dernek ve vakıfların yapmış oldukları faaliyetler harf sırası dikkate alınarak ana başlıklar halinde anlatılmıştır.

Tez içinde bahsedilen STK'lara ait bilgiler ya STK'lara ait internet sitelerinden veya da STK yöneticilerinin vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır.

2.3.1. AHDER (Ahlaki Değerlerimizi Koruma Ve Gençlerimizi Topluma Kazandırma Derneği)

AHDER derneği Ankara'da kurulmuştur. Derneğin faaliyet alanları;

Korunmaya muhtaç, yetim, öksüz vb.dejavantajlı çocukları topluma kazandırmak için; Çocuk Köyü, Çocuk Evi, Çocuk ve Gençlik Merkezi, Sevgi Evi, Özel Çocuk Yuvası, Ana Okulu, Yurt, Pansiyon, Bakım Merkezi, Gündüz Bakımevi, Okul, Kurs, Kişisel Gelişim Merkezi, Meslek Edindirme Eğitim Merkezi, Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi, Rehberlik Merkezi ve benzeri tesisleri açmak ve işletmek, bu müesseseleri açan ve işleten kişi ve kurumlara her türlü yardım ve destek almak ve destek vermek olarak sıralanmaktadır.

Bu alanda yapmış oldukları faaliyet ise şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Korunmaya muhtaç, yetim ve risk altındaki çocuklar ve onların bakım ve eğitimleri konularında nitelikli eleman yetiştirmek için eğitim merkezleri açmak.
2. Korunmaya muhtaç, yetim ve risk altındaki çocukların koruyucu aile bulunmasına yardımcı olmak.
3. Gönüllü kişi, aile ve tüzel kişilerle, çocuk evleri, sevgi evleri, çocuk yuvası ve yetiştirme yurtları arasında irtibatı sağlamak.
4. Yetiştirme yurtlarından çıkan gençleri topluma kazandırmak ve uyum sağlamaları için rehberlik hizmetleri sunmak, istihdamlarına yardımcı olmak.
5. Aile ortamından kopmuş sokaklarda yaşayan, sorunlu, maddi manevi yardıma muhtaç olup kötü koşullarda çalıştırılan, istismara uğrayan, evini terk etmiş, yetim kalmış, kanunla ihtilafa düşmüş, madde (tiner, esrar, eroin, alkol vb.) bağımlısı olan çocuk ve gençleri topluma ve ailelerine kazandırılmaları ile ilgili eğitim ve kültürel çalışmalar ve projeler yapmak ve uygulamak.
6. Sokağa terk edilen ve buralarda yaşayan, yetim çocuk ve gençlerin, barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, bunlara iş ve meslek edinme konusunda imkânlar sağlamak ve eğitim müesseseleri açmak ve işletmek.
7. Korunmaya muhtaç ve risk altındaki çocuklar ve yetimler için kültürel, sportif faaliyetlerde bulunmak ve boş zamanların değerlendirilmesine yönelik sosyal faaliyet, spor takımları ve izcilik gibi çocuk ve gençlik kulüpleri kurmak, işletmek ve yönetmek.

8. 18 yaşını tamamlayarak yetiştirme yurtlarından ayrılan çocukların barınmalarına, iş ve meslek sahibi olmalarına, evlenmelerine ve ev kurmalarına yardımcı olacak faaliyetlerde bulunmak (<http://www.ahder.com.tr>) derneğin kuruluş amaçlarını özetlemektedir.

2.3.2.Dost Eller Derneği

Dost Eller Kültür Eğitim ve Yardımlaşma Derneği 08.11.2010 tarihinde kurulmuş olup hedef kitlesinde korunmaya muhtaç yetim ve risk altındaki çocuklar, sokak çocukları, başarılı olup ta burs ve krediye muhtaç öğrenciler, aile ve aile fertleri, dolayısıyla toplum ve toplumu oluşturan bireyler vardır. Derneğin nihai hedefi; yukarıda sözü edilen bireylere ve risk gruplarına ulaşmak ve onların problemlerini çözmek ve onları topluma kazandırmaktır.

Derneğin amacı; aile müessesesini bilimsel ve kültürel yönden geliştirerek, sağlamlaştırılması, aile fertleri ve aileler arasındaki yardımlaşmayı artırarak, aradaki bağların kuvvetlendirilmesi, bunun sonucu olarak toplumdaki dayanışmanın, yardımlaşmanın, hoşgörünün, barışın, sevginin ve saygının yayılmasını sağlamak. Ailelerin çocuk yetiştirme konularındaki eğitimlerine yardımcı olmak ve ailelerin korunmaya muhtaç ve yetim çocukların problemlerine eğilmelerini sağlamaktır.

Her yaş ve yönden korumaya muhtaç islahavi ve tutukevlerinde bulunan, risk altında, sokaklarda yaşayan, ya da sokaklarda çalışmak zorunda bırakılan, özürlü olan, istismara uğrayan, evini terk etmiş, kanunla ihtilafa düşmüş, madde (tiner, esrar, eroin, alkol vb.) bağımlısı olan çocukları, sokağa terk edilen ve buralarda yaşayan, her türlü yetim kalan çocukları ve gençleri, ailelerine ve topluma kazandırmaktır.

Derneğin yürütmüş olduğu faaliyetler; yetim ve kimsesiz çocukların barınabileceği evler açmak. Başarılı ve ihtiyaç sahibi öğrencilere burs vermek. Onlara barınabileceği evler ve yurtlar açmak. Yiyecek, giyecek gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılamak, kurs, seminer ve konferanslar düzenlemek. Gönüllü kişi, aile ve tüzel kişilerle, çocuk evleri, sevgi evleri, çocuk yuvası ve yetiştirme yurtları arasında irtibatı sağlamak. (<http://dosteller.org/>).

2.3.3.Geleceğimizin Çocukları Vakfı

1997 yılında kurulan Geleceğimizin Çocukları Vakfı başta korunmaya muhtaç çocuklar olmak üzere, her yaşta insanı yeniden topluma kazandırmak yönünde gereken her türlü yatırımı yapmayı ve tüm gerekli olanakları sağlamayı amaçlamaktadır. Çocukların her türlü eğitim ve öğretim giderlerini karşılayarak, insanca yaşayabilecekleri ortamlar yaratarak, okul, çocuk yuvası, aş evi ve sığınma evi gibi eğitim kurumları kurarak Türk insanının çağdaş düzeye ulaşmasında katkıda bulunmak için çalışmaktadır. (<http://www.gcv.org.tr/>).

2.3.4. (HAYVakfı) Hoca Ahmed Yesevi İlim Ve İrfan Vakfı

1992 yılında kurulan vakıf eğitim alanında birçok alanda hizmet yapmakla birlikte ööksüz ve yetimlere yönelik faaliyetleri şu şekilde özetlenebilir;

Barınma-İaşe Faaliyetleri:

- 1992 yılından 2000 yılına kadar Kazakistan ve Moğolistan Kazak Türkleri'nden 15-17 yaş arası yabancı öğrenciler getirerek İmam Hatip Liseleri'nin müfredatını uygulamaktadır.

- Senede 50 ila 80 öğrenciyi Türkiye ve Kazakistan, Moğolistan Diyanet İşleri'nin anlaşmasıyla Türkiye'ye getirerek Türkçe eğitimi 4 ay daha sonra bir buçuk sene imamlık eğitimi vermektedir.

- 2000 yılından itibaren Çin'deki Türkistan, Uygur Özerk bölgesinden Doğu Türkistanlı 15-18 yaş aralığındaki öğrencilerden yılda 20 ila 40 adet getirerek burada Türkçe dersi ve İmam Hatip eğitimi almaları için buradaki İmam Hatip Liselerinde okutulmaktadırlar.

- Yeme içme, giyim kuşam, kırtasiye masrafları Hay Vakfı tarafından karşılanmaktadır.

- Eğitim ve öğretim 2 yıl sürmektedir. İkinci yılın sonunda liseyi bitiren öğrencilere üniversitelere gitme imkânları sağlanmaktadır. Bu öğrencilerinin %50'si yetim, öksüz çocuklardan oluşmaktadır. Ve aylık her öğrenciye 100-TL burs verilmektedir.

Eğitim Faaliyetleri:

Yurtta Öğrencilere Türk Dili Eğitimi 4 ay yoğun şekilde verildikten sonra Temel Dini Bilgiler (İbadet-Siyer-Ahlak-Akaid) dersleri uzman hocalar tarafından verilmektedir.

- Birinci yılın sonunda uyum sağlayan öğrenciler ilçemizdeki uygun kabul görülen İmam Hatip Liselerine kayıt ettirilerek, eğitimlerine devam ettirilmektedir.

- İmam Hatip Lisesi eğitimini tamamlayan öğrenciler memleketlerine dönerek imamlık yapmaktadırlar. İsteğe bağlı olarak, üniversite imtihanlarına girerek İlahiyat bölümüne devam etmelerine destek verilmektedir.

Kültür Faaliyetleri:

1. Aylık söyleşilere, konferanslara, katılmaktadırlar.
2. Aylık düzenlenmekte olan sempozyumlara katılım sağlamaktadırlar.
3. Kültür merkezindeki kütüphanelerine giderek faydalanmaktadırlar.
4. Süreli ve süresiz bültenleri, ajandaları takip etmektedirler.
5. Gençlik Merkezindeki dil, bilgisayar, resim, kurslarına katılmaktadırlar.
6. Engelliler Sarayı'na giderek oradaki akademik panellere katılım sağlıyorlar.
7. Tüm öğrencilerin faydalana bileceği için 7560 kitap kapasiteli kütüphane oluşturulmuştur.

Sosyal Faaliyetler:

Gençler için futbol takımı kurulmuştur ve diğer kurslarla futbol karşılaşmaları yapmaktadırlar.

İlçedeki yüzme havuzlarına düzenli giderek, yüzme etkinliklerini yapmaları sağlanmaktadır.

İlçedeki diğer STK'lar da kalan kurslarla voleybol, basketbol karşılaşmaları yaparak, kaynaşma sağlamaktadırlar(HAY Vakfı).

2.3.5.İHH (İnsani Yardım Vakfı) Yetim Çocuk Çalışmaları

Yetim Sponsorluk Destek Sistemi

Kuruluşundan itibaren sürdürdüğü yetim yardım çalışmalarına 2007 yılında hayata geçirdiği “Yetim Sponsorluk Destek Sistemi” ile yeni bir ivme kazandıran İHH bu sistem ile yetim çocuklara bire bir destek vermekte; bağışçıların her ay ödediği belli miktardaki burslar ile bir yetim çocuğun eğitim, sağlık, gıda ve kıyafet ihtiyaçlarına katkı sağlamaktadır.

Yetimhane Çalışmaları

İHH'nın 11 ülkede açtığı 32 yetimhanesi bulunmaktadır. İHH'nın yetimhanelerde misafir ettiği çocukların tamamı için eğitim mecburiyeti bulunmaktadır. Çocukların manevi ve ahlaki eğitimleri için de ayrıca eğitim programları gerçekleştirilmektedir. İHH bu çocuklara olan desteğini çocuk üniversite eğitimini veya mesleki eğitimini tamamlayıncaya kadar sürdürmektedir. Üniversite eğitimine başlayan gençler için yerleşke dışında yurt ve özel ev imkânları sağlanmakta, gençlerin hayatın içerisine katılmalarına destek olunmaktadır. Bu dönemde de çocuklara eğitim, sağlık, gıda, kıyafet ve barınma desteği tam olarak devam etmekte, ayrıca üniversite eğitiminin gerektirdiği farklı sosyal imkânlar da sağlanmaktadır.

Yetim Dayanışma Günleri

İlk kez 2011 yılında düzenlenen Yetim Dayanışma Günleri, her yıl Türkiye'den yola çıkan gönüllü ekipler ile dünyanın dört bir yanındaki yetimleri ziyaret ediyor, yardımlar yapıyor, yetimhaneler açıyor, çalışmaları yerinde denetliyor, yetimleri sevindirip ihtiyaçlarını karşılıyor. Yetim Dayanışma Günleri'nin yıl içerisinde yetimler için düzenlediği en önemli faaliyetlerden biri; 2015 yılında bu faaliyet vesilesiyle Türkiye ile birlikte 41 ülkede 180 binin üzerinde yetim çocuğun faydalandığı 427 projeyi hayata geçirmiş olmasıdır.

“Her Sınıfın Bir Yetim Kardeşi Var” Kampanyası

Ülkemizde tüm okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise, özel okul ve Kuran Kursu öğrencilerinin katılabildiği bu kampanya ile bir sınıftaki öğrenciler harçlıklarından topladıkları aylık 100 lira ile yetim kalmış bir çocuğun ihtiyaçlarını yıl boyunca karşılayabiliyor. Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Eğitim-Bir-Sen'in

destek verdiği kampanya vesilesiyle Őimdiye kadar 6.182 okul ve Kuran Kursu projeye katılarak 17.286 yetime sahip cıkılmıŐtır.

Uluslararası Çocuk BuluŐmaları

Dünyanın farklı coğrafyalarında gerçekteŐirdiđi yetim çalışmalarını Türkiye halkına anlatmak ve yetim çocuklar konusunu gündeme taşımak adına, çalışma yaptığı ölkelerde desteklediği yetimlerin katılımıyla çocuk buluŐmaları gerçekteŐirmektedir.

Dünya Yetimler Günü

İHH 2013 yılında, yetim çocukları dünyanın gündemine taşımak için belirlenen bir günün Dünya Yetimler Günü olarak kabul edilmesini Birleşmiş Milletler ve İslam İş birliği Teşkilatı'na teklif etti. Birleşmiş Milletler konuyu gündemine almazken İslam İş birliği Teşkilatı her yılın 15 Ramazan tarihini Dünya Yetimler Günü olarak kabul etti. Karara göre her yıl Ramazan ayının 15. günü İslam âleminde Dünya Yetimler Günü olarak kutlanıyor. Aynı zamanda yetim çocukların hayatlarına dokunacak kalıcı projelerin gerçekteŐtirilmesi amacını taşımaktadır.

İHH Yetim Yardım ÇalıŐmalarındaki Ek Kalemler

İHH İnsani Yardım Vakfı, yukarıda belirtilen çalışmalara ek olarak daha birçok alanda yetimlere destek olmaktadır. Bu destek kalemlerinden bazıları Őunlardır:

- Her yıl Ramazan ve Kurban organizasyonlarıyla Türkiye'de ve 136 farklı ölkede ve bölgede on binlerce yetime destek olunmaktadır.
- Yetim ailelerinin geçimlerine katkı sağlanmakta, ailelerin kendi kendilerine yetebilmeleri için meslek edindirme çalışmaları yapılmaktadır.
- Çocuklar için izci kampları, piknik ve uçurtma organizasyonları düzenlenmektedir.
- Yetim evlerinin tadilatları yapılarak gerekli durumlarda yeni evler inşa edilmektedir.
- Sağlık taramaları, ilaç yardımları, ameliyatlar, sünnet organizasyonları ve rehabilitasyon çalışmaları yapılmaktadır.
- Eğitim bursları, kurslar, meslek edindirme çalışmaları, fen bilimleri kursları düzenlenmektedir.
- Okul, derslik, laboratuvar ve kreŐler inşa edilmektedir.
- Çocukların temel dinî ve ahlaki prensiplere uygun Şekilde yetiŐebilmeleri için "Değerler Eğitimi Projesi" hayata geçirilmiştir.
- Evlenme arifesinde olan yetim gençler için çeyiz yardımı yapılmaktadır.
- Kıyafet ve okul malzemesi desteği sağlanmaktadır.
- Yaz kampları, piknik ve gezi organizasyonları düzenlenmektedir.

2.3.6.İstanbul Çocukları Vakfı

1999 yılında kurulan vakıf; İstanbul çocuklarının sağlık ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere hastane, klinik, sağlık ocakları, kreŐler, çocuk yuvaları, barınma yerleri,

yetiştirme yurtları ve rehabilitasyon merkezleri ile benzer sağlık ve sosyal hizmet kuruluşlarını açmak, işletmek, açılmış olanlara yardım etmek veya sağlık taramaları yapmaktadırlar. Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşu kapsamında olmayan, muhtaç ve yoksul çocuklar ile ailelerine: para, tedavi, ilaç, gıda, giyinme, barınma yakacak gibi yardımlarda bulunmak; ortopedik araçlar temin etmek; eğitim ve ğretim için gerekli olan malzeme, kurs ve eğitim giderlerini karşılamak; ocuk yaşta cinsel tacize, şiddete ve saldırıya maruz kalıp toplum içerisinde sıkıntıya düşen toplumca gereken ilgiyi görmeyen kız ve erkek çocuklarının hem ruhsal ve bedeni yönden, hem de hayata kazandırılması açısından onlara uygun barınma ortamları hazırlamak ve iaşeleri, giyim ve kuşamları başta olmak üzere gerekli her türlü yardımı yapmaktır. Bunların yanısıra sosyal hizmet yürüten resmi ve özel kuruluşların mekan, malzeme, araç-gereç gibi gerekli olan ihtiyaçlarını karşılamak, bunların onarımlarında da her türlü yardım ve katkıyı sağlamak amaçlanır. Engelli ocuklar ile sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocukların aile düzenlerinin geliştirilmesinde ve onların bakımlarında en önemli rolü oynayan ailelerine para, tedavi, ilaç, gıda, giyinme, barınma ve yakacak yardımında bulunmak; ortopedik araçlar temin etmek; eğitim ve ğretim için gerekli olan malzeme, kurs veya eğitim giderlerini karşılamak, vb. hizmetleri sunmaktadır (www.istanbulcocuklari.org.tr).

2.3.7.İyilik-Der

2009'da kurulmuş olan dernek 2013'te yaptığı olağan genel kurul toplantısıyla ulusal/uluslararası yardım kuruluşu hüviyeti kazanmış bir sivil toplum kuruluşudur. Dernek yurt içinde ve yurt dışında ulaşabildiği korunmaya muhtaç tüm çocuklar ve ihtiyaç sahiplerine ayni ve nakdi yardımlar yapmayı, muhtaç durumda olan öğrencilere burs imkanı sağlamayı, Yetim ocukların sosyal adaptasyonu için faaliyetler yapmayı misyon edinmiştir.

Yetim ocuklar için yapmış olduğu projler ile adından söz ettiren dernek “Bir Yetime de Sen Sahip ık Projesi” vb. projeler yetim çocuklara maddi destekler sağlamaktadır. Yetim ocuklar ve aileleri ziyaret edilmekte, ailelere gıda yardımı, yetim çocuklara kırtasiye yardımı yapmaktadır. Ayrıca yetim çocuklarında dâhil edildiği sosyal ve kültürel faaliyetler planlanmaktadır (<http://iyilikder.org.tr/>).

2.3.8.KIMSEV - Kimsesiz Ve Korunmaya Muhtaç ocuklar Vakfı

Kimsesiz Ve Korunmaya Muhtaç ocuklar Vakfı, 1997 yılında kurulmuştur. Sokakta yaşayan, kimsesi olmayan veya kimsesi olup ta sokağa itilmiş gençlerimizi barındırıp okutup yetiştirip topluma kazandırmayı amaç edinen bir vakıf olma özelliği taşımaktadır.

(<https://konya.aile.gov.tr/kuruluslarimiz/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugune-bagli-kuruluslarimiz/kimsev-cocuk-evleri-sitesi>).

2.3.9.Mutlu Yuva Mutlu Yaşam Derneği

Mutlu Yuva Mutlu Yaşam Derneği; bakıma muhtaç, yetim ve risk altındaki çocukları topluma kazandırmak amacıyla 5 Nisan 2010 tarihinde akademisyenler, iş adamları, st düzey bürokratlar, psikolog ve psikiyatrist hekimler tarafından kurulmuştur.

Derneğin amaçları arasında devlet koruması altındaki çocukların topluma değer katan, üreten, sağlıklı bireyler olarak katılımını destekleyici projeler üretilmesi, dernek bünyesinde açılan çocuk evlerindeki çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin temini için gerekli mesleki çalışmaları yapılması ve uygun ortam oluşturulması yer almaktadır.

Derneğe bağlı evlerde ortalama 5 veya 6 çocuk yaşamaktadır, İstanbul'da 66, Bursa 1, Ankara 15 ve Yozgat 5, Diyarbakır 3 Çocuk Evi bulunmakta ve bu evlerde 630 'dan fazla kimsesiz ve korunmaya ihtiyaç duyan çocuğa bakılmaktadır.

Dernek korumaya muhtaç, yetim ve risk altındaki çocukları topluma kazandırıcı projeler uygular ve engelli çocukları rehabilite edebilecek çalışmalar yürütür.

Derneğin diğer bir faaliyet alanında korunmaya ihtiyaç duyan, yetim ve risk altındaki çocukların bakım ve eğitimleri konularında nitelikli eleman yetiştirmek için eğitim merkezleri açma faaliyetleri bulunmaktadır.

Korunmaya ihtiyaç duyan, yetim ve risk altındaki çocuklar için koruyucu aile bulunmasına yardımcı olmaktadır.

Dernek ayrıca aile ortamından kopmuş sokaklarda yaşayan, sorunlu, maddi manevi yardıma muhtaç olup kötü koşullarda çalıştırılan, istismara uğrayan, evini terk etmiş, yetim kalmış, kanunla ihtilafa düşmüş, madde (tiner, esrar, eroin, alkol vb.) bağımlısı çocuk ve gençleri topluma ve ailelerine kazandırılmaları ile ilgili eğitim ve kültürel çalışmalar ve projeler yapmakta ve uygulamaktadır (<http://www.mutluyuva.org/>).

2.3.10 Rahmet Eli Derneği

Rahmet Eli Derneği 2011 yılında Adıyaman'da faal olarak çalışmalarına başlamıştır. Dernek din, dil, ırk ayrımı yapmadan dünyanın herhangi bir yerinde sıkıntıya düşmüş, felakete uğramış, zulüm görmüş, aç ve açıkta kalmış yetim çocukları ve ihtiyaç sahibi aileleri bularak onları en yakın zamanda yardımlarımız ile buluşturmayı hedeflemektedir. Dernek yardımlarını daha geniş bir kitleye ulaştırmak adına dernek merkezini İstanbul'a taşımış olup çalışmalarına devam etmektedir. Bayram Projesi, Burs Projesi, Yetimhane Projesi, Yaşam Merkezi Projesi, Kur'an Projesi yürütmüş olduğu projeler arasındadır (<http://rahmeteli.org/>).

2.3.11. Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı

1979 yılında kurulan Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı, kimsesiz çocukları barındırmak ve eğitmek, ruhen ve bedenen olumlu yönde gelişmelerini sağlamak ve yapıcı kişilikler kazanmalarına çalışmak hedefiyle, ilk Türk çocuk köyü "Bolluca Çocuk Köyü"nü 1992 yılında korunmaya muhtaç çocukların hizmetine açmıştır. 52 bin m² arsa üzerinde inşa edilen Bolluca Çocuk Köyü'nde, Uluslararası SOS Çocuk Köyleri modeli uygulanmıştır. SOS Uluslararası Çocuk Köyleri Birliği, bugün içinde 29 Müslüman ülkenin de bulunduğu, dünyanın birçok ülkesinde çocuk köyleri kurulmasında öncülük eden ve bu konuda doğrudan destek veren bir yardım kuruluşudur (<http://www.koruncuk.org/>).

2.3.12.Yardım Eli Derneği

“Yetim Eğitim Destek Projesi” eğitim imkânlarından ve maddi imkânsızlıklardan yoksun olan öksüz ve yetimlerin eğitimlerini sürdürebilmelerine imkân tanımak, öksüz ve yetimlerin kendi ölkelerinde, kendi toplumlarına aydın ve münevver bir insan olarak yetişmelerine katkı sağlamak amacıyla yardımlar yapmaktadır (<http://yardimeli.org.tr/>).

2.3.13. Yetim Vakfı

Yetim Vakfı 10 Haziran 2017 Dünya Yetimler Günü’nde faaliyete başlamıştır. Vakıf, koruyucu sosyal hizmetler mantığı ile hareket eden bir vakıf olma özelliği taşımaktadır. Yetim çocuklara ve ailelerine maddi yapmaktan ziyade onların güçlenmesi ve sosyalleşmelerine katkı sağlamak üzere proje odaklı faaliyetler yürütmektedirler.

Proje başlıkları: yetimlere yönelik projeler, yetim ailelerine yönelik projeler,topluma yönelik projeler olarak sıralanmaktadır.

Yetimlere yönelik olarak;

- Psiko-sosyal destek hizmetleri
- Kişisel Gelişim Eğitimleri ve Liderlik Programları
- Mesleki Eğitim ve Yerleştirme Programları
- Oyuncak Kütüphanesi Projesi

Yetim Ailelerine Yönelik olarak;

- Destekçi Aile Modeli
- Psiko-sosyal Destek Hizmetleri
- Mesleki Edindirme ve Hayat İdame Ettirme Projeleri

Topluma Yönelik Projeler;

- Eğitimler, Eğitim destekleri, Organizasyonlar (Sempozyum, Konferans vb.)
- Ziyaretler, farkındalık çalışmaları
- Araştırmalar, yayınlar, sergiler ve yarışmalar

Aktif olarak yürütmüş oldukları projeler arasında;

RAF- İHH Çocuk Yaşam Merkezi yönetimi bulunmaktadır. İstanbul genelinde Beylikdüzü, Başakşehir, Bağcılar, Bayrampaşa, Fatih, Ümraniye, Sultanbeyli ve Gebze’de Psiko-sosyal destek merkezleri bulunmaktadır.Etkili Yaşam Akademisi vakfın yürütmüş olduğu bir diğer proje örneğidir bu proje ile yetim çocuklara yönelik; Akademik Eğitim Çalışmaları, Beceri Eğitimi Çalışmaları, Bilimsel Araştırma ve Yayın Çalışmaları yapmaktadır (<http://yetimvakfi.org>).

2.3.14.Yöceyder–Yetim-Öksüz Çocukları Eğitim Ve Araştırma Derneği

1996 yılında yetim ve öksüz çocukların ve onların zor durumda kalan ailelerinin ihtiyaçlarının karşılanması, sorunlarının çözölmesi için her durumda onların

yanında olmak amacıyla Sakarya' da kurulmuş bir dernektir; dernek yetim çocuklara ve ailelerine başta eğitim olmak üzere, sağlık, giyim, barınma, sosyal ve kültürel alanlarda hizmet vermektedir (<http://www.yoceyder.org.tr/>).

Derneğin faaliyet alanları:

Eğitim, Öğretim Çalışmaları:

Dernek, hayırsever kişilerin yapmış olduğu yardımlar vesilesi ile yetim çocukların gerekli eğitimlerini almalarını destekleyerek onları hayata hazırlamaktadır. Yetim çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, başarılı öğrencilerin burslarla desteklenmeleri ve dernek binası bünyesinde gönüllü öğretmenlerimizle takviye derslerinin verilmesi gibi eğitim öğretim yardımlarını devam ettirmektedir (<http://www.yoceyder.org.tr/>).

Giyecek ve Gıda Yardımları

Yetim çocuklara bayram zamanları ve yılın diğer zamanlarında kıyafet yardımı yapmakta, ayrıca gıda yardımlarıyla yetim ailelerin gıda ihtiyaçlarını da karşılamaya çalışmaktadır.

Vekâlet Yoluyla Kurban Kesimi

Kurban bayramında hayırsever vatandaşların verdikleri vekâletlerle kurban kesimlerini yapmakta ve gelen etle yıl boyunca yetim ailelerin et ihtiyacını karşılamaktadır (<http://www.yoceyder.org.tr/>).

2.3.15.Vuslat Derneği

Vuslat Derneği 2005 yılında Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Kültür ve Eğitim Derneği olarak Erzurum da kurulmuştur. 2012 yılında İstanbul'daki faaliyetlerine başlayan dernek; Hafızlık ve İslami İlimler Eğitimi, İslami İlimler Akademisi Dev Külliye Projesi, Umut Gıda Marketleri, Umut Giyim Mağazaları, aşevleri, ekmek yardımları, yetim çalışmaları, adak-akika ve kurban, su kuyuları, Afrika yardımları, mültecilere yönelik yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar yapmaktadır (<https://www.vuslat.org.tr/>).

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TANIMI KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın konusu; yetim çocuklara yapılan sosyal desteklerin sosyal yardımlaşma bağlamında incelenmesinden oluşmaktadır. Sosyal yardımlaşma ve sosyal destek sunumunda toplumlara göre farklılaşan bakış açılarının önemine vurgu yapılarak tarihten günümüze yetim çocuklara yapılan sosyal yardımlar ve vakıf kavramı incelenmiştir. Günümüzde yapılan uygulamalar arasında konuya örnek teşkil etmesi amacı ile 2009 ile 2014 yılları arasında İstanbul Bayrampaşa ilçesinde gerçekleştirilen Hami-yet (Koruyucu Yetim Destek) Projesi sosyal yardımlaşma ve dayanışma bağlamında uygulanan sosyal destekler kapsamında incelenmiştir.

Araştırmada incelenen Hami-yet Projesi ile sosyal devlet olma anlayışının getirdiği kazanımlar, uygulanan çalışmanın toplumda yaratmış olduğu dönüşüm ve ailelerin hayatına getirdiği değişimi belirlemeye çalışmaktır.

Yetim çocuklar konusu günümüzde korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar başlığı altında ele alınmaktadır. Ancak bu kavram hem sahip olduğu hassasiyet hem de tarihsel bilinç ve mirasımızın yüklediği sorumluluklar gereği kapsamı kamu hizmeti olarak sınırlandırılmayacak bir öneme sahiptir. Bu çalışmada yetim çocuk kavramının geçmişten günümüze Doğu toplumlarından Batı toplumlarına sosyal alandan kamuya sivil yapıdan dini yapıya her dönem önem verilen bir kavram olduğu bu sebeple yetim çocuklar konusunun sadece kamu hizmeti verilen bir alan olarak görülemeyeceği düşüncesi ön plana çıkarılmıştır. Bu doğrultuda geçmiş örnek ve günümüz uygulamaları incelenerek;

- a. Yetim çocuk kavramı ve geçmişten günümüze tanımlanma ve bu çocuklara verilen hizmetleri belirlemek,
- b. Korunmaya muhtaç çocuk kavramı ve kurum bakımı yaklaşımının değerlendirilmesini yapmak,
- c. Yetim çocuklara uygulanan sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yapılan çalışmaların uygulanabilirliği ve ne gibi çözümler sunduğunu tespit etmek,
- d. Hami-yet Projesi'nin sunduğu sosyo-ekonomik verilerden hareketle çocukların ihtiyaçları ve ailelerin beklentilerini belirlemek, uygulanan proje hakkında değerlendirmeleri ortaya çıkarmak,
- e. Hami-yet verilerinden hareketle uygulanması planlanan yetim çocuk odaklı çalışmalarda dikkat edilmesi gereken unsurları belirlemektir.

3.1. Araştırmanın Problemi

Araştırma sosyal yardımlaşma bağlamında yetim çocuklara uygulanan sosyal yardımının nitelik ve nicelik açısından değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonucunda modern anlamda korunmaya ihtiyaç duyan çocuk kavramı üzerinden yürütülen sosyal

yardım ve desteğin tarihsel süreç içinde neler olduğunun, günümüzde yapılan uygulamalar ışığında değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

3.2.Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamını; Bayrampaşa ilçesinde uygulanan Hami-yet projesinden yola çıkarak geçmişten bugüne yetim çocuklara uygulanan sosyal desteğin neler olduğunun tespitinin yapılması oluşturmaktadır.

Bu araştırma Bayrampaşa ilçesi sınırlarında yaşayıp Hami-yet Projesi kapsamına dahil olan aileler üzerinden yapılan incelemeler ve elde edilen veriler üzerinden yapılan değerlendirmeler ile sınırlıdır.

3.3.Araştırmanın Hipotezleri

1. Eşi vefat eden kişilere ve onların yetim kalan çocuklarına yapılacak yardımların sadece devlet tarafından yapılmasının ziyade devlet ve sivil toplumun bir arada hareket etmesi gerekliliğinin daha doğru bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

2. Babası vefat etmiş çocuklara maddi yardım ile birlikte sosyal desteğin de sağlanmasının çocuğun sosyalleşmesinde ve hayata karşı duruşunda daha güçlü bir konuma gelmesine imkân sağladığı düşünülmektedir.

3. Ailelere sağlanan sosyal kültürel desteğin ailenin sosyalleşmesine katkı sağladığı, ailenin sosyal yaşantısının şekillendirilerek toplumda daha aktif bireyler haline gelmelerine katkı sağladığı düşünülmektedir.

4. Yetim çocukların devlet literatüründe “Korunmaya ihtiyaç duyan” kavramı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinin daha doğru bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

5. Yetim çocuklar için en doğru olanın kendi ailesi ile birlikte yaşamaları ve gerekli olan desteğin aileye hem maddi hem manevi olarak sağlanmasının aileyi daha güçlü hale getirdiği düşünülmektedir.

6. Çocuklara verilen desteklerden en önemlisinin eğitime yönelik olduğu ve iyi bir eğitimin çocukların hayatında büyük değişimlere yön verdiği düşünülmektedir.

7. Annelerin sosyalleşmesi ve maddi anlamda desteklenmesi için annelere yönelik meslek edindirme kurslarının açılması annelerin hem sosyal hemde psikolojik anlamda daha iyi bir noktaya ulaşmalarına katkı sağladığı düşünülmektedir.

8. Hami-yet ve benzeri projelerde yer alan yetim çocukların sosyal sorumluluk projelerinde aktif rol almalarının sağlanması, bu çocukların hem sosyal anlamda daha güçlü bireyler olmalarına hem de sorumluluk bilinci kazanmalarına sebep olacağı düşünülmektedir.

9. Yetim çocuklara yapılacak yardımların ayni ve nakdi yardım niteliğinden ziyade koruyucu sosyal hizmet anlayışı ile yapılmasının uzun vadede daha etkin ve etkili bir yöntem olduğu düşünülmektedir.

3.4.Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırma, niteliksel bir yöntem olan literatür taraması yöntemine dayanmaktadır. Buna göre; konuyla alakalı kitap, makale, rapor, proje, tez ve web içerikleri incelenmiştir. Çalışmanın asıl idesi olan “yetim” ve “sosyal ve ekonomik yardımlaşma” kavramları tarihsel süreç açısından incelenmiş, yetim kavramının günümüzde kullanılan korunmaya muhtaçlık kavramına dönüşümü anlatılmıştır.

Yetim çocuklar ve ailelerine yapılan sosyal yardım ve desteklerin kişilerin hayatında ne gibi değişimlere olanak sağladığı araştırmanın kapsamını oluşturan ve İstanbul ili Bayrampaşa ilçesinde 2009-2014 yılları arasında uygulanan Hami-yet (Koruyucu Yetim Destek) Projesi incelenerek projeye dahil olan aileler içerisinde örneklem yöntemi ile seçilen 23 aileye yapılan mülakatların verdiği sonuçlar ışığında değerlendirilmiştir.

3.5. Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgi

Yetim Çocuklar İçin Yapılan Bir Çalışma “Bayrampaşa Örneği” Hami-yet (Koruyucu Yetim Destek) Projesi

Hami-yet projesi 2009 yılında toplum temelli bir yaklaşımı benimseyerek Bayrampaşa Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından yetim çocuklar ve aileleri için uygulamaya konulmuş bir projedir.

Proje ismi; himaye etmek kelimesinin dönüşmüş hali olan hami(himaye eden) ile yetim kelimesinin ilk hecesinin eklenmesi ile ikili bir anlam taşıması sağlanarak “Hami-Yet” (insanda bulunan millet, vatan, soy ve aile gayreti; bunları ve başka mukaddesleri koruma duygusu anlamına gelen) kelimesi olarak belirlenmiştir

Proje yetim çocuklar ve onların anneleri için devlet ve STK eli ile yürütülen bir destek modeli uygulamayı planlamıştır. Projenin hazırlanmasında alanla ilgili görülen ihtiyaçlar durum tespiti şu şekilde özetlenebilir:

Çocuklar bütün toplumlar için önemlidir ve geleceği temsil etme özelliği taşırlar. Toplamların refahı, ekonomik ve kültürel kazanımları çocuklar üzerinden şekillenir. Bu sebeple çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişmesi, eğitimi, haklarının korunması önemli konu başlıklarıdır. Tarihsel anlamda çocuklarla ilgili yaklaşımlar çok farklı olmakla birlikte toplumun genel anlamda sosyal, kültürel, ekonomik özellikleri ile paralellik göstermektedir. Çocuklar devletin ve kurumsal yapıların yerleşmediği dönemlerde sadece ailenin bakımı ve korunması altında iken kurumsal yapıların yerleşmesi ile devlet ve ilgili kurumların da üzerinde söz sahibi olduğu bireyler haline gelmişlerdir.

Hukuki olarak tarihsel süreç; 1924’te Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesinin kabul edilmesi, 1959 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Çocuk Hakları Sözleşmesini kabul ettikten sonra ülkemizde 1990 yılında meclis tarafından anlaşmanın onaylanması ve 1995 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüştürülerek uygulanmaya başlaması şeklinde özetlenebilir.

Çocuk Hakları Sözleşmesinde; reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır ve çocukları koruma sorumluluğunun önce aileye ait olduğu, devletin de aileye bu konuda yardım edeceği vurgusu yer alır. Bütün aileler aynı yaşam standartlarına sahip değillerdir ve çocuklar da doğal olarak birtakım avantaj ve dezavantajları içeren farklı yaşam koşullarına sahip olurlar.

Ülkemizde ailenin yanı sıra devletin de koruması ve desteklemesi gereken çocuklar için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) kurulmuştur. Kurum Türkiye’de yoksul ve korunmaya muhtaç çocuklara ve ailelere bakım, eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerini sistemli bir şekilde sunmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu alanda dikkat edilmesi gereken nokta tüm sorumluluğun tek kuruma yüklenmesinin doğru olmayıp yaşamın çok farklı alanları için toplumu oluşturan tüm unsurların içinde yer aldığı bir destek mekanizmasının gerektiğidir. Ailesini veya ebeveynlerinden birini farklı sebeplerle kaybetmiş çocuklar için tarihsel süreçte çok farklı destek sistemleri uygulanmış ve bugün geçmişin birikimiyle yeni destek modellerinin oluşturulması ve uygulanması ihtiyacı gündeme gelmiştir. Tarihi kayıtlar incelendiğinde korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili olarak çok önemli ve diğer kültürlerle öncülük eden devlet uygulamalarına sahip olduğumuz görülür.

Mirası üzerinde bulunduğumuz köklü medeniyetin tarihsel arka planda kazandırdığı birtakım yapılar ile günümüz şartlarına uygun yeni bakış açılarını getiren çalışmalar yapmak en temel sorumluluk alanlarımızı oluşturmaktadır. Korunmaya muhtaç olan çocukların himaye edilmesi geçmişte nasıl sadece devlete bırakılmamış sosyal örgütlenmeler tarafından desteklenmişse bu yaklaşımı hem canlı tutmak hem de geliştirmek devraldığımız kültürün gelecek nesillere taşınması için büyük öneme haizdir. Günümüz şartlarında çocuklar yüzyıl öncenin taşıdığı savaş, göç, hastalık vb. olumsuzluklardan dolayı sahipsiz ve korunmaya muhtaç hale yoğun kitleler olarak gelmemektedir. Ancak toplumun değişen yapısı, aile kurumunun farklılaşması, hastalıklar, deprem, terör vb. başka sebepler korunmaya muhtaç hale getirebilmektedir. Bu durumlar sonucunda desteğe ihtiyaç duyan bireyler için çok yönlü olarak kamu ve sivil toplumun katılımın yer aldığı çalışmalar gereklidir. Bu sebeple en küçük yerleşim biriminden en büyüğüne kadar uygulanabilecek koruma ve kontrol sistemlerinin geliştirilmesine yönelik olarak Hami-yet projesi hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Projenin Amacı

Hami-Yet Projesi, Bayrampaşa Kaymakamlığı öncülüğü ve yürütücülüğünde Bayrampaşa ilçesinde ikamet eden on sekiz yaşının altındaki çocukların tespitin yapılması, ihtiyaçlarının belirlenmesi, bu ihtiyaçlar doğrultusunda çalışmalar planlanması ve uygulanması amacıyla; ilgili tüm kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği halinde hareket edilerek hizmet vermeyi amaçlayan bir çalışmadır.

Proje aşamalı olarak; resmi izinlerin alınması, proje ekibinin oluşturulması, kayıt sistemi ve değerlendirme formlarının hazırlanması, babası vefat etmiş çocukların tespit edilmesi (Nüfus Müdürlüğü’nden alınan kayıtlara göre önce aile ile görüşülüp proje hakkında bilgi verildikten sonra katılmak isteyen anne ve çocukların) kayıtlarının alınması ve formların uygulanması, analizi, ihtiyaçların belirlenmesi, ilgili kurum ve sivil

toplum örgütlerine projenin tanıtımının yapılarak eşgüdüm çalışmalarının planlanması, çocuklar ve annelerine yönelik hizmet sunumunda bulunacak servislerin kurulması(psikolojik, sosyal, eğitsel, ekonomik, sağlık, kültürel, hukuksal vb. başlıkları içeren Psiko-Destek ve Sosyal-Destek Servisi), takiplerin yapılması, diğer kurumlarla koordineli çalışma planların yapılması ve uygulanması, çalışmaların raporlanmasının yapılması şeklinde özetlenebilir.

Proje ile birlikte;

Bayrampaşa ilçesinde ikamet eden babası vefat etmiş çocukların sayısının ve demografik özellikleri tespit edilmiştir

- Ailelerin ihtiyaçlarının tespit edilmesinin ardından aileler için gerekli nakdi ve ayni katkılar sağlanmıştır.
- Çocukların eğitim başarılarına göre ihtiyaç duyanlara eğitim desteği verilmiş, etüt ve atölye çalışmaları düzenlenmiş, eğitim konusunda danışmanlık hizmeti sunulmuştur.
- Ekonomik açıdan muhtaç durumda olanlar için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, yardım dernekleri ve ilçe iş adamları ile yapılan koordineli bir çalışma ile maddi destek sağlanmıştır.
- Ailede babanın vefatından sonra maaş, veraset vb. konularda hukuksal desteğe ihtiyaç duyanlara danışmanlık desteğinde bulunulmuştur.
- Konu ile ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları ve toplum önderleri için proje tanıtım toplantısı yapılmış ve bu konuda desteklerinin sağlanması ve ilerleyen süreç için çalışma planına göre destek olacakları alanlarda destekleri alınmıştır.
- Kültürel gezi ve etkinlikler düzenlenerek çocukların sosyal yaşam içerisinde daha fazla yer almalarını sağlamıştır.
- Eşlerini kaybetmiş olan hanımlar için meslek edinmelerini sağlamak amacıyla Halk Eğitim Merkezleri ile ortak mesleki kurslar açılmıştır.
- Ailede babanın ölümünden sonra çocukların bu durumdan daha az etkilenmelerini sağlamak amacıyla çocuk ve annelerine depresyon, güvensizlik, çaresizlik vb. sorunları için psikolojik destek sağlanmıştır.

Çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar ve uzman görüşleri dikkate alındığında çocukların ailenin yanında büyümesinin gelişimleri açısından daha doğru bir uygulama olduğu ve kurum bakımının ne kadar iyi olursa olsun birincil ilişkilerle sağlanan sıcak ilişkilerin eksikliğinin yaşandığı görülmektedir. Bu sebeple ailenin korunması ve sağlıklı nesiller yetişmesi amacıyla farklı sebeplerle korunmaya muhtaç hale gelen ailelerin devlet ve toplum tarafından desteklenmesi önemlidir.

Babasını kaybetmiş olan yetim çocuklar ve dul kalan eşler için gerekli desteğin sağlanmasını sadece devletten beklemek ise sahibi olduğumuz kültürel mirasa uygun düşmemekle birlikte birçok bireysel ve toplumsal riskleri içerir. Bir Afrika atasözü “*Bir çocuğu büyütmek için bir köy gerekir*” der. Çocuk aile içinde psikolojik olarak güven ve sevgi ortamında büyürken, yaşadığı bölgede sahiplenilmesi, desteklenmesi sosyal yaşamı ve geleceği için büyük önem taşımaktadır.

Babasını kaybetmiş olan çocuk ailede güç ögesini sorgulamaya başlar ve babanın olmayışı belirli zamanlarda yokluğu hissedilen önemli bir boşluk alanını temsil eder. Bu yeri bir başka şeyin doldurması mümkün olmamakla birlikte bu yokluğu çocukların daha az hissetmelerini sağlamak mümkündür. Diğer taraftan herkesin çocukluğuna dair önemli hatıraları teşkil eden bayramlar, kutlamalar ve geçiş dönemlerine ait yoksun kalma halleri çocukların hem yaşadıkları günü hem de geleceklerini etkileyen zaman dilimleridir. Bu zamanlar için örneğin 23 Nisan’da kıyafet alınması, doğum günlerini samimi bir ortamda arkadaşlarıyla kutlaması, bayramlarda elini öperek harçlık aldığı büyüklerinin olması bu zamanların eksikliklerini ve hüznelerini azaltan unsurlardır. Bu sebeplerden dolayı yetim çocukların aileleri ile birlikte himaye edilmesi konusunda; alanında uzman kişilerden oluşan servisler tarafından tespit ve takiplerinin yapılması, bulundukları bölgenin kamusal ve toplumsal yapıları tarafından desteklenen ortak çalışmalar planlanması gerekli görülmüş ve bu bağlamda “Hami-yet Projesi” hayata geçirilmiştir.

Mevcut duruma baktığımızda; ülkemizde korunmaya muhtaç aile ve çocuklara yönelik hizmet veren kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı olarak faaliyet gösteren il müdürlükleridir. Kurum çalışması ağırlıklı olarak ailesinin bakımını sağlayamadığı veya koruma kararı alınan çocuklara yatılı kurum bakımının sağlanması, ailesi olmayanların evlatlık verilmesi, bu çocukların takiplerinin yapılması, ekonomik yetersizlik içerisinde bulunan ailelere çocuklarına bakabilmeleri için maddi destek sağlanması gibi kurum merkezli çalışmalar yaparak hizmet sunmaktadır. Bu çalışmaların yanı sıra kimsesiz çocuklar için ev ortamında gelişimlerini sağlayabilmek amacıyla ev merkezli bakım ve koruyucu aile sistemleri bulunmaktadır.

ASP’den farkı bu çocukların babalarının vefat etmiş olması ve haklarında korunma kararı alınmayan yetim çocuklar olmasıdır.

Projenin Faaliyetleri

Projenin ön çalışmasının yapıldığı Bayrampaşa ilçesinde yapılan saha araştırmalarında; 524 aile ve bu ailelerde 18 yaşının altında olan 827 çocuk tespit edilmiştir. Ailelerle yapılan görüşmeler sonrasında ortaya çıkan talepler daha çok çocukların eğitim sorunları, ekonomik problemler, babasını yakın zamanda kaybeden çocuk ve eşler için psikolojik destek talepleri olarak sıralanmaktadır.

Hami-yet Projesi ile, 18 yaş altında olup babasını kaybetmiş olan çocukların tespiti yapılmış, ihtiyaç alanları belirlenmiş, bu ihtiyaçlar doğrultusunda çalışmalar planlanmış ve uygulanmıştır. Bu amaçla ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Nüfus Müdürlüğü ve muhtarlıklarla iş birliği yapılarak çocukların tespiti yapılmıştır. Çalışmaların başlangıç aşamasında sosyal inceleme ekibi kurulmuştur. Bu ekipte sosyal hizmet uzmanı, bir vakıf görevlisi ve bir emniyet mensubu yer almıştır. Sosyal hizmet uzmanı tarafından ailelere uygulanmak üzere bir form hazırlanmış, saha çalışmaları planlanarak formlar ailelerin evlerinde doldurulmuştur. İnceleme ekibi ailelerden aldığı bilgilerin yanı sıra aile ve ev ile ilgili gözlemlerini forma eklemiştir. (Ek- 1)

Saha çalışması kapsamında Şubat 2009 – Temmuz 2009 tarihleri arasında bilgisi verilen 625 ev ziyaret edilmiş bu ailelerden projeye uygun olan 524 aile ve bu ailelerde 18 yaş altında olan 827 çocuk proje kapsamına alınmıştır.

Formlarda elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla bilgisayar programı (YTS) Yetim Takip Sistemi hazırlanmış veriler programa kaydedilmiş ve her aile için bir dosya oluşturulmuştur.

Saha çalışması kapsamında yapılan sosyal incelemeler ve ailelerden gelen talepler doğrultusunda dört başlıkta çalışma alanları oluşturulmuştur.

Eğitim Çalışmaları

Yapılan sosyal incelemeler doğrultusunda çocukların okul derslerine yardımcı olunması, başarılı olanların yönlendirilmesi, boş vakitlerin eğitsel ve kültürel aktivitelerle doldurulması ve annelerin eğitimi konusunda çalışma yapılması gerektiği görülmüştür.

Eğitim çalışmaları 2 ana başlık altında ele alınmıştır:

- Çocuklara yönelik eğitim çalışmaları
- Annelere yönelik eğitim çalışmaları

Bu amaçla proje kapsamındaki çocukların ilköğretim, lise ve dengi okullarda düzenlenen etüt programlarına ücretsiz katılması, takdir ya da teşekkür alan öğrencilerin ise dersane masraflarının 4/3'nün proje tarafından karşılanması sağlanmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra ailelere okullar ve çocukların başarı durumlarına göre gidebilecekleri okullar (Darüşşafaka vb.) hakkında bilgi verilerek danışmanlık hizmeti sunulmuştur.

Çocuklara Yönelik Atölye Çalışmaları

Proje kapsamında yapılan atölye çalışmalarında her öğrenci için takip çizelgesi oluşturularak, öğrencilerin yapmış olduğu çalışmalar sırasında almış olduğu eğitimler, başarı durumu, çocukların psikolojik ve fizyolojik sorunları, uyum problemleri vb. durumlar hakkında düzenli raporlar hazırlanmıştır.

Atölye çalışmalarında 7-14 yaş aralığındaki çocuklar ilgi ve yeteneklerine göre çalışmalara yönlendirilmişlerdir. Çalışmalar çocukların iletişim ve sosyal becerilerini geliştirmek, karakter ve değerler eğitimi ile üretken, başarılı ve mutlu bireyler olmalarını desteklemek amacı ile uygulanmıştır.

Hafta sonu 09:00 – 14:00 saatleri arasında uygulanan çalışmalarda çocuklar yaş gruplarına ayrılarak farklı branşlarda eğitim programına dâhil edilmişlerdir. Uygulama, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından oluşturulan proje ekibi ve gönüllü üniversite öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiştir.

Proje kapsamında proje ekibine bağlı olarak teknik ve idari destek ekipleri oluşturulmuştur. Teknik ekipte projeyi destekleyen kuruluşlar ve kişiler yer alarak proje faaliyetlerini düzenlemişlerdir. Proje destek ekipleri ise projeye destek veren kuruluşlar ve Gönüllü Üniversiteliler Derneği'nden oluşturulmuştur.

Atölye çalışmalarının programlanması, eğitimciler ile çocukların takip edilmesi ve diğer idari işlemler proje koordinatörü başkanlığında her hafta kayıt altına alınmıştır. Proje uygulama süresi 2 farklı dönem olmak üzere 8 ay boyunca proje Aralık 2011-Ocak 2012 ve Şubat 2012 Mayıs 2012 dönemlerinde arasında gerçekleştirilmiştir. Atölye çalışmaları proje ekibi, vakıf personeli, vakıf müdürü ve 15 gönüllü öğrenci tarafından yürütülmüştür Atölye çalışmalarında görev alan gönüllü öğrencilerin belirlenmesi proje ekibi ve Gönüllü Üniversiteliler Derneği tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yapmış olunan branş çalışmaları arasında;

- Kitap okuma –Rehberlik, Atölye çalışmaları
- Maket yapımı, Müzik, Tiyatro, Resim, Ebru sanatı, Takı tasarımı, Matematik ve İngilizce oyunları, Kültürel ve tarihi gezileri, Spor vb. çalışmalar bulunmaktadır.

Annelere Yönelik Meslek Edindirme Kursları

Proje kapsamında yer alan çocukların annelerine yönelik olarak; mesleki açıdan geliştirmek ve sosyal bir çevrelerinin olmasını sağlayarak boş zamanlarını değerlendirmek ve ihtiyaç sahibi olanların meslek öğrenerek çalışma hayatında yer almaları konusunda desteklemek amacıyla meslek edindirme kursları açılmıştır. Düzenlenen kurslar arasında ;Aşçı Yardımcılığı, Pasta Yapımı ve Sunumu, Kuaförlük ve Cilt Bakımı Makyaj, Bilgisayar, Manikür Pedikür, Okuma Yazma ve İngilizce Kursları yer almaktadır. Meslek edindirme kurslarının düzenlenmesinde Halk Eğitim Merkezi'nden destek alınmış ve annelere kursların sonunda sertifikaları verilmiştir

Meslek edindirme kursuna dâhil olan annelerin kendi kendine yetebilen bireyler haline gelmeleri konusunda destek olmak amaçlanmış ve meslek edindirme kurslarına devam eden annelerin çocuklarının okul hayatında daha aktif rol aldıkları gözlenmiştir. Meslek edindirme kursları planlanırken özellikle kaymakamlık binası kurs merkezi olarak tercih edilmiştir. Yetim çocuk annelerin yaşamış olduğu sosyal baskı göz önüne alınarak hem annelerin kendilerini emin hissetmeleri hemde devletin kucaklayıcı tarafının annelere hissettirilmesi amaçlanmıştır.

Psikolojik Destek Çalışması

Öncelikle babasını intihar, cinayet, trafik kazası vb. gibi sebeplerle kaybetmiş olan çocuklardan ve onların annelerinden başlamak suretiyle, ihtiyacı olduğu tespit edilmiş olan anne ve çocuklara doğrudan ev ziyaretleri yapılmıştır.

Kişisel terapiler ve grup terapileri ise tüm anne ve çocuklara yaygınlaştırılmıştır. İlk aşama olarak, bu faaliyetler sonucu kişisel ve grup terapilerinin çocuk ve anneleri incitmeyecek tarzda ve nezih bir ortamda yapılabilmesi için, kaymakamlık binasında “Terapi Odası” kurulmuştur.

Yapılan Psiko- sosyal çalışmalar çerçevesinde Hami-yet aileleri proje süresince psikolojik destekten faydalanmıştır. Psikolojik destek çalışmaları projenin nihayetlenmesinin ardından Bayrampaşa belediyesine bağlı olarak hizmet veren rehabilitasyon merkezinde çalışan psikologlar tarafından ücretsiz olarak devam etmiştir.

Psikolojik destek kapsamında verilen destekler;

- Grup Terapileri
- 11 – 13 Yaratıcı Drama Grubu
- 11 – 13 Paylaşım Grubu
- Annelere Yaratıcı drama grubu
- 3- 6 yaş Oyun Grubu
- Kişisel Terapiler
- Uzmanlar Eşliğinde Yapılan Ev Ziyaretleri

11- 13 Yaş Yaratıcı Drama

11-13 yaş yaratıcı drama grubunda çocuklara güvenli bir ortam sağlanarak kimliğini geliştirmek; yaşlılarıyla kendilerini karşılaştırarak, yeteneklerini ölçmek; problem çözme yeteneklerini, bakarak, görerek geliştirmek ve böylece kendilerini ortaya koyabilmelerine imkân verip özgüven kazandırmak, grup içinde hem zayıf hem de güçlü taraflarını hiçbir baskı altında olmadan keşfetmelerine imkânı verilmiştir.

Yaratıcı Drama çalışmalarıyla çocuklara kuracakları iletişimin niteliği ve önemi beslenme ve düzenli uyku alışkanlıklarının kazandırılarak onlardaki gelişme ve değişimin yaşama aktarımına yönelik psikolojik destekler verilmiştir

7-9 Yaş Paylaşım Grubu

Paylaşım gurubunda 7- 9 yaş arası yetim çocuklar yer almıştır.Çocukların kelimelerin gücünü fark ederek, tecrübelerini, korkularını, sevinçlerini, desteklerini, düşüncelerini, hayallerini, ilgilerini, isteklerini vs. güvenli bir ortamda paylaşmaları söz konusudur. Yapılan çalışmalar ile güvenli bir ortam sağlanarak yetim çocuğun kimliğini geliştirmek, yaşlılarıyla kendilerini karşılaştırarak, yeteneklerini ölçmek, problem çözme yeteneklerini, bakarak, görerek geliştirmek ve böylece kendilerini ortaya koyabilmelerine imkân verip onlara özgüven kazandırmak, grup içinde hem zayıf hem de güçlü taraflarını hiçbir baskı altında olmadan keşfetmek imkânı verilmiştir.

3 – 6 Yaş Oyun Grubu

Yapılan terapiler ile 3 – 6 yaş grubundaki yetim çocukları babanın kaybından sonra hayattaki tek dayanağı olarak annelerini görmekten ve onların arkasına sığınan, sıkı sıkıya annelerine sarılmış, ürkek, çekingen çocuklar olmaktan çıkarmak ve onları yalnızlık duygusundan arındırmak duygu kontrollerini sağlamak amaçlanmıştır.

Grup içi karşılıklı konuşma ile duygu paylaşımını sağlamak, ortak etkinlikler ve oyun teknikleri kullanılarak anneleri olmadan kendi kendilerine yetebilen birey olma duygularını geliştirmek, çocukların yaşlarına göre kayıp ve yas duygularını ölçmek, kızgınlık ve öfke gibi negatif duygularını da ifade edebilir duruma gelmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Annelere Yönelik Yaratıcı Drama Çalışmaları

Doğaçlama, rol oynama, tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanılarak, grup çalışması içinde annelerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman da soyut bir

kavramı ya da davranışı, yeniden düzenlenme yoluyla ve “oyunsu” bir süreçte anlamlandırılması ve canlandırılmasıdır. Yaratıcı drama çalışmalarıyla annelere çocukları ile kuracakları iletişimin niteliği ve önemi; özellikle erkek çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına uygun model olma hijyen, beslenme ve düzenli uyku alışkanlıklarının kazandırılarak onlardaki gelişme ve değişiminin yaşama aktarımına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yaratıcı drama çalışmaları haftada 2 gün olmak üzere kaymakamlık binasında terapi odası olarak dizayn edilen odada sürdürülmüştür.

Kişisel Terapiler

Hami-yet aileleri içerisinde yaşamış oldukları süreç içerisinde karşılaştıkları sorunlarla mücadele edemeyen, destek talep eden fakat bunu dile getiremeyen annelerimize ve çocuklarımıza profesyonel destek sağlamıştır. Annelerin sosyal aktivitelere katılmasının sağlanması ve bu yönde harekete geçirilmesi, eşlerinin yokluğunda ebeveyn tutumunu geliştiremeyen annelere rollerinin hatırlatılması ve çocukları ile iletişim kalitelerinin yükseltilmesi ayrıca annelerin dış dünya ile temasının sağlanmasına çalışılmıştır. Bu uygulama talebe bağlı olarak haftada bir gün olmak üzere, terapi odasında sürdürülmüştür.

Uzmanlar Eşliğinde Yapılan Ev Ziyaretleri

Toplum temelli eğitim, psiko-sosyal ve kültürel destek modellerinin ve programlarının oluşturulması ve kurumsallaştırılması ve sosyalleşme problemi yaşayan, dolayısıyla psiko-terapi grupları içerisinde yer almak istemeyen, ayrıca bir kuruma da yönlendirilemeyen anne ve çocukların ev ortamlarında uzmanlarca yapılacak olan destek çalışmaları yapılmıştır.

Eşlerinin vefatından sonra kırılgan, yalnız ve amaçsız, yaşarken her biri aile reisi görevini de üstlenmiş annelerin sosyalleşme sürecini hızlandırıcı, çocukların ise hayatlarında beklemedikleri ve hazırlıklı olmadıkları yeni durumlara uyum sağlamalarına ve bunu kabullenebilmelerine böylece geleceğe sağlam adımlarla ilerlemelerine yardımcı olacak her türlü psiko – sosyal desteğin sağlanması için uzmanlar eşliğinde ev ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

Kültürel ve Sosyal Destek Çalışmaları

Ailede babanın kaybıyla yetim çocuk ve annelerinin yaşadıkları psikolojik sorunların yanı sıra sosyal izolasyona uğramaları, akrabalar ve komşularla olan bağların zayıflaması, resmî kurumlarla ilgili yapılması gereken işlemler, babanın emeklilik, maaş bağlama vb. konularda ne yapılacağına bilinmemesinin tespiti üzerine bu alanda ailelere danışmanlık hizmeti verilmiştir. Danışmanlık verilen konu başlıkları arasında; Okul- eğitim alanlarında sınav-başvuru vb. konularda yönlendirme, maaş bağlama, yardım talep, Darüşşafaka kayıtları, hukuksal problemler, sigorta sistemi, Sosyal Hizmetler’e yönlendirme gelmektedir.

Proje kapsamındaki yetim çocukların kişisel gelişimlerinin desteklenmesi ve yaşamış oldukları dezavantajlı durumdan dolayı oluşan sosyal adaptasyon sorunlarının giderilmesine katkıda bulunmak amacıyla sosyal organizasyonlar, kültürel etkinlikler planlanmıştır. Bu etkinlikler ile; serbest zamanlarının etkin değerlendirilmesi, kötü

alışkanlıklardan korunmaları ve sosyal ve kişisel gelişimlerinin desteklemesi amaçlanmıştır. Yapılan etkinliklerde gönüllü üniversiteli öğrencilerinden destek alınarak çocukların gelecek planlamalarında olumlu örneklerle tanışmaları sağlanmıştır.

Proje süresince yapılan etkinlikler;

Müze ve tarihi yer gezileri, piknikler, şehir dışı geziler, yemek organizasyonları (iftar ve konsept yemek), sinema ve tiyatro gösterileri, Boğaz gezileri vb. etkinlikler planlanmış ve düzenlemiştir.

Maddi Destek Çalışmaları

Hami-yet ailelerine düzenli devlet yardımlarının yanında, ailelerin ekonomik durumları yakinen bilindiği için yıl içerisinde aynı ve nakdi yardımların talep olmadan ulaştırılmasıdır. Ekonomik yardım başlığında ailelere yapılan yardımlar:

Öncelikli olarak 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu kapsamında olan maddi durumu yetersiz ailelere vakıf müteveli heyeti tarafından maddi yardımlar yapılmıştır. Aynı zamanda aileler valilik ve özel şirketler tarafından verilen burslar kapsamına alınmıştır. Nakdi yardımın yetersiz kaldığı ailelere aynı yardım olarak kömür, gıda ve kıyafet vb. başlıklarda destek sağlanmıştır.

Bunun yanı sıra proje kapsamında olup Darüşşafaka Eğitim Kurumları'nda öğrenim gören Hami-yet çocuklarına servis imkânı sağlanmıştır.

3.7. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Bayrampaşa ilçesinde yaşayan ve 18 yaş altı yetim çocuğa sahip aileler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu aileler içinden tesadüfî yöntemle seçilerek mülakat yapılan 23 aile oluşturmaktadır.

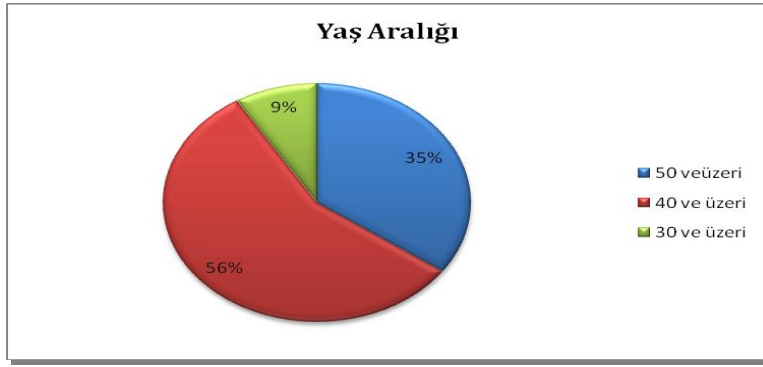
3.8 Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

2009-2014 Yılları arasında Bayrampaşa ilçesinde yürütülen Hami-yet Projesi'ne dahil olan aileler ile yapılan yüz yüze mülakatlarda çıkan sonuçlar ailelerin proje öncesini ve sonrasını değerlendiren veriler olarak kaydedilmiştir.

Projeye Dahil Olan Ailelere Yapılan Mülakat Sonuçları:

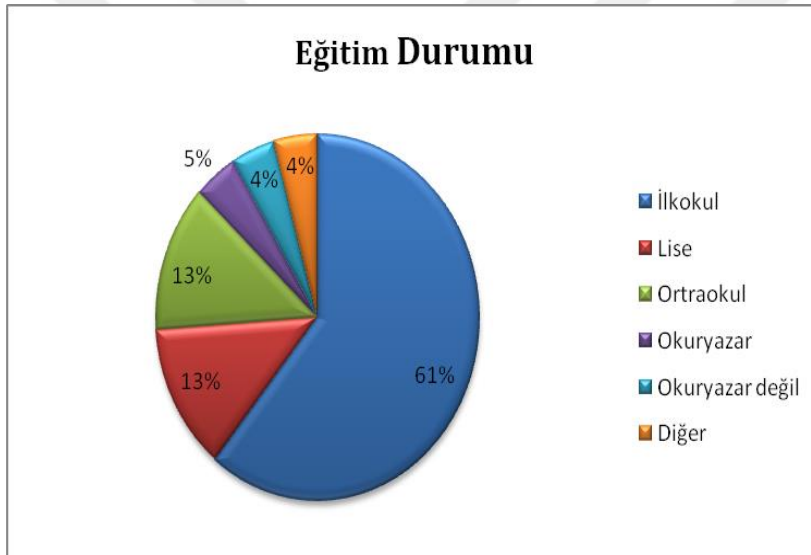
2009-2014 yılları arasında projeden faydalanan aileler arasından seçilen 23 aileyle yüz yüze görüşme tekniği ile yapılan mülakat sonuçlarına göre Hami-yet Projesi'nin değerlendirilmesi.

Şekil 1.YAŞ DURUMU?

Mülakata katılan kişilerin %35'i 50 yaş ve üzeri, %56'sı 40 yaş ve üzeri %9 ise 30 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla orta yaş grubu ağırlığı vardır.

Şekil 2 EĞİTİM DURUMU:

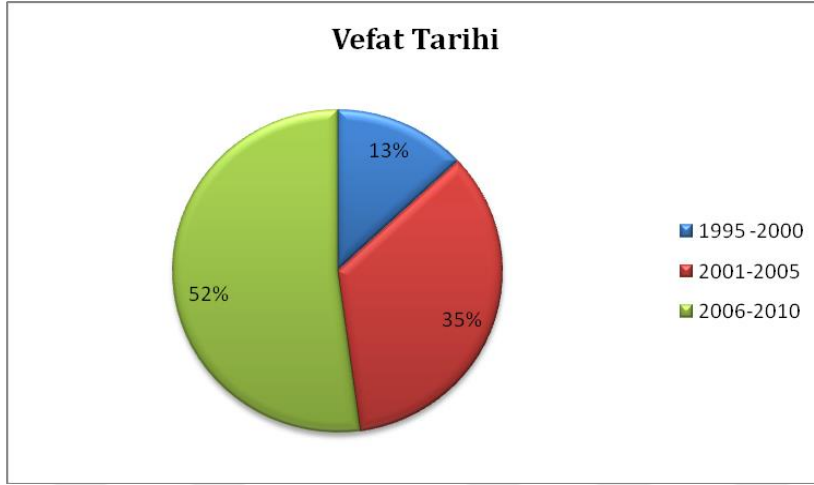
Mülakata katılan kişilerin %61'i ilköğretim mezunu, %13 lise mezunu, %13 Ortaokul mezunu, %5 'okur yazar, %4 okur yazar değil, %4 ise ortaokul terk vb. olduğunu belirtmiştir. Bu durum eğitim seviyesinin yüksek oranda düşük olduğunu göstermektedir.

Şekil 3. ÇOCUK SAYISI:

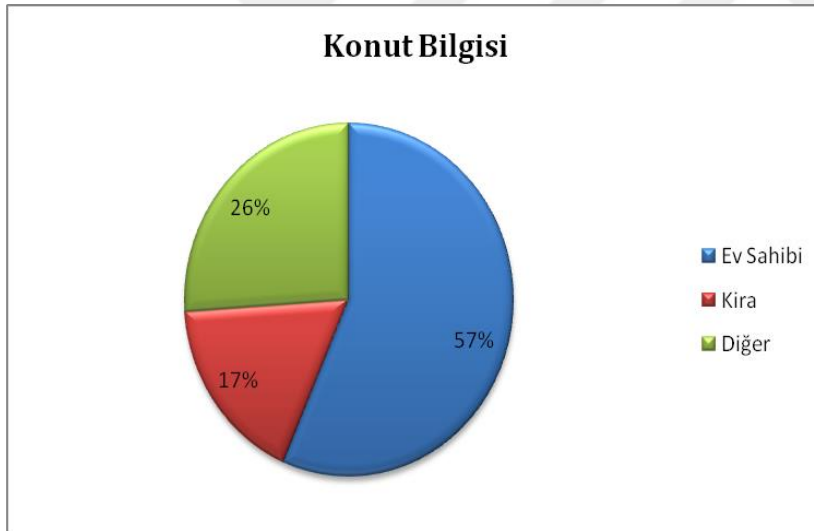
Mülakata katılan ailelerin %17'sinin bir çocuğu , %29'unun iki çocuğu,%21'i üç çocuğu ve %33' de dört ve üzeri çocuğu olduğunu belirtmiştir.

Şekil 4 EŞİN VEFAT TARİHİ :

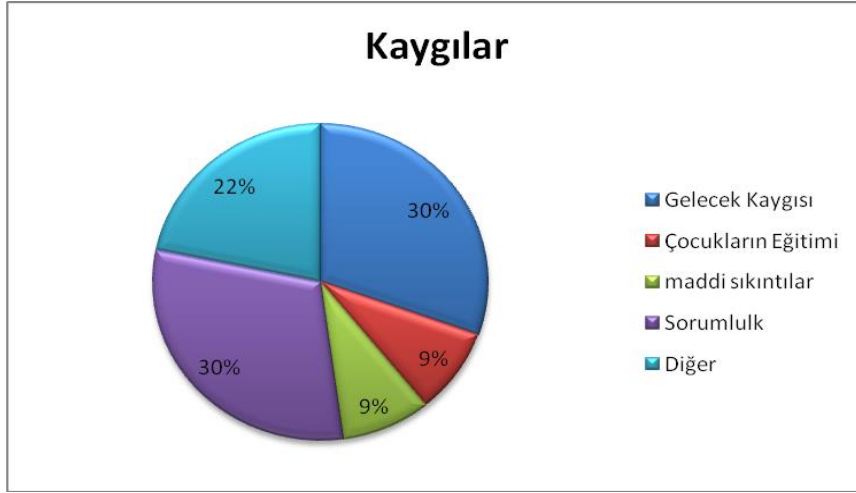
Mülakata katılan kişilerin %13'ü eşini 1995-2000, %35'i 2001- 2005,%52'si ise 2006-2010 yılları arasında kaybetmiştir.

Şekil 5 EV SAHİBİ MİSİNİZ? KİRACI MISINIZ?

Mülakata katılan kişilerin %57 si ev sahibi olduğunu belirtirken ,%17'si kiracı olduğunu,geri kalan %26'lık oranda ise anne baba yanında ikamet etme, kayınpederin evinde oturma, ev kredisi ödeme gibi cevaplar vermişlerdir. Ortaya çıkan durum ailelerin büyük çoğunluğunun barınma ile ilgili sorunları olmadığını göstermektedir.

Şekil 6 EŞİNİZİN KAYBINDAN DOLAYI EN ÇOK KAYGILANDIĞINIZ DURUM NEDİR?

Mülakata katılan kişilerin %30'u eşinin vefatından sonra çocuklarına nasıl bir gelecek hazırlayacağı üzerine kaygı yaşadığını belirtirken % 9'u çocuklarının eğitim hayatı ile ilgili kaygılar yaşadığını, %9 'u maddi sıkıntılar yaşamaktan korktuğunu belirtmiştir. %30'luk büyük bir kesim ise eşinin yapmış olduğu görevlerin üstesinden nasıl geleceği ile ilgili kaygılandığını belirtmiştir. Geriye kalan %22'lik kesim herhangi bir kaygı duymadığını, sosyal çevresinden gelen baskıları ve kendine bir şey olması durumunda çocuğuna neler olabileceği ile ilgili kaygılar duyduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırma sonucuna göre ailelerin %80 'e yakın bir kısmının kaygıları maddi olmaktan ziyade daha çok sosyal hayatta yaşayabilecekleri sıkıntılar üzerinedir.

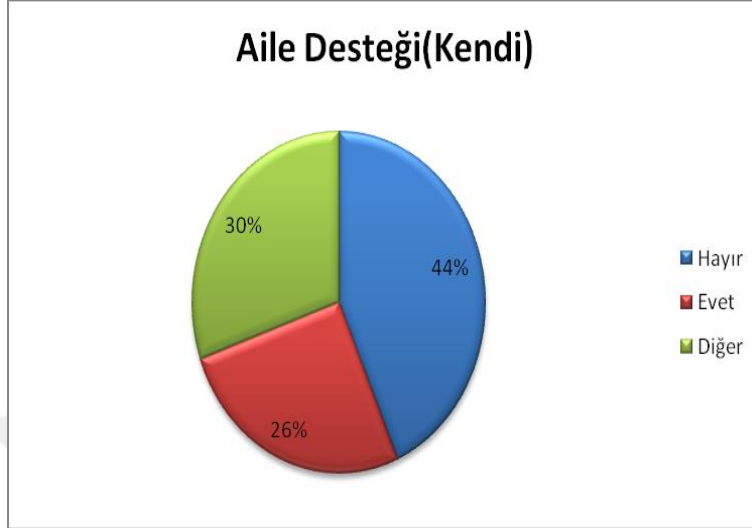
Şekil 7 EŞİNİZİN AİLESİNDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?

Mülakata katılan kişilerin %74'ü eşinin ailesinden herhangi bir destek görmediğini belirtmiştir.%4'lük bir kesim destek gördüğünü belirtirken diğer %4'lük bir kesimde bazen destek gördüğünü belirtmiştir. %18' lik kısımda ise ailenin teklif ettiğini ama kendisinin kabul etmediğini söyleyenlerden oluşmaktadır.

Mülakata katılan kişilerin verdiği cevaplara bakıldığında %90'a yakın bir kesimin herhangi bir destek almadığı gözlemlenmiştir.

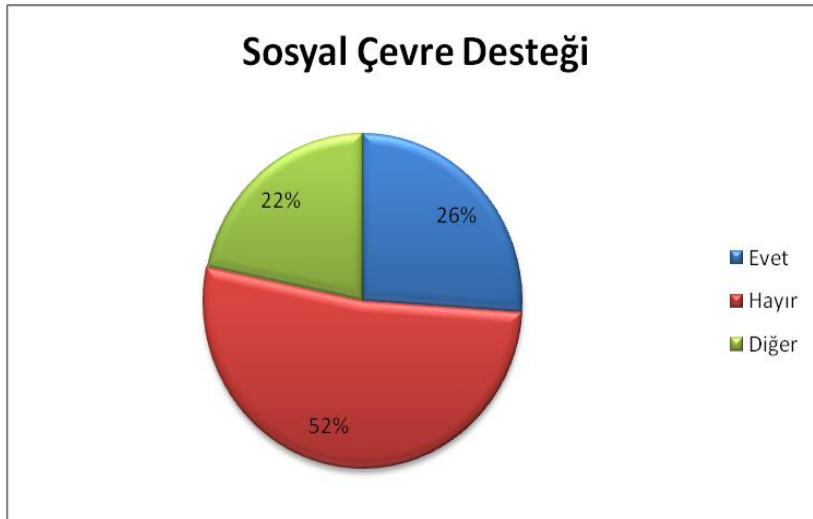
Şekil 8.KENDİ AİLENİZDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?

Mülakata katılan kişilerin %44'ü kendi ailesinden herhangi bir destek görmediğini belirtirken %26'lık kısmı evet cevabı vermiştir. %30'luk bir kısım ise kendi ailesinin manevi olarak destek verdiğini, kendisini dışladığını, ailesinin uzakta yaşadığını belirtmiştir.

Mülakata katılan kişilerin verdiği cevaplardan anlaşılacağı üzere ailelerin büyük bir kısmı eşinin vefatından sonra yalnız kaldıklarını düşünmektedir.

Şekil 9.SOSYAL ÇEVRENİZDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?

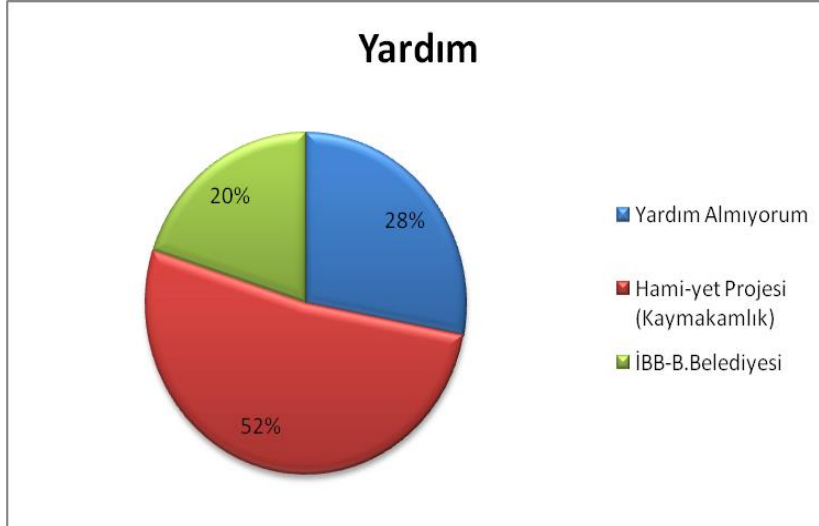
Mülakata katılan kişilerin %26'sı sosyal çevresinden destek gördüğünü belirtirken, %52'si herhangi bir destek görmediğini belirtmiştir. %22'lik bir kısım ise eşinin ilk öldüğü zaman destek gördüğünü söyleyenler ile birlikte sadece Hami-yet projesinden destek gördüğünü belirtenler bulunmaktadır.

Şekil 10.EŞİNİZİN VEFATINDAN SONRA ARKADAŞLIKLARINIZDA BİR BOZULMA OLDU MU?

Mülakata katılan kişilerin %52'si arkadaşlık ilişkilerinde herhangi bir değişme olmadığını belirtirken %22 bir kısım arkadaşlık ilişkilerinin bozulduğunu belirtmiştir. %26 bir kısmı ise zamanla arkadaşlarının kendisine uzaklaştıklarını, zaten hiç arkadaşı olmadığını bazıları ise kendisinin kimse ile görüşmek istemediğini belirtmiştir.

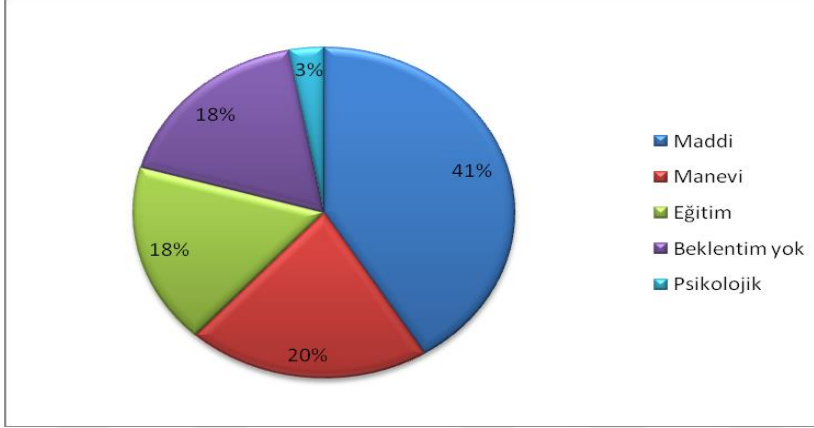
Şekil 11.YARDIM ALDIĞINIZ KURUM VE KURULUŞLAR HANGİLERİDİR?

Mülakata katılan kişilerin %28'i şu anda herhangi bir yardım almadığını belirtirken, %52'lik kısmı Bayrampaşa Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ve Hami-yet Projesi'nden yardım aldığını belirtmiştir, %20'lik kesim ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yılda bir defa verdiği eğitim yardımını aldığını belirtmiştir. Ayrıca Bayrampaşa Belediyesi'nde yardım aldığını belirten kişiler olmuştur. Mülakata katılan

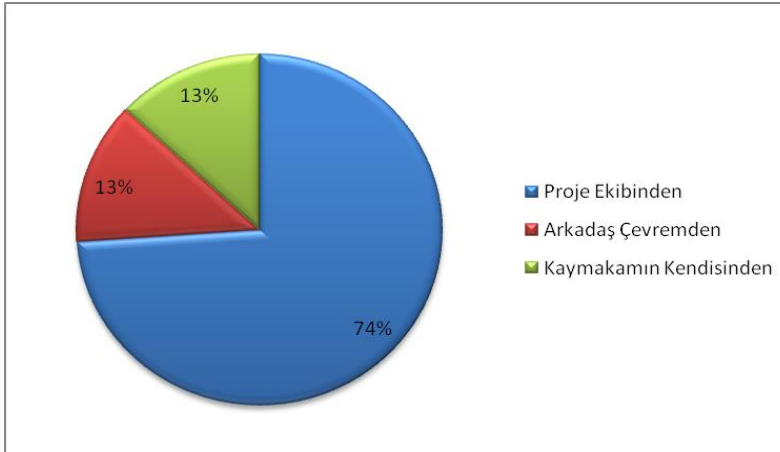
kişilerin vermiş olduğu cevaplara göre ailelerin %100 yakınının bir kurumdan yardım aldığı tesbiti yapılmıştır.

Şekil 12.DESTEĞE İHTİYAÇ DUYDUĞUNUZ DURUMLAR NELERDİR?

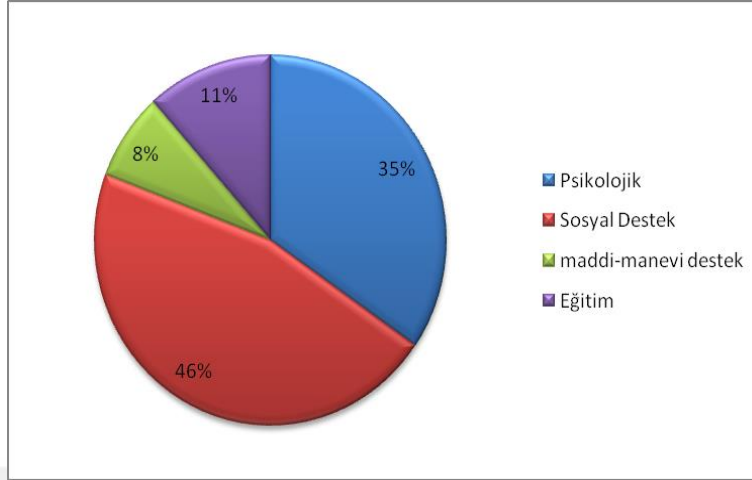
Mülakata katılan kişilerin %41'i maddi anlamda desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtirken, manevi anlamda desteğe ihtiyaç duyan kişilerin oranı %20' dir. Maddi destek alan ailelerin bir çoğu aynı zamanda çocuğu için eğitim desteği istediğini belirtmektedir. Hiçbir beklentisi olmayanların oranı %18, psikolojik olarak desteğe ihtiyacı olduğunu belirtenlerin oranı ise %3 olarak belirlenmiştir. Ortaya çıkan sonuç ailelerin genelinde farklı alanlarda desteğe ihtiyaç olduğudur.

Şekil 13.PROJEDEN NASIL HABERDAR OLDUNUZ?

Mülakata katılan kişilerin %74'ü projeden evlerine giden sosyal inceleme elamanları tarafından olduğunu belirtirken , %13'lük bir kesim projeyi daha önce projeye dahil olan arkadaşlarından öğrendiklerini belirtmişlerdir. Diğer %13'lük kesim ise farklı zaman ve yerlerde kaymakamın bizzat kendisinden projeyi duyduklarını ve projeden bu şekilde haberdar olduklarını belirtmişlerdir.

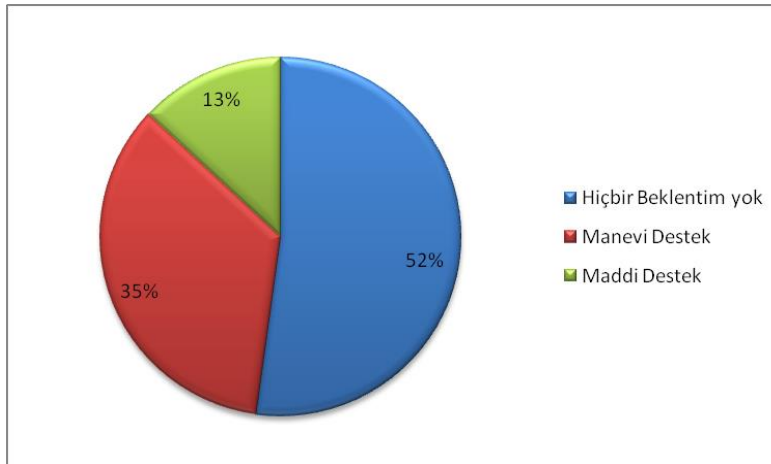
Şekil 14.PROJENİN SİZİN VE ÇOCUKLARINIZIN HAYATINA KATTIĞI OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLER NELERDİR?

Mülakata katılan kişilerin %35' proje ile birlikte psikolojilerinin düzeldiğini ve projenin tekrar hayata tutunmalarında çok büyük rol aldığını belirtmişlerdir. %46 bir kesim ise proje ile birlikte sosyalleştiklerini, yapılan etkinlikler ile hem kendilerinin hem de çocuklarının sosyal hayatını olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Proje ile birlikte maddi ve manevi anlamda hayatlarında olumlu şeylerin değiştiğini söyleyen kesim ise %8 oranındadır. Projenin vermiş olduğu eğitimler ile çocukların hem eğitim hayatının hem de eğitim başarısının daha iyiye gittiğini belirtenlerin oranı ise %11 olarak belirlenmiştir. Mülakata katılan kişilerden proje ile hayatlarına olumsuz bir etkiden bahseden olmamıştır.

Yapılan mülakatlar sonucunda elde edilen veriler projenin kişilerin projeden dolayı büyük bir memnuniyet duyduğu yönündedir. Proje dahil olan bütün aileler hayatlarında olumlu değişimler olduğunu belirtmiştir.

Şekil 15.SOSYAL ÇEVRENİZDEN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?

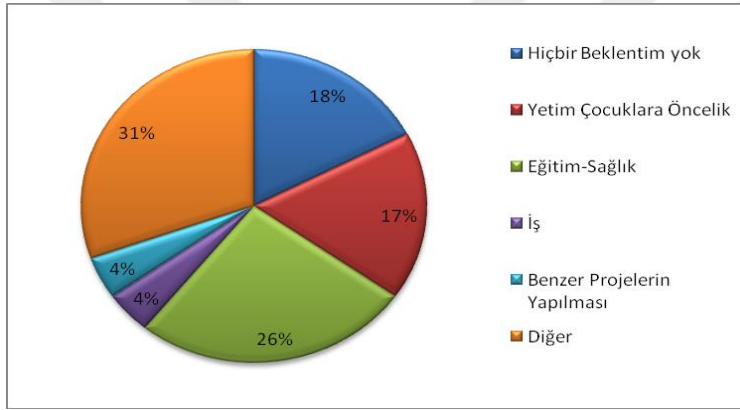

Mülakata katılan kişilerin %52'si hiçbir beklentisi olmadığını belirtmiştir. %35'lik kesim ise manevi olarak destek isterken sosyal çevresinin daha anlayışlı olmasını

beklediğini belirtmiştir. %13 bir kesim ise sosyal çevresinin kendine ve çocuklarına maddi anlamda destek olmalarını istemektedir. Bu sorunun cevaplarında dikkat çeken bir husus genel ve devletten beklentiler ile ilgili soruya verilen cevaplarda maddi beklenti oranı %50 üzerinde çıkarken sosyal çevreden maddi beklenti oranının %20'nin altında yer almış olmasıdır. Bu durum devletin vatandaşlarına yönelik arz durumunun maddi başlıklar olarak öncüllemesi olarak yorumlanabileceği gibi bu durumun geçmişten gelen tarafının ve vakıf kültürünün zayıflamasından dolayı vatandaşların süreç içerisinde oluşan algıları ile de yorumlamak mümkündür.

Mülakata katılan kişilerlerin verdiği cevaplar üzerinden bakıldığında büyük bir çoğunluğun çevreye karşı itidalli davranmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Bir çok aile çevresindeki insanların kendilerine karşı davranışlarından rahatsız olduklarını belirterek, kendilerine uygulanan sosyal bir baskıdan rahatsız olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 16. KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDAN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?

Mülakata katılan kişilerin %18'i kamu kurum ve kuruluşlarından herhangi bir beklentisinin olmadığını belirtirken, %17'lik bir kesim ise yetim çocuklara öncelik verilmesini devlet imkanlarından bu çocukların daha fazla faydalanmasını istediklerini belirtmişlerdir. %26'lık bir kesim ise devletin eğitim ve sağlık hizmetlerinden daha fazla faydalanmak istediğini belirtmiştir. %4'lük bir kesim ise Hami-yet Projesi ve benzer projelerin devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir. Diğer kısmında yer alan %31'lik kesim kira yardımı, kömür yardımı, yol yardımı vb. yardımları içeren başlıkları ifade etmişlerdir. Mülakata katılan kişilerden %4'lük bir kesim ise çalışabileceği bir iş istemektedir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların yetim çocuklara ve ailelerine karşı daha anlayışlı ve özverili olmasını istemektedirler. Mülakat sonucunda ailelerin yetim çocuklarının hayatı için en büyük beklentiği devletten bekledikleri gözlemlenmiştir.

SONUÇ

İnsanoğlu yaratılışı gereği ilk aldığı nefesten son nefese kadar birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Bu problemlerin çoğu, hayatın akışı içerisinde karşılaşılabilecek ve üstesinden gelinebilecek problemler olabileceği gibi bazen de yaşam boyu derin izler ve etkiler bırakabilecek, çözümü zor ya da mümkün olmayan problemler de olabilmektedir.

Tarihi düzlemde baktığımızda yetim çocuklar her dönemde koruyup gözetilen olmuşlardır. İslam'ın yayılması ile birlikte özellikle Kuran-ı Kerimde geçen yetim hakları ile ilgili ayetler daha sonraki dönemlerde yetim çocuklara yapılan hizmetler için yol gösterici niteliğinde olmuştur. İlk kurulan Türk devletlerinden itibaren korunan ve gözetilen yetim çocuklar Osmanlı döneminde en çok değer verilen ve hizmet anlamında en fazla önem verilen kişiler haline gelmişlerdir.

Yetim çocukları barındıran himaye eden birçok kurumun varlığının yanı sıra birçok vakıf ve dernekte yetim çocuklara destek vermiştir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte farklı bir niteliğe bürünen hizmetler korunmaya muhtaç çocuklar kavramı üzerinde yetim çocuklarında içine dâhil edildiği hizmet bütünü kapsamıştır.

Modern zamanlarda ise artık yetim çocuklar sosyal sorumluluk bilinci ile farklı projeler ve farklı hizmetler almaktadırlar, buradan hareketle incelediğimiz Hami-yet Projesi bunun en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Yetim çocuklar üzerine yapılan çalışmalar ile aslında yetim kalan çocukların hayatında ne gibi sorunlarla karşılaştıkları bu sorunların üstesinden gelirken hem topluma hem de devlet kurumlarına ne gibi sorumluluklar düştüğün yaşanan tecrübeler ışığında anlatma çabasıdır.

Bu amaçla; Bayrampaşa ilçesinde babasını kaybetmiş yetim çocuklar üzerine yapılan Hami-yet (Koruyucu Yetim Destek Projesi) incelenerek projenin yetim çocuklar ve aileleri üzerindeki etkisinin neler olduğunun tespiti yapılmıştır.

2009-2012 yılları arasında İstanbul ili Bayrampaşa ilçesinde yürütülen proje ile devlet- STK ve ilçedeki birçok kurum ortak bir çalışmaya imza atmış ve bu çalışma sonucunda birçok yetim çocuğun hayatında sosyal kültürel, maddi ve psikolojik anlamda değişimler yaşanmıştır.

Yapılan çalışmalar ile birlikte projeye dâhil olan çocukların okul başarıları gözle görülür bir şekilde artarken, yapılan sosyal kültürel etkinlikler ile ailelerin sosyal yaşamları değişmiş, arkadaş çevreleri genişlemiş, birçok ailenin aktif olarak çalışmalara katılmış oldukları gözlenmiştir. Proje aile, devlet ve sosyal destek ayağı üzerine kurulmuş bir denge üzerinde giderken özellikle ailenin güçlendirilmesi için devlet eli sağlanan destekler oldukça yararlı olmuştur. Kamu vicdanındaki devletin koruyucu el olma olgusu projede yer alan ailelerin birçok alanda rahatlatma yaşamasına ve güçlenmesine katkı sağlamıştır.

Ailelerin babanın kaybından sonra yaşamış oldukları psikolojik durum, kaygılar ve

hayata dair beklentilerinin ne olduğunun anlaşılması ve bu anlamda yapılabilecek çalışmaların neler olduğunun belirlenmesi amacıyla Hami-yet Projesi incelenmiş ve projenin çıktıları yine projeye dâhil olan ailelerle yapılan mülakatların sonuçlarına göre hazırlanmıştır. Ailelere yapılan sosyal incelemeler ve yapılan faaliyetler sonucunda ailelerin öncelikli olarak psiko-sosyal anlamda desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir. Baba kaybının yaşandığı ilk yıllarda ailenin psikolojik olarak yaşamış olduğu travmalar zaman içerisinde yerini maddi ve sosyal hayatta yaşanan yoksunluklara bırakmıştır.

Hami-yet Projesi ile birlikte yetim çocukların sosyal hayata adaptasyonu ve normal bir bireyler gibi yetişmesinde sağlıklı bir aileye sahip olmanın yanı sıra sosyal çevre, devlet, sivil toplum ve birçok kurumun birlikte hareket etmesi gerçeği oluşturmaktadır.

Sosyal inceleme yapılan aileler 4 ana başlık altına toplanan faaliyetlere dâhil olacakları şekilde gruplandırılmışlardır.

Hem maddi anlamda hem de sosyal anlamda en dezavantajlı olanlara ailelere SYDV aracılığıyla yardımlar yapılmış bu yardımlara ailenin maddi sıkıntıdan kurtulmasına olanak sağlamıştır. Daha sonra eğitim anlamında yardıma olan aileler tespit edilerek bu ailelerin çocuklarına ilçe milli eğitimden destek alınarak etüt desteği verilmiştir. En son grup ise maddi anlamda herhangi bir desteğe ihtiyaç duymazken sosyal anlamda toplumdan kendini soyutlayan ailelerden oluşmuştur.

Proje çalışmaları sonucunda elde edilen kazanımlara bakıldığında yetim çocukların yerinde ve kapı açıcı küçük müdahaleler ile hayata çok çabuk adapte edilebildiğini göstermiştir. Örneğin herhangi bir destek verilmediği halde 2009- 2012 yılları arasında Darüşşafaka sınavını Bayrampaşa ilçesinde kazanan öğrencilerin sayısında büyük bir artış tespit edilmiştir. Özellikle projenin en yoğun faaliyet dönemine denk gelen 2011-2012 yıllarında ülke genelinde 120 öğrencinin alındığı Darüşşafaka sınavında 5 öğrenci Bayrampaşa'dan kazanmış ve 4 öğrenci hala eğitimine Darüşşafaka da devam etmektedir.

Projeden faydalanan çocukların anneleri için planlanan meslek edindirme kursları, kişisel ve grup terapileri ile birlikte ailenin içinde bulunduğu yalnızlık ve terk edilmişlik duygusundan arınmalarına destek olunarak sosyal hayata adaptasyonları desteklenmiştir. Proje sonunda sosyal incelemesi yapılarak proje dâhil edilen ailelerin %50'sinden fazlası en az bir kursa veya terapiye dâhil olmuştur.

Proje maddi anlamda destek verdiği ailelerin çocuklarının eğitime de birçok katkıda bulunmuştur. Aileye destek verilirken yetim çocukların kendi sorumluluklarından kaçmasını engellemek ve verilen hizmeti değerli kılmak adına yapılan her nevi yardım ve faaliyette ailelere de birtakım görevler verilmiştir. Dershane desteği verilen öğrencilerin kayıtları yapılırken %25'lik bir kısmı aileye ödetilerek hem verilen destek daha kıymetli hale getirilmiş hem de kendilerini güçsüz ve yardıma muhtaç kişiler olarak görmelerinin önüne geçilmiştir.

2009-2012 yılları arasında lise son sınıf öğrencileri arasında dershaneye gönderilen öğrencilerin büyük bir çoğunluğu üniversiteyi kazanmıştır. 2010 yılında dershaneye gönderilen 16 yetim çocuktan 12'si üniversite sınavında bir bölüme yerleşmiştir, kazanılan bölümler arasında Tıp Fakültesi, Hukuk Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve öğretmenlik

fakülteleri bulunmaktadır.

Hami-yet projesi Bayrampaşı ilçesinde uygulandıktan sonra birçok ilçe için örnek teşkil etmiştir. İstanbul Bağcılar ilçesinde “Vefa-yet” olarak uygulanan proje daha sonrasında Yozgat ilinde Hami-yet Yozgat olarak uygulanmıştır. Ülkenin farklı birçok il ve ilçesinde uygulanan proje Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının desteklediği projeler arasında yer almıştır.

ÖNERİLER

- Yetim çocuklar için yapılan çalışmalarda çocuğun kendi ailesi yanında bakımın sağlanması hem aile hem de toplum için en doğru yöntemlerden biri olduğu düşünülmektedir.

- Hami-yet ve benzeri projeler ile yetim çocuklar dezavantajlı gruplar arasına alınarak sosyal anlamda desteklenmeleri sağlanmalıdır.

- Eşini kaybetmiş kadınlar için yapılacak faaliyetlerde öncelikli olarak bir meslek kazandırmaya yönelik çalışmalar ailenin maddi anlamda güçlenmesine katkı sağlarken, kadının da güçlenmesine destek vermektedir. Bu sebeple İŞKUR, KOSGEB, gibi maddi destek sağlayan kurumlarla birlikte anneleri, psikolojik ve sosyal anlamda destekleyen İSMEK gibi kurumların bu kişilere öncelik vermesi toplumunun daha da güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

- Yetim ve öksüz çocuklar için bir proje yapılırken projenin koruyucu sosyal hizmetler mantığı ile düşünülerek hem maddi hemde sosyal ayakları olacak şekilde kurgulanması gerekmektedir.

- Yetim çocukların kendi aile ortamında büyüebilmesi için devlet ve sivil toplum destekli projeler yapılmalıdır.

- Hami-yet benzeri projelere katılan çocukların hayatlarının devamında bu ve benzeri projelerde gönüllü olarak katılımlarının sağlanması hem projelerin devamlılığını hem de yetim çocukların hayatlarındaki farkındalığın artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- Yetim çocuklar ve ailelerine destek sağlanırken bunun sonsuz bir yardım faaliyeti olduğunun düşünülmemesi adına ailenin de bazı durumlarda aktif rol alması sağlanmalıdır.

- Yetim çocuklara yapılacak her türlü destekte özellikle maddi desteklerde çocukların rencide edilmeden ve onuru kırılmadan, bu durumun onlar için bir eksiklik olmadığı aksine onların toplumda daha kıymetli olduğunun göstergesi olduğu prensibinden hareketle davranışlar sergilenmeli.

- Yetim çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklar için yapılacak her nevi projede öncelikli olanın ailenin kendi ayakları üzerinde durması gerekliliğinden hareketle hem

anne hemde çocukların eğitimine ayrılacak zaman ve bütçenin en önemli kalem olması gerekmektedir.

- Korunmaya muhtaç çocuklara ve onların 18 yaşından büyük kardeşleri için yapılacak projelerde ailenin bir bütün olarak ele alınması ve özellikle tek çocuk üzerinden değil de çocukların tamamını kapsayan etkinlikler ve faaliyetler planlanması ailenin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

- Yetim ve öksüz çocukların devlet tarafından diğer dezavantajlı gruplara sağlanan kolaylıklardan faydalanmasının sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ABAY, A.R. (2004).“Sosyal Politika Olarak Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yeri”, Sivil Toplum Dergisi, (Nisan-Eylül)
- ABAY, A.R. (2004).’Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri
- ALTAN, Ö.Z. (2004).Sosyal Politika, Anadolu Üniversitesi Yayınları,Yayın No: 1592, Eskişehir,
- AKYÜZ, E.(2000). Ulusal ve Uluslar arası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Milli Eğitim Basımevi, Ankara
- AKBULUT,A.(2006). Korunmaya Muhtaç Çocuk Kavramına Yeni Yaklaşım (Toplumsallaşma Sürecinde Uygulanan Sistemlerin Analizi: İzmir Örneği), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,
- ATEŞ, H. (2009). “Sosyal Belediyecilik”, Çerçeve Dergisi, ss.88- 95,
- BOSS, P. (1971). Exploration into Child Care. Kathleen Jones(Ed), Northumberland Pres Ltd., London.
- BOZKUŞ, A.A.(2009).Genel Esaslarıyla Türk Hukuku’nda Vakıf Müessesesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları/ Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi Ankara
- ÇENGELCİ,E. (1998). “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Mülki Amirler Düşen Başlıca Görevler” Türk İdare Dergisi, Sayı: 378
- ÇİFTÇİ,C. (2008). “Osmanlı Devleti’nde Yetim Keseleri”, Kültür Dergisi, Sayı:12
- ÇİFTÇİ, E. (2009). “Türkiye’de ve Dünya’da Korunmaya ihtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi”, **Aile ve Toplum Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 19
- DURU, E. ve Balkıs, M. (2007). Sosyal provizyon öl- çeğinin psikometrik karakteristikleri, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 27, 79-90.
- ERSÖZ, H.Y. (2003).“Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü”, İktisatFakültesi Mecmuası, Cilt:53, Sayı: 2,
- EROL, N. ve diğerleri (2005) Çiçekli Dünyamda Elimi Yalnız Bırakma: Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemleri, Koruyucu Aile Evlat Edinme Derneği Yayını, Yayın No: 1, Ankara,
- ERYÜKSEL, A. (1998). “*Osmanlı Devletinde Dul ve Yetimler*”, Sarkiyat Mecmuası, VIII, 331– 345 İstanbul
- EKŞİ, A. (2004). “Koruma Altında Çocuklar: Dünyada Beş Kıt’anın Çeşitli Ülkelerinden Örnekler”,Koruma Altındaki Çocuklar, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XVII. Sempozyum Sunumları, 23-25 Şubat 2004, (Ed. Rana Uslu), Ankara,
- ESKİ, N. (2007). Hak ve Sorumlulukları bakımından İslam hukukunda yetimler yüksek lisans tezi Konya

- FER, M.(1970). “Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, İstanbul İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 24, İstanbul
- GÖKÇE, B. (1971). Kimsesiz Çocuklar Sorunu, Ankara Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları: 55, Ankara
- GÜRSOY,N, E,KOÇ.A.(2003) Savaş Çocukları Öksüz ve Yetimler, İstanbul
- HACİMAHMUTOĞLU, H. (2009). Tarihte sosyal yardım sisteminin değerlendirilmesi uzmanlık tezi Ankara
- İNALCIK, H. (1996). Osmanlı İmparatorluğu (Toplum ve Ekonomi), İstanbul: Eren Yayıncılık.
- İTO (2006). Loncadan Oda'ya (İstanbul Ticaret Odasının 125. Yılı Anısına), İstanbul
- KARATAY, A. (2007).Cumhuriyet Dönemi Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Politikanın Oluşumu , Doktora Tezi,İstanbul
- KAZICI,Z. (1985) İslami ve Sosyal Açından Vakıflar,İstanbul
- KOÇ, A.(2003). “Öksüz ve Yetimler için Kurulmuş Bir Eğitim Kurumu: Darüşşafaka”, Savaş Çocukları Öksüz ve Yetimler, İstanbul
- KESGİN,B. (2013).Kamu sosyal Politikalarında Sosyal yardım,İstanbul
- ÖKSÜZ,Ö. (2007), “Yerel Yönetimlerimizin Çoğu, Alt Yapı Açısından Yerel Sosyal Politikalar Uygulamaya Hazır ve Müsait Değil”, Sosyal Politikalar Dergisi, S:2
- ÖZGÜDENLİ, G.O.(2003) XIV. Yüzyıl Başlarında Tebriz’de İki Yetimhane, (Savaş Çocukları Öksüzler ve Yetimler) Ed.Gürsoy Naskali,
- ÖZBEK, N. (2002).Osmanlı imparatorluğunda Sosyal Devlet, İletişim Yayınları, İstanbul,
- SAPMAZLI, H. (1943). Çocuk Hakları ve Himaye Müesseseleri, 2. bs. , Ankara
- SEYYAR,A. (2002). Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük), İstanbul: Beta Yayınları
- SİNGER, A. (2002). Osmanlı’da Hayırseverlik: Kudus’te Bir Haseki Sultan İmareti. Çev: Şendil Dilek, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- SOYSALDI, H. (2002). “Vakıfların Günümüzdeki Yeri ve Önemi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12, Sayı:1
- SOYDAN,A. (2003).“Darüşşafaka Tarihinden Kesitler”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, İstanbul
- SOFUOĞLU,E. (2003). “Osmanlı Devletinde Yetimler İçin Alınan Bazı Tedbirler,”İstanbul: Umut Kağıtçılık,
- ŞAHİN, A.A. (2006) K.orunmaya Muhtaç Çocuk Kavramına Yeni Yaklaşım (Toplumsallaşma Sürecinde Uygulanan Sistemlerin Analizi: İzmir Örneği) (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- ŞEKER, M. (1987). İslam’da Sosyal Dayanışma Müesseseleri, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- ŞİRİN, M.R.(2012). Dersimiz Çocuk, İz yayıncılık,İstanbul,2. Baskı
- TAŞCI,F.(2007). 1980 Sonrası Türkiye’de Sosyal Yardımların Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi) İÜ, SBE Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, İstanbul.

- TAŞTEKİL, S. (1989).Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler- Koruyucu Aile Bakımı İzmir Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- TAŞTEKİL, S. (1992). “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Bakım Yöntemleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 7.Sayı:1Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi(2008,) Üniversiteye Uyum Sürecinde Yalnızlığı Yordamada Sosyal Destek Ve Sosyal Bağlılığın Doğrudan Ve Dolaylı Roller Sayfa,15-24
- TOKOL,A. (2000). Sosyal Politika, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- UĞURLU,A. (2002)“Sosyal Güvenlik” Türkiye’de Çalışan Çocuklar Semineri,DİE Yay., Ankara.
- YAZICI, E. Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma
- YAZICI, E. (2012) “Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri” Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 18
- YILDIRIM, N.(2004). Algılanan sosyal destek ölçeğinin revizyonu, Eğitim Araştırmaları Dergisi, 17, 221-236. Erdinç Duru*Cilt:III Sayı:29
- YILDIRIM, N.(1996) İstanbul Darülaceze Müessesesi,İstanbul: Darülaceze Vakfı Yayını, Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir,
- ZEVLİLİLER, A. (1968)“Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 1

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5835552e6aadf9.17710072.Erişim tarihi 01.05.2016

<http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/hakkimizda/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu/sydtf-gorevler> 05.03.2015

<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/projeler/butunlesik-sosyal-yardim-hizmetleri>

<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/sydvlerin-yapisi>

<https://www.turkiye.gov.tr/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi>

<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/sosyal-yardim-programlarimiz/muhtac-asker-ailelerine-yonelik-duzenli-nakdi-yardim-programi>

<http://kuran.diyaret.gov.tr/Kuran.aspx#108:1>

<http://www.darussafaka.org/v/tarihce>, Erişim tarihi 05-10-2015

<http://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr/>

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.2828&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=2828>(erişimtarihi22.11.2016)

http://insamer.com/tr/cocuk-korunmasinin-tarihsel-gelisimi_38.html)

<http://www.unicef.org/sowc2014/numbers/documents/>)

<http://www.openthe414window.com/challenges-orphan.asp>)

<https://www.ihh.org.tr/>)05.10.2016

<http://www.istanbulcocuklari.org.tr/kurumsal.aspx>)Erişim tarihi 27.08.2016

<http://iyilikder.org.tr/k=52?neler-yapilabilir>) Erişim Tarihi 27.08.2016

http://yardimeli.org.tr/tr/proje=18854_Yetim-Egitim-Projesi) 28.08.2016

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuifd/article/viewFile/5000073466/5000067725>

<http://www.vuslat.org.tr/sayfa.asp?kid=507>) Erişim tarihi 15.04.2016

<http://www.yoceyder.org.tr/Faaliyetlerimiz/FaaliyetDetay/>

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin1.px?MevzuatKod=1.5.5395&MevzuatIliski>

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuifd/articleview/5000073466> Erişim.16.03.2017

<http://yetimvakfi.org/yayinlar/#>erişim tarihi 01-12-2017

EK-1

EKLER

T.C.
BAYRAMPAŞA KAYMAKAMLIĞI
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
Hami-Yet Koruyucu Yetim Destek Projesi

AİLE İNCELEME FORMU

DOSYA NO.....
...../...../.....

İNCELEME TARİHİ

<u>VELİ BİLGİ FORMU</u>	
T.C KİMLİK NO	
ADI- SOYADI	
BABA ADI	
ANNE ADI	
DOĞUM TARİHİ	
MEDENİ HALİ	☐ Bekar ☐ Yeniden Evlenmiş (Nikahlı) ☐ Yeniden Evlenmiş (Nikahsız)
MAHALLE	
CADDE-SOKAK-NO	
MEZUNİYET	
MESLEK	
EL BECERİSİ	
EV TELEFONU	

1.Meslek Edindirme kurslarına katılmak isterimsiniz?	
☐ Evet ☐ Hayır	
2.Hangi Kurslara katılmak istersiniz?	
☐ Cilt Bakım Makyaj ☐ Kuaförlük ☐ Manikür- Pedikür ☐ Okuma- yazma ☐ İngilizce ☐ Bilgisayar ☐ Müzik Kursu ☐ Diğer.....	
3.Baba Bilgileri	Doğum
Adı Soyadı	Tarihi...../...../.....
Doğum yeri	Vefat Tarihi...../...../.....
Mesleği	Vefat Sebebi
4. Konut Tipi	
☐ Gecekondu ☐ Müstakil ☐ Apartman Dairesi ☐ Diğer.....	
5. Konutun Mülkiyet Durumu	
☐ Kira ☐ Kira Ödemiyor ☐ Ev Sahibi ☐ Diğer ☐ Kira ise ☐ Ev sahibinin Adı SoyadıTelefon No :..... ☐ Aylık Kirası	
6. Konutun Oda Sayısı (Mutfak Hariç)	
☐ 1 Oda ☐ 2 Oda ☐ 3 Oda ☐ Diğer	
7. Hane Halkının Sahip Olduğu Gayrimenkul Durumu	
Ev	☐ Yok ☐ Var Miktarı.....
Dükkan	☐ Yok ☐ Var Miktarı.....
Arsa	☐ Yok ☐ Var Miktarı.....
Diğer.....	
8.Konutun Isınma Şekli	

☐ Kömür Sobalı	☐ Kombi	☐ Elektrik Sobalı
☐ Doğalgaz Sobalı	☐ Kalorifer	
☐ Katalitik / Tüp gaz Sobalı		☐ Diğer

9. Taşıt Durumu

Araç Sahibinin Adı Soyadı

☐ Var ☐ Yok ☐ Marka

.....

☐ Binek oto ☐ Ticari Araç

☐ Traktör ☐ Diğer ☐

Model.....

10. Son Bir Yıl içerisinde Her Hangi Bir Yardım Kuruluşundan Yardım Aldınız mı?

Alınan Yardım Türünü ve Miktarını Belirtiniz (Gıda- Yakacak- Nakit- Sağlık- Eğitim)

☐ Evet ☐ Hayır

1) Belediye
2) Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
3) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı.
4) Sivil Toplum Örgütleri
5) Diğer

11. Hanede Bulunan Eşyalar

☐ LCD Plazma
☐ Klima
☐ Bulaşık Makinesi
☐ Bilgisayar (dizüstü bilgisayar)

12. Ailenin Gelir Durumu

Sabit Maaş	Emekli Maaşı.....
Günlük İşler.....	Kira Geliri.....
Yetim Aylığı.....	2022 Maaşı
Diğer.....	Toplam Gelir.....

GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

EK-2

YETİM BİLGİ FORMU	
TC KİMLİK NO	
ADI – SOYADI	
BABA ADI	
ANNE ADI	
DOĞUM TARİHİ	
OKUL DURUMU	
OKUL ADI	
SOSYAL GÜVENCESİ	
KARDEŞ SAYISI	
Çocuğun Hobileri.....	
Çocuğun Fobileri.....	
Çocuğun Tuttuğu Takım.....	
Çocuğun Sevdiği Müzik Türü.....	
Çocuğun Eğitimini Aldığı Yabancı Diller.....	
1.Çocuğun Fiziksel Özellikleri	
☐ Sarışın	☐ Kumral ☐ Esmer
2.Çocuğun Göz Rengi	
☐ Mavi	☐ Yeşil ☐ Kahverengi ☐ Siyah
3.Çocuğunuzun Engeli mi?	Çocuğunuz Özel Eğitime Gidiyor
☐ Evet	☐ Evet
☐ Hayır	☐ Hayır
4.Çocuğun Yaz Aylarında Gittiği kurslar?	
☐ Kuran Kursu ☐ Gitar ☐ Futbol ☐ Voleybol ☐ Basketbol ☐ Yüzme ☐ Yok	
5.Çocuğun en son aldığı karneye göre durumu?	
☐ Çok kötü ☐ Kötü ☐ İyi ☐ Çok iyi ☐ Teşekkür ☐ Takdir	
6.Etüde ihtiyaç duyduğunuz dersleriniz var mı?	

☐ Hayır ☐ Evet		
Hangi Dersler.....		
7. Çocuğunuzu nasıl ödüllendirirsiniz.		
☐ Aferin derim ☐ Hediye alırım	☐ Öperim ☐ Hiçbir şey yapmam	☐ Sevdiği şeyi yaparım ☐ Diğer
8.Çocuğunuzu nasıl cezalandırırsınız?		
☐ Konuşmam, küserim Söylenirim ☐ Vururum yapmam ☐ Diğer.....	☐ İsteddiği şeyi yapmam ☐ Odaya kapatırım	☐ Bağırır ☐ Hiçbir şey
9.Çocuğunuzda aşağıdaki davranışlardan hangisini görüyorsunuz?		
☐ Parmak emme ☐ Alt ıslatma- kaka kaçırmama	☐ Tırnak yeme ☐ Aşırı korku	☐ Tikler ☐ Diğer
10.Evde Çocuklara Karşı Davranışları Kim Belirler?		
☐ Anne ☐ Baba ☐ Kardeşler ☐ Diğer aile büyükleri		
11.Çocuğunuzun alkol, sigara, tiner vb. şeyler kullandığını düşünüyor musunuz?		
☐ Hayır ☐ Evet ise belirtiniz.....		
12.Çocuğunuz ile tartıştığınızda nasıl tepki verir?		
☐ Küser Sessiz kalır ☐ Aileden birine şikâyet eder ☐ Diğer.....	☐ Ağlar ☐ Kendine ya da başkasına zarar verir	☐ Evi terk eder
13.Çocuğunuzun psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu düşünüyor musunuz?		
☐ Hayır ☐ Evet		
14.Destek aldınız mı?		
☐ Hayır ☐ Evet ise nereden..... ☐ Ne kadar süre		
15. Psikolojik yardım alsaydınız hangi konularda yardım almak isterdiniz?		
16. Çocuğunuzun yetenekli olduğu alanlar?		
17.Çocuğunuz boş zamanlarını nasıl değerlendirir?		
☐ Bilgisayar ☐ Evde tek başına	☐ İnternet Cafe ☐ Diğer	☐ Sokak
18. Çocuğunuzun Kendisine ait bir odası var mı?		

☐ Hayır ☐ Evet

19. Çocuğunuza günde ne kadar harçlık verirsiniz?

20. Kayıptan sonra akrabalık ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?

☐ Hayır ☐ Evet

21. Hangi akrabalarınızla görüşüyorsunuz?

☐ Anne tarafı ☐ Baba tarafı ☐ Hepsi ☐ Hiçbiri

22. Akrabalarınızla ne sıklıkla görüşüyorsunuz?

☐ Çok sık ☐ Sık ☐ Bazen ☐ Az ☐ Hiç

23. Sosyal Faaliyetlere katılmak ister misiniz? ☐ Evet ☐ Hayır

24. Sosyal Faaliyet olsa hangisine katılmak istersiniz?

☐ Gezi- Piknik ☐ Tiyatro- Sinema ☐ Seminer – Konferans ☐ Diğer

AİLE BİLGİ ŞEMASI														
	T.C	AD SOYAD	YAKINLIĞI	ANNE ADI BABA ADI	DOĞUM YERİ	DOĞUM TARİHİ	CİNSİYETİ	EĞİTİM DURUMU	MESLEĞİ	AYLIK GELİR	SOS. GÜV. DURUMU	MEDENİ DURUMU	KRONİK RAHATSIZLIK	ÖZÜR DURUMU
1													var [] yok []	var [] yok []
2													var [] yok []	var [] yok []
3													var [] yok []	var [] yok []
4													var [] yok []	var [] yok []
5													var [] yok []	var [] yok []
6													var [] yok []	var [] yok []
7													var [] yok []	var [] yok []
8													var [] yok []	var [] yok []
9													var [] yok []	var [] yok []
10													var [] yok []	var [] yok []
Kronik Hastalık Durumu			Kodu					Kodu					Özür Durumu	Kodu
Kanser			1					Şeker	7				Ortopedik	1
Böbrek Yetmezliği			2					Hemofili	8				Göme	2
Kalp Rahatsızlıkları			3					Hepatit (b,c,d)	9				İşitme	3
Akciğer Rahatsızlıkları (Astm, bronşit, tüberküloz)			4					Epilepsi, Sara	10				Zihinsel	4
Karaciğer Rahatsızlıkları (Siroz vb.)			5					Aids	11				Süregen	5
Yüksek Tansiyon			6					Diğer	12				Diğer	6

MÜLAKAT SORULARI

SOSYAL YARDIMLAŞMA BAĞLAMINDA YETİM ÇOCUKLARA UYGULANAN SOSYAL DESTEK “BAYRAMPAŞA ÖRNEĞİ” YÜKSEK LİSANS TEZİ MÜLAKAT SORULARI
1.KAÇ YAŞINDASINIZ?
2.EĞİTİM DURUMUNUZ?
3. KAÇ ÇOCUĞUNUZ VAR?
4. EŞİNİZİ KAÇ YILINDA KAYBETTİNİZ?
5. EV SAHİBİMİSİNİZ. KİRACIMISINIZ?
6. EŞİNİZİN KAYBINDAN DOLAYI EN ÇOK KAYGILANDIĞINIZ DURUM NEDİR?
7.EŞİNİZİN AİLESİNDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?
8. KENDİ AİLENİZDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?
9.SOSYAL ÇEVRENİZDEN DESTEK GÖRDÜNÜZ MÜ?
10. EŞİNİZİN VEFATINDAN SONRA ARKADAŞLIKLARINIZDA BİR BOZULMA OLDU MU?
11.YARDIM ALDIĞINIZ KURUM VE KURULUŞLAR HANGİLERİDİR?
12.DESTEĞE İHTİYAÇ DUYDUĞUNUZ DURUMLAR NELERDİR?
13.PROJEDEN NASIL HEBERDAR OLDUNUZ?
14.PROJENİN SİZİN VE ÇOCUKLARINIZIN HAYATINA KATTIĞI OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLER NELERDİR?
15.SOSYAL ÇEVRENİZDEN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?
16. KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDAN BEKLENTİLERİNİZ NELERDİR?

ÖZGEÇMİŞ

1980’de Malatya’da doğdu. 2002 yılında İnönü Üniversitesi Darende İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2014 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmetler Ön lisans programını bitirdi. 2009-2014 yılları arasında Bayrampaşa Kaymakamlığı’nın yürütmüş olduğu Hami-yet (Koruyucu Yetim Destek) projesinde çalıştı. 2014 yılından itibaren Bağcılar Belediyesi Proje uzmanı olarak çalışmaktadır.

